Editura pentru Literatură Universală

Scurtul roman al scriitoarei spaniole în exil Luisa Carnés oglindește cîteva zile din viața zbuciumată a unui sat de munte din Andalucia, în apropierea căruia acționează grupul de partizani al lui Juan Caballero. Acțiunea e plasată în 1943, cînd lupta partizanilor, însuflețiți de speranța într-un sprijin internațional după victoria asupra Germaniei hitleriste și a aliaților săi, ia o amploare deosebită. Dragostea din copilărie dintre Juan și Natividad își țese povestea pe fundalul luptei pe viață și pe moarte dintre partizani și armata franchistă. Valoros document istoric, romanul Luisei Carnés e totodată un poem plin de patos închinat eroismului partizanilor.

Lei 4,75

L. Carnés

Juan Caballero

Luisa Carnés

Juan Caballero

Colecția Meridiane

Desenul copertei de: *Bogdan Stihi*

LUISA CARNES:
Juan Caballero
Editorial Muñoz, México, 1956.

Luisa Carnés

Juan Caballero

În romînește de:
Vlaicu Bîrna
și
Maria Ioanovici

Editura pentru Literatură Universală

București – 1964

...iulie 196[illegible]
Primește această carte de la [illegible]
Îți doresc [illegible]
mulți ani.
Claudia [illegible]

DEŞI SCRIS prin 1950, romanul *Juan Caballero* al scriitoarei spaniole Luisa Carnés, premiat la un important concurs literar mexican, a putut vedea lumina tiparului abia în 1956, în Mexic, unde s-a stabilit de cîţiva ani autoarea.

Născută la Madrid, Luisa Carnés s-a afirmat de timpuriu în literatură, prin povestiri şi cîteva romane realiste (*Natacha, Tea Rooms*) publicate în Spania înainte de războiul civil. Luptătoare antifascistă, apărătoare a Republicii spaniole, în 1939 scriitoarea e nevoită să ia drumul exilului. Recent a publicat o biografie a cunoscutei poete spaniole Rosalía de Castro.

In romanul *Juan Caballero* se opreşte asupra unuia din momentele cele mai dramatice ale vieţii spaniole contemporane: anii de după războiul civil din 1936—1939, cînd Franco, pentru consolidarea puterii, instituie teroarea în întreaga ţară, executînd şi aruncînd în închisori mii de luptători republicani.

Deşi acţiunea se desfăşoară într-un interval de timp foarte scurt — numai cîteva zile — romanul ne oferă o imagine completă a întregii perioade istorice de la rebeliunea franchistă pînă în 1943, prin frecventele întoarceri în timp şi prin aducerile-aminte ale personajelor principale. Luisa Carnés înfăţişează situaţia dintr-un sat andaluz aşezat în apropierea munţilor unde se adăpostiseră partizanii. Auzind că în sat se află ucigaşul tatălui său, Juan Caballero, căpetenia partizanilor, coboară din

munte să facă dreptate. Medicul satului şi fiica sa, Natividad, prietena din copilărie a lui Juan, trec de partea partizanilor. Cînd aceştia se retrag, urmăriţi de detaşamentul militar trimis în sat de autorităţi, Juan Caballero e grav rănit într-o încăierare. In clipele acestea grele, Natividad rămîne tot timpul alături de el. Inăbuşită de tragedia războiului, dragostea care luminase adolescenţa celor doi eroi se înfiripă iar, în ciuda rănilor de nevindecat cu care anii de restrişte le brăzdaseră sufletele. Moartea lui Juan va pune capăt acestui mişcător episod al luptei poporului spaniol pentru libertate.

Interesant document istoric, romanul Luisei Carnés este totodată un poem plin de patos închinat eroismului partizanilor.

EDITURA

406

I

CÎND *DON* RAFAEL ieşi din spital, se pomeni într-un sat tăcut şi părăsit.

Bătuse ora unsprezece, şi casele din piaţa unde se înălţa clădirea fostului sediu al sindicatelor, transformată în spital, îi apăreau acum tăcute, scăldate în luna nopţii de martie. Copacii îşi alungeau umbrele mari şi întunecate peste pereţii albicioşi ai faţadelor. Cerul părea mai jos decît în alte nopţi, iar clipocirea stelelor mai intensă deasupra acestei tăceri.

Don Rafael Blanco, medic în Puebla del Alcor, traversă piaţa şi apucă pe una din acele uliţi înguste care suiau pieptiş şi pe ale cărei pietre alunecai la fiecare pas.

Ulicioara, cu casele ei întunecoase, se răsfăţa în lumina lunii, aşa cum albia unui rîu se răsfaţă sub apele-i domoale. Din cînd în cînd, în văzduh se legănau becurile reţelei electrice.

Nimic nu părea să tulbure liniştea acestei nopţi senine. Frigul aspru şi pătrunzător era ca o mîngîiere plăcută pentru bătrînul medic. Lui *don* Rafael îi plăcea să simtă acea uşoară apăsare, acea răsuflare de gheaţă ce-i înviora tîmplele şi faţa încă îmbibate de alcoolul şi de mirosurile acre ale sălii de operaţie. Vîntul ce

bătea dinspre munte îi producea în noaptea asta o ciudată senzaţie de blîndeţe, la care nu se aşteptase după o veghe atît de agitată, atît de apropiată de moarte ca aceea începută cu două ore mai înainte. Dintr-o dată durerea, blestemele, spaima rămăseseră departe, ca şi cînd ar fi fost îngropate dincolo de hotarul spitalului. Ochii holbaţi, mîinile crispate, bolboroselile copilăreşti ori furioase, chipurile tulburi, curelele galbene cu care erau legaţi pe masa de operaţie, schijele intrate în carne, toate păreau acum tare îndepărtate, înfăşurate parcă în tifoane umede şi roşii. Noaptea liniştită întindea un văl de uitare peste fruntea arzătoare a medicului, părăsită de gînduri, învăluită parcă dintr-o dată în giulgiul morţii şi renăscută într-o existenţă fără amintiri.

„Ce-am să mă mai arunc în pat", gîndea el, şi în minte-i răsări patul acela încăpător, cu cearşafuri albe aromind a gutuie, din dormitorul încălzit de un *brasero*[1] stropit cu levănţică.

— *Don* Rafael !... Pst ! *Don* Rafael !

Il chema cineva în şoaptă.

— *Don* Rafael ! Sînt eu, Blas, „Iepurele" !

Vocea se auzea acum la un pas, şi *don* Rafael zări lîngă dînsul un bărbat scund, a cărui faţă se pierdea sub borurile unei pălării ţărăneşti. Mergea aproape lipit de trupul medicului, ca şi cum ar fi fost umbra acestuia, iar din pricina unei legături înfăşurată în jurul gîtului şi petrecută sub şubă, vorba abia i se auzea şoptită.

[1] Vas de metal, adînc şi rotund, cu margine, în care se pune jar sau se face focul.

— De unde ai ieşit şi tu, „Iepure" afurisit ? Sau eşti cumva spiritul bunicului tău, cel dintîi din dinastia voastră „iepurească" ?

— Sînt chiar eu, *don* Rafael... Dar nu-mi vorbiţi atît de aspru.

— Ce mădulare ţi s-au vătămat într-o noapte ca asta ? Nu ştii că primarul v-a interzis să circulaţi la ore atît de tîrzii ?

— Am hîrtiile în ordine, *don* Rafael.

— Şi cine îţi poate garanta că, înainte de a avea răgazul să le arăţi hîrtiile, nu ţi-au şi slobozit o descărcătură de plumbi ? Du-te şi te culcă !

— *Don* Rafael, am coborît să vă caut pe dumneavoastră, spuse tot în şoaptă ţăranul.

— Se simte cumva rău femeia, sau „Iepuraşul" de fiu-tău ?

— Nu, domnule doctor. Sînt bine cu toţii, mulţumesc lui Dumnezeu.

— Atunci ?

Vocea lui Blas se auzi şi mai slab :

— V-am aşteptat aproape două ceasuri lîngă spital... Trebuie să vă spun că la mine acasă se află „o persoană" care se simte foarte rău.

— La tine acasă ? Şi zici că nu e dintre ai tăi ?

Fără să vrea, bătrînul medic imita vocea ţăranului.

— Atunci cine e ?

— Nu ştiu.

— Cum nu ştii ? Găzduieşti pe cineva în casă şi nu ştii cine e ?

— A intrat pe poartă cînd cu atacul. Era plin de sînge, și, vedeți, nu se cade să lași un creștin să moară în mijlocul drumului.

— Un creștin? Ascultă, n-o fi vreunul de la munte?

Blas ridică din umeri și făcu un gest de mirare...

— Și l-ai băgat în casă fără să-ți sufle o vorbă?

— Dumneavoastră ce-ați fi făcut?

— Fără să-l întrebi cine e?

— Dacă murea, pierzînd prea mult sînge! Dumneavoastră l-ați fi lăsat să moară în șanț numai pentru că era de altă culoare?

— Dar spune-mi, se simte chiar atît de rău?

— Cred că e rănit grav, *don* Rafael.

— Știi ce te așteaptă, „Iepure" afurisit, dacă unul de la munte moare la tine în casă?

— Îmi dau seama.

— Ești închis imediat, știi?

— Dar dacă mai întîrziem puțin, tot dumneavoastră va trebui să dați un certificat de moarte...

— Bine am mai nimerit-o!... Hm!... Hai să mergem. Mai întîi trebuie să-l vindecăm. Doar pentru asta ne-a făcut Dumnezeu pe noi, medicii. Fiindcă, orice s-ar zice, roșii sînt și ei oameni ca tine și ca mine.

— E limpede, *don* Rafael. De aia îmi zisei, zic...

— Nu mai zice nimic... Și Balsa ce-a făcut?

— Femeile sînt ascultătoare... I-a tot pus la ștergare, ca să-i oprească „moragia".

Însuflețit de un imbold generos, medicul era acum cel care îl urma pe țăran ca o umbră. Uitase de patul cu mireasmă de gutuie, din dormitorul încălzit de jeraticul *brasero*-ului. Noaptea își recăpătase deodată tristețea de mai înainte, și vîntul tăios sufla cu vrăjmășie.

Don Rafael Blanco își dădu seama curînd că se depărtase mult de drumul său obișnuit și se afla acum în afara satului. Nu întîlniră pe nimeni. Peste tot, ordinul de stingere a luminilor făcuse să amuțească pînă și cîinii.

— Blas, spuse doctorul, nu e bine să minți, dar cîteodată e nevoie s-o faci. Dacă întîlnim cumva sentinela pe partea cealaltă a rîului, vom spune că m-ai chemat pentru femeia ta, care se simte rău.

— Cum ziceți dumneavoastră, *don* Rafael.

— Și să ne ierte Dumnezeu! Iar dacă roșul acela — e limpede că nu poate fi decît un roșu — n-o fi și plecat la munte, la ai lui, îl vom preda justiției. Nu vreau să am încurcături cu poliția și tu nici pe atît. Nu-i așa, „Iepurașule"?

— De bună seamă, *don* Rafael... Dar haidem mai repede.

— Mai repede? Se vede bine că tu n-ai cusut la capete sparte, nici n-ai cărat morți. A fost îngrozitor, Blas! Și lucrul cel mai ciudat e că atunci cînd trupele au ajuns convoiul, armele și parte din alimente dispăruseră. Au lăsat cimentul, fiindcă fără îndoială nu duceau lipsă de el. Oamenii ăștia de la munte au pe dracul în ei! Și nu că ar face minuni, Blasillo[1], ci așa cum spune ginerele meu: „În Puebla del Alcor sînt mult mai mulți roșii decît se pare". Și are

[1] Diminutivul lui Blas.

dreptate. Tu crezi că tîlharii ăia ar fi putut căra în văgăuna lor mai mult de jumătate din încărcătura acelui convoi al guvernului într-un timp atît de scurt, dacă nu s-ar fi bizuit pe ajutorul multora din sat?

— Eu nu mă pricep la treburi din astea, *don* Rafael.

— Așa e. Voi, „Iepurii", nu prea vă bateți capul. Dar să nu te îndoiești că ceea ce-ți spun n-ar fi adevărat... Bine, iată-ne ajunși pe celălalt mal al rîului, și patrula n-a dat peste noi. Slavă Domnului! Nu mi-ar fi căzut prea bine. Firește, toți sînt în sat. Am auzit că se ține o adunare la primărie. Ai să vezi tu că asta n-aduce nimic bun... Ce timpuri ne e dat să trăim! Dar spune-mi, casa de colo nu-i a ta? Și cel care stă în poartă nu-i fiu-tău Blasillo?

— Chiar el, *don* Rafael.

Dincolo de rîu, pe povîrnișul de unde se bifurcau drumurile ce duceau către munte, se afla casa lui Blas Pérez, cunoscut mai ales sub porecla „Iepurele", din pricina obrazului său turtit. Fiul cel mare, Blas, stătea în fața porții casei de țară cu un singur cat, ce părea cufundată în tăcere, ca toate casele satului, nelăsînd să-i scape nici o licărire de viață.

La apropierea tatălui său și a medicului, Blasillo împinse poarta, lăsă loc de trecere noilor-sosiți, șoptind:

— Bună seara, *don* Rafael.

O dată intrați în casă, medicul aruncă o privire lui Blas tatăl. Încercă să vorbească, dar își simți limba paralizată. Se așteptase să găsească în casă numai pe femeia lui Blas cu rănitul, dar

în locul lor dădu peste trei bărbați. E drept că mai încolo, în fundul odăii, lîngă niște căldări fumegînde, o zări și pe nevasta bătrînului țăran, dar acum înaintea lui stăteau cei trei bărbați necunoscuți. *Don* Rafael dădea față cu ei pentru prima oară. Toți trei aveau obrazul ars de soare, la fel cu plugarii din sat, dar în ființa lor se citea ceva ciudat, care-l neliniști pe medic.

Își întoarse din nou privirile către Blas.

— Iertați-mă că nu v-am spus de la început că sînt patru. Mi-a fost teamă că nu veți veni, explică țăranul cu o clipire vicleană.

Unul dintre necunoscuți vorbi în sfîrșit. Părea hotărît. Era cel mai tînăr din cei trei și părea căpetenia lor.

— Omul ăsta n-are nici o vină, *don* Rafael! spuse el. Noi l-am obligat să plece să vă caute. Nici unul dintre noi nu putea coborî în sat într-o asemenea noapte. Cred că ați înțeles că sîntem de la munte. Dar nu sîntem ucigași.

Don Rafael își scoase mantaua și deschise trusa, spunînd:

— Nu mă interesează cine sînteți. Știu doar care îmi e datoria. Unde-i rănitul?

Blas se îndreptă către o ușă întredeschisă, spunînd:

— Poftiți pe aici, *don* Rafael.

Nevasta lui Blas, o femeie de vreo șaizeci de ani, era încă sprintenă și puternică. Nu părea speriată de prezența partizanilor, nici de cele ce se întîmplau în jurul ei.

— Nu se mai vaită, sărmanu'... Eu cred că se duce...

În camera de culcare, a cărei unică fereastră era închisă, plutea o atmosferă încărcată de adîncă nelinişte. O lampă care pîlpîia spînzurată în mijlocul tavanului lumina un sipet mare şi patul larg al soţilor Blas, pe care zăcea acum un străin.

Rănitul, întins cît era de lung, zăcea cu spatele spre uşă, cu obrazul înfundat în perna leoarcă de sudoare. Faţa pernei, ruptă în cîteva locuri de muşcăturile rănitului, era mărturia cea mai grăitoare pentru suferinţele pe care acesta le îndura. Dar după durerea ce-l muncise mai înainte, îl cuprinsese acum o sfîrşeală cumplită, şi trupul lui părea înţepenit în cearşaful alb, pătat de sînge.

Medicul îşi deschise trusa şi scoase instrumentele, pe care le aşeză cu grijă pe măsuţa de noapte, apoi porunci :

— Lumina aia trebuie lăsată mai jos, Blasa ! Apă caldă şi un lighean !... Am adus feşe puţine, trebuie să mai pregăteşti cîteva cîrpe... Daţi-mi un cearşaf foarte curat...

Bătrîna Blasa aşeză în faţa medicului un lighean şi o oală cu apă caldă. Apoi scoase de îndată din sipete un cearşaf alb şi începu să-l sfîşie, ajutîndu-se cu mîinile şi cu dinţii. Medicul tăie cu foarfecele cămaşa rănitului şi-i dezgoli umărul drept, umflat, vînăt şi lucios.

— Omul ăsta se prăpădeşte, dacă mai pierde atîta sînge...

— E grav ? întrebă din spatele medicului partizanul care îi vorbise mai înainte.

Scotocind în trusă, *don* Rafael răspunse :

— A fost împuşcat în umăr. Glonţul e înăuntru. Am să i-l scot.

Camera de culcare a soţilor Blas semăna cu toate camerele de culcare din acel sat andaluz. Nu lipsea din ea nici sfîntul de hîrtie aşezat alături de vasul cu apă sfinţită, nici ojogul de levănţică atîrnat după uşă. Dar în noaptea aceea avea o înfăţişare cu totul nouă, poate pentru faptul că lumina învăluia atît de aproape trupul rănitului, ori pentru că mîinile îndemînatice ale medicului n-aveau astîmpăr, grăbite să lecuiască muşcăturile plumbului, sau poate din pricina zgomotului pe care-l făcea Blasa cu sfîşiatul cearşafului, dar mai ales datorită încordării febrile din privirile oamenilor de la munte, care, stînd de cealaltă parte a patului, urmăreau atenţi tot ce se întîmpla.

Doctorul scoase grăbit din trusă o sticlă cu alcool, vărsă din ea în lighean şi aprinse un chibrit. O flacără albăstruie învălui cu pîlpîirile ei instrumentele de oţel pe care *don* Rafael le aşezase în lighean. Şi totul se petrecu în cîteva clipe. Mîinile înmănuşate ale medicului apăsară şi sfîşiară acea carne îndurerată, care începu să tremure. A fost nevoie ca mai multe braţe să-l imobilizeze pe pacient, care tresărea la atingerea bisturiului şi al cărui trup revenea la viaţă cu un impuls puternic.

— Ţapilor !... Ah, braţul ! zbieră rănitul, deschizînd ochii, pe care-i roti în jurul său cu mirare.

— Nu vă temeţi ; aici nu ne aude nimeni, îl linişti Blasa. În toată împrejurimea, pe distanţă de o leghe, nu se află ţipenie de om.

— Iată glonţul, rosti în şoaptă medicul. E glonţ de pistol. De-abia a atins osul.

Don Rafael ţinea cu o pensă în lumina lămpii proiectilul înnegrit şi pătat de sînge.

— Şi-a pierdut iar cunoştinţa. Băiatul ăsta are nevoie de sînge. Să vedem care din voi...

— Chiar eu.

Cel mai tînăr dintre partizani, singurul care-şi dezlipise pînă atunci buzele, îşi scoase în grabă vesta de piele şi, întinzînd unuia dintre tovarăşii săi cartuşiera care-i încingea talia subţire, spuse:

— Ţine. Şi atenţie afară. Ieşiţi.

Fără să privească spre partizanul care vorbise, medicul pregăti transfuzia.

— Gata ?

— Cînd vreţi dumneavoastră, domnule doctor.

Întins pe pat, lîngă bolnav, bărbatul care îşi oferea sîngele tovarăşului de luptă semăna mult cu acesta prin paloarea şi uscăciunea buzelor. Dar rănitul ţinea ochii închişi, înfundaţi în orbitele întunecate, în timp ce ochii celuilalt, întredeschişi, căutau spre grinzile verzi ale tavanului fără cea mai uşoară clipire.

— Gata, spuse *don* Rafael. Să dea Dumnezeu să ai sînge bun, băiete !

— Cei din Aljama sîntem de viţă bună, domnule doctor.

— Eşti din Aljama ? întrebă medicul, cu privirile aţintite asupra rănitului.

Apoi, în timp ce-şi scotea cu grijă mănuşile de cauciuc, *don* Rafael întîlni pentru prima oară privirea tînărului. Fu pentru o clipă doar. Ochii pătrunzători, părul răvăşit şi barba crescută pe jumătate era înfăţişarea obişnuită a tuturor

„celor de la munte". Totuşi, o fibră ascunsă a medicului din Puebla del Alcor tresări privindu-l, cu toate că nu făcu nici un efort ca să scruteze adîncul amintirilor ce se învălmăşeau asemeni unor valuri înspumate.

— Din Aljama ?... De fapt, ce-mi pasă de unde eşti ! Blasa, vino încoace !

Îşi scutură mîinile de pulberea de talc rămasă de la mănuşi.

— Sînt aici, *don* Rafael.

— Ia tampoanele de vată şi cîrpele astea. Arde-le îndată pe toate. Sărmană Blasa... Ai rămas fără cearşafuri, şi cine ştie cît va trebui să cheltuiţi ca să le pui la loc.

— Toate se vor sfîrşi cu bine, dac-o vrea Dumnezeu, *don* Rafael.

Harnica Blasa ieşi cu ligheanul de cîrpe şi tampoane însîngerate.

Partizanul din Aljama îşi încheie vesta de piele. Era palid. Medicul începu să-şi strîngă instrumentele în trusă, fără să le mai spele.

Tînărul îi vorbi:

— *Don* Rafael, niciodată nu vom fi în stare să vă mulţumim îndeajuns pentru tot ce-aţi făcut pentru noi. Datorită ajutorului dumneavoastră va fi poate salvat un fiu al Spaniei. Dar veţi duce la capăt cu adevărat această faptă bună numai dacă ştiţi să uitaţi, de îndată ce veţi ieşi pe poartă, tot ce s-a întîmplat aici în noaptea asta.

— Ce vrei să spui, neobrăzatule ?

— Nu-i lucru de şagă, *don* Rafael. Dumneavoastră ştiţi bine că v-aţi pus în joc capul, ca şi noi.

— Nu ştiu nimic şi nici nu mă interesează.

— Pe noi ne interesează totuşi să ştiţi că noi sîntem cei care am întins cursa convoiului.

— Bănuiam eu şi fără să mi-o fi spus!

— Ar fi destul ca dumneavoastră să deschideţi gura, vorbi mai departe partizanul, pentru ca fasciştii să ne sară în spate, iar oamenilor care ne-au adăpostit aci nu le va fi nici lor bine.

— Sigur că nu. I-am spus-o lui Blas dinainte.

— Dar dumneavoastră sînteţi un om de inimă şi n-o să ne faceţi una ca asta.

— N-o voi face, tinere; fii liniştit. N-o voi face pentru aceşti bieţi oameni. Numai pentru ei. Deşi eu nu pricep ce încurcătură aţi putea avea şi nici ce ar privi Spania faptul că eu am scos un glonte din trupul unui răufăcător.

— Domnule doctor, nu sîntem răufăcători.

— Nu înţeleg ce alt nume merită cei care atacă autorităţile la cîmp deschis.

— Pentru noi, ăia ai lui Franco nu reprezintă autorităţile. Sînt numai nişte cîini turbaţi. Şi trebuie să se termine odată cu ei!

— Aşa... Dacă am făcut bine sau rău, nu ştiu; dar ca medic mi-am făcut datoria.

Don Rafael îşi luă mantaua. Cel din Aljama se uita la tovarăşul său, care scotea acum gemete slabe. Întorcîndu-se spre el, medicul îi spuse:

— Ţie să-ţi dea Blasa un litru de lapte, dacă vaca nu i-a fost încă luată la rechiziţie...

Privi în jur, luă pulsul rănitului şi şopti:

— Am să mă întorc mîine, să văd cum îi merge.

— Mîine... repetă partizanul. Mîine o să fim departe de aici.

Medicul se întoarse iar spre el.

— Să plecaţi?... Eşti nebun! Nefericitul ăsta o să poată merge doar peste o lună.

— E cu neputinţă să mai stăm aici mult timp, atît pentru noi, cît şi pentru oamenii care ne-au găzduit.

— Dar atunci băiatul ăsta n-o să ajungă departe.

— Avem cai.

— Trebuie să fie bine îngrijit. Unul dintre voi va trebui să facă pe medicul... Şi să luaţi cu voi doctorii.

— Careva din noi o să meargă cu dumneavoastră şi-o să le aducă.

— E o copilărie! Crezi că acolo, în sat, nu sînt păzite toate depozitele?... Nu degeaba ţin ei sfat la primărie!

Partizanul zîmbi. Văzîndu-l, medicul spuse:

— De ce nu mi-oi fi ţinînd eu gura?

— Bine, zise tînărul, o să mai dăm niţel bir primejdiei. Aşteptăm pînă mîine. O să-i sfidăm pe agenţii lui „Labe scurte".

— După cîte văd, cunoşti bine porecla primarului.

— Vedeţi şi dumneavoastră, *don* Rafael... Acolo, sus, ştim mai multe decît s-ar crede aici, la cîmpie.

— Am şi văzut... În sfîrşit, voi veni mîine dis-de-dimineaţă cu toate cele de trebuinţă. Puteţi să-i daţi rănitului puţin lapte amestecat cu apă fiartă... Şi vă zic tuturor noroc!

— Mulțumesc, *don* Rafael, răspunse partizanul. Și dacă treburile or merge mai prost decît sperăm, nu mai veniți pe aici... N-are rost să vă puneți pielea-n saramură pentru noi.

Apoi ieșiră amîndoi din camera de culcare.

Cu un clește în mîini, stînd în fața vetrei, Blasa răscolea, în bătaia flăcărilor, tampoanele și feșele îmbibate de sînge. Partizanul care părea a fi căpetenia se întoarse înspăimîntat către femeia lui Blas :

— Vezi că iese fum pe coș...

— Și pe unde vrei să iasă, fiule ?

— Acolo, la munte, la noi, nu se poate face fum, o lămuri unul dintre patrioți.

Cel care-și oferise sîngele pentru transfuzie surîse :

— Uitasem că sîntem în sat !... Tu, Gil, întovărășește-l pe domnul doctor.

— Îl întovărășesc eu, se oferi Blas.

— Mai bine să se ducă Blasillo, hotărî Blasa. Tu ești prea obosit.

— Nu te lasă nevasta să cobori în sat la orele astea, fiindcă trebuie să treci prin fața „Hulubăriei", și porumbițele de-acolo au rămas fără clienți, glumi medicul cu un surîs pe buze.

— Ferească Dumnezeu !... Ce om vesel sînteți, *don* Rafael. Bărbatul meu nu mai e bun pentru asemenea isprăvi. Blasillo, fiule, întovărășește-l pe domnul doctor.

Ușa se deschise, și în prag apăru Blasillo. Sub lumina lămpii, fața lui era îmbujorată ca para focului.

— Bate un vînt înghețat care te taie la oase, și nu se aude nici o mișcare, spuse el intrînd. S-ar părea că acolo, jos, toată lumea a murit.

La întoarcere, drumul care cobora în pantă fu mai ușor de străbătut. Cînd ajunse aproape de casă, medicul îi spuse micului Blas :

— Poți să te-ntorci, băiete, și du-te ca glonțul, nu cumva să întîlnești în drum pe cineva nedorit.

Înainte de a se despărți de medic, Blasillo se apropie mult de dînsul, își lipi fața de obrazul lui *don* Rafael și grăi :

— *Don* Rafael... Știu că dumneavoastră veți înțelege că ceea ce am făcut noi toți în noaptea asta am făcut-o numai din milă creștinească.

— De bună seamă, omul lui Dumnezeu !... Nu mai încape vorbă că-i așa ! Ce puteți avea voi și cu mine cu oamenii ăia ?

— Dacă se află că „cei de la munte" au fost la noi în casă, ne spînzură pe toți ; și nici de dumneavoastră nu va fi mai bine.

— Nu-mi place să-mi vorbești așa... să știi, băiete ! Mă simt încă în stare să-ți dau cîteva după ceafă, și...

— Așa e, *don* Rafael... Așa e... Dar nu uitați, dacă se află că Juan Caballero și oamenii lui au fost la noi în casă, o să ne miroasă la toți capul a praf de pușcă... Rămîneți cu bine, *don* Rafael.

Băiatul se depărtă.

— Ei, tu !... „Iepuraș" împielițat !... Spui că tînărul acela era Juan Caballero ?

— Da, *don* Rafael.

— Cel care i-a dat sînge rănitului ?

— Chiar el.

— Păi nu se spunea că ar fi pe la Málaga ?
— Ăștia aleargă prin munți cum aleargă stelele pe cer.
— Blas ! Ascultă : nu e fiul lui... ?
— Chiar el, *don* Rafael ; fiul lui Manuel Caballero, cel care a fost omorît în bătaie la Aljama... S-a dus vestea pînă și aici, în Puebla !
— Juan Caballero ! șopti medicul. Bine, Blasillo, băiete, du-te acum și noroc...
Ceasornicul din turnul primăriei bătu de două ori.
— E ora două. În curînd se va lumina de ziuă... Rămîi cu bine, flăcăule !
— Dumnezeu să vă aibă-n pază, *don* Rafael.
„Ceva îmi spunea mie că îl cunoscusem mai înainte", gîndi medicul. „Juanele !... Pe cinstea mea că... Și ce repede m-a recunoscut ! Juanele e deci Juan Caballero al partizanilor !"
Ajuns în fața casei, *don* Rafael scoase o cheie și se pregăti să descuie, dar în clipa aceea ușa se deschise, și în prag apăru ginerele său, Pedro Fuentes, împreună cu Vargas, notarul. Pedro era foarte palid. Vargas încerca să pară indiferent. Sub lumina lunii, siluetele celor doi, înfășurate în mantale întunecate, păreau gemene.
Pedro își aținti ochii negri, scrutători, asupra socrului său :
— Ești încă pe stradă ? Au trecut trei ceasuri de cînd ai plecat de la spital.
— Da, fiule, dar medicul n-are odihnă. Somnul n-a fost făcut pentru noi...
— Pot să știu și eu de unde vii dumneata, tată ?

— De unde viu ? De la locul de unde am adus o nouă ființă pe lumea asta ticăloasă. De la o naștere. Cu toate că mîncarea-i puțină, omenirea se distrează totuși, aducînd pe lume copii !... Dar ce e felul ăsta de a mă descoase ? Oare partidul vostru vă învață să fiți atît de aspri cu familia ? Dar tu unde te duci ?... Haide, cred că am și eu dreptul...
— Eu n-o să dorm acasă noaptea asta. Avem întrunire și apoi gardă la sediul partidului, să le treacă ălora cheful să se întoarcă...
— Să se întoarcă ? întrebă medicul. Cred că sînt departe acum, judecînd după vărsarea de sînge pe care au făcut-o.
— Intră, tată, și ține-ți gura, îi porunci Pedro.
— Fii fără grijă, fiule, fii fără grijă !
Pedro se depărtă împreună cu cel care-l întovărășea. Zgomotele cadențate ale pașilor aveau rezonanțe funebre pe ulița Vîntului, unde se afla casa doctorului. Era o căsuță cu două ferestre mari spre stradă, în fața cărora, nesocotind tradiția andaluză, nu se afla nici un ghiveci cu flori.
Don Rafael intră. Fără să aprindă lumina, căută prin întuneric și trase zăvorul ușii. Auzi de îndată bătaia sonoră a ceasului din sufragerie și simți blana pisicii frecîndu-se de pantalonii săi.
— Tu ești, Tiberio ?
Cunoscîndu-i vocea, pisica începu să miorlăie încetișor.
— Da ; știu că vrei să mănînci... Dar în sat sînt mulți cotoi ca tine, și nici unul nu se plînge.
Cu brațele întinse, ca să nu dea peste ceva, făcu cîțiva pași pe coridorul îngust care-l des-

pârțea de salon. Ajuns acolo, băgă de seamă că în camera de dormit a fiicei sale, Natividad, și a lui Pedro era încă lumină. O zări pe Nati, așezată pe covor la picioarele patului. Era înfășurată în șalul de lînă violetă, cu părul negru împletit în două cozi ce cădeau pe umerii ei albi.

— Dumneata ești, tată ?

Vocea lui Nati se auzi din fundul casei.

— Eu sînt, fetițo... De ce nu te culci ? E foarte frig... Vîntul de sud bate la poartă.

II

— Ori îi prindem, ori ne-am dus pe copcă.

Spunînd asta, „Labe scurte" lovi cu pumnul în masă. Paharul de vin din fața primarului săltă deodată și se vărsă pe haină, înfuriindu-l și mai tare.

— E nevoie să facem una lată, că de nu, o să le găsim urmele pînă și-n castronul cu supă. Știți ce s-a întîmplat la Villanueva ? Știți ce s-a întîmplat la Hoya del Río ? Și toate astea pentru că n-am fost vigilenți !

Sergentul de jandarmi interveni :

— Iertați-mă, domnule primar. Peste tot Glorioasa Falangă a pus mîna pe roșii.

— A pus mîna ! repetă primarul scos din fire. Ne lăudăm cu niște execuții care au urmat unui proces din cale afară de lung, și cu asta basta !

„Labe scurte" se agită în fotoliul său și făcu o strîmbătură groaznică, descoperindu-și dantura de aur.

— Aici vreau o pedeapsă exemplară !

— O veți avea, domnule primar.

— Haide... Unde-i raportul oficial ?

— E aici, domnule primar.

Pepe Vargas, notarul, scoase raportul privitor la atacul partizanilor care avusese loc cu cîteva ore mai înainte și începu să-l citească :

— „Puebla del Alcor, 6 martie 1942. Excelenței-Sale, domnului Prefect..."

— Intră în chestiune, ceru furios primarul.

— „Prin prezentul, informăm pe Excelența-Voastră, că la orele șapte după amiază, în ziua de mai sus, un grup..."

— Grup, care grup ? îl întrerupse „Labe scurte". Așa se respectă aici ordinele ? Șterge „grup" și pune „bandă" ; asta sînt : o bandă de tîlhari. Citește mai departe !

— „O bandă de tîlhari a atacat convoiul însoțit de armată, escortat de patru patrule de polițiști și de o patrulă motorizată. În dreptul kilometrului opt de pe șoseaua principală, de lîngă Puebla del Alcor..."

Primarul își suflă nasul cu zgomot și îl întrerupse din nou pe secretar :

— Și o să mai vedeți și altele, pentru că tîlharii ăia caută să împiedice înarmarea din Sierra Carbonera... Nu-i așa ? întrebă el privindu-i pe ceilalți în ochi. Să vedem ce urmează.

— „Convoiul se compunea din două camioane cu alimente, două cu muniții și mitraliere..."

— Toate noi-nouțe și de cea mai bună calitate, bombăni „Labe scurte".

— „...iar restul, urmă cu timiditate notarul, cu ciment destinat lucrărilor de apărare ce se execută la..."

— Etc. ... etc. ... întrerupse din nou primarul pe subalternul său.

— „Pierderile de partea noastră..."

— Cum ? Ce-ai spus ?

— Adevărul, domnule primar.

— Adevărul ! Adevărul, hai ? !... Pune acolo ce-ți spun eu ! „Slabe pierderi de partea noastră și numeroși morți de partea dușmanului." Dumneata ce spui, sergent Avalos ? Nu putem face de rușine Falanga.

— Cum spuneți dumneavoastră, *don* Justo.

— Continuă, băiete, porunci primarul.

Justo Fuentes, primar în Puebla del Alcor, cunoscut mai cu seamă sub numele de „Labe scurte", se lăsă pe spate în jilțul său. Aproape că se pierdea în imensitatea fotoliului cu spătar înalt, așa cum stătea acum, cu brațele întinse deasupra mesei, în timp ce degetele mîinii drepte, pline de inele, băteau nervos în paharul pe care-l avea în față. Capul, cu părul ciufulit, i se înfunda între umerii lați și cărnoși. Trăsăturile feței erau grosolane, ochii mici, vioi, cu sprîncenele stufoase. Trupul îi era înveșmîntat într-o haină lungă de culoare cenușie, iar gîtul congestionat — îmbrobodit într-un fular de lînă albă.

În dreapta, uscat și palid, ședea fiul său, Pedro Fuentes, șeful Falangei locale și administratorul „Crepei", organul de control al aprovizionărilor. În stînga se afla sergentul Avalos, șeful poliției

din Puebla del Alcor și locotenentul Dario Laguardia, comandantul cantonamentului militar al satului. Nu lipseau nici Andrés Sánchez, secretarul general al Sindicatului Falangist, nici alți reprezentanți ai autorității și forțelor active locale.

„Labe scurte" prezida întrunirea din sala festivă a primăriei, pe ai cărei pereți albi, lucioși, portretul lui Francisco Franco arbora eșarfa de „generalisim" fascist.

— „Adeveresc cele de mai sus, continuă notarul, șeful forțelor militare, locotenentul Laguardia, sergentul poliției, Nestor Avalos, și alți membri ai autorităților sus-citate, în număr de... Lipsesc iscăliturile."

— Am luat cunoștință, încheie tăios primarul. Ei ne omoară atîta amar de oameni, și noi nu știm cui să-i mulțumim... Stăm aici și încondeiem scrisorele prefectului. Eu nu sînt „meletar", ce mai vorbă, dar faptul că n-au fost luați prizonieri nu-mi intră în căpățînă. Asta s-ar chema mai de grabă trădare decît prostie... Aici e buba !... Trădare !...

Sergentul începu să facă fețe-fețe.

— Domnule primar, în corpul din care am onoarea să fac parte nu se află trădători. Și dacă se pune la îndoială cinstea oamenilor mei, mă voi vedea obligat...

Foindu-se în fotoliu, primarul se grăbi să-i ia vorba din gură :

— Să-ți dai demisia ? Cine vorbește de asta, sergent ? Să pierdem un om ca dumneata ? Nici nu mă gîndesc la așa ceva ! Aș dori numai să

pornesc o cercetare serioasă, care să hotărască cine sînt vinovaţii.

— Dacă se pune la îndoială patriotismul armatei şi credinţa ei faţă de Caudillo [1]... se arătă de astă dată jignit şeful cantonamentului militar.

— Văd că n-am fost înţeles aşa cum se cuvine, domnilor, spuse „Labe scurte". Vreau să zic că se impune totdeauna să fie luaţi prizonieri, pentru a-i face apoi să vorbească. E limpede ?

Pedro Fuentes interveni :

— Tata socoteşte că în felul ăsta ne-ar fi mai uşor acum să ştim cu ce fel de duşmani avem de-a face ; nu-i aşa, tată ?

— Ba chiar aşa ! Necunoscînd banda care ne stă în faţă, vom fi mereu în inferioritate.

— E adevărat, aprobă sergentul.

— Dar acum, după faptă şi răsplată ! Ne rămîne doar să luăm măsuri ca pe viitor cei vinovaţi să-şi primească pedeapsa... Fiindcă nu încape nici o îndoială că în sat există complici ai acestor criminali... Mi-ar plăcea să cunosc părerea locotenentului Fuentes în cazul de faţă.

Pedro Fuentes dobîndise gradul de locotenent în armata franchistă în timpul războiului şi acum, retrăgîndu-se în viaţa civilă, i se acordase un post administrativ, „pentru merite pe cîmpul de luptă". În ochii tuturor continua să fie „locotenentul Fuentes", şi tatălui său, primarului, îi plăcea să amintească gradul militar

[1] Şef, conducător (în special militar). Aici, cu majusculă, e vorba de Franco.

al fiului în acele clipe pe care le considera solemne.

— În ce mă priveşte, spuse Pedro, trebuie să insist asupra unui lucru pe care tocmai îl spuneam camarazilor de la partid ; în Puebla del Alcor există mai mulţi roşii decît se pare.

— Dar... încercă să intervină locotenentul Laguardia.

— Scuzaţi-mă, domnule locotenent, continuă Pedro Fuentes. Ştiu ce vreţi să spuneţi : „În Puebla s-a făcut dreptate deplină". E o părere greşită. În primele zile ale Mişcării [1] mulţi au fost trimişi la „plimbare", e adevărat, dar vă întreb ce s-a întîmplat în alte părţi ? Pedepsirea exemplară, fără iertare, care pe moment pare să sperie duşmanul, sfîrşeşte prin a-l întări, dacă ne lăsăm pe tînjală. Nu trebuie să le subestimăm perseverenţa. Roşii luptă bine în ilegalitate. Au învăţat de la bolşevici. Nu, camarazi, nu trebuie să ne culcăm pe lauri. Trebuie să avem grijă de revoluţie. Cine nu e cu toată inima de partea noastră, acela e un duşman camuflat. Sîntem înconjuraţi de roşii. Ei pot foarte bine să meargă astăzi la biserică şi să strige : *Arriba España !* [2], dar de fapt ne sînt duşmani ! Vedem după glumele care circulă prin sat ; vedem după cele ce se petrec în sindicate. Muncitorii nu merg la întruniri şi nu se interesează de loc de mişcarea sindicală. Oare ce înseamnă asta ? Îmi dau seama după felul cum se comportă ţăranii.

[1] E vorba de rebeliunea franchistă care a început la 19 iulie 1936.
[2] *Sus Spania !* — salutul oficial al Falangei spaniole.

Serviciul Național al Grîului s-a văzut, nu o dată, în situația de a aplica administrației noastre comunale calificativul de „neglijență", și asta datorită refuzului țăranului de a-și da recolta statului. Trebuie să adoptăm măsuri de forță, acum, cînd situația economică a țării este catastrofală, așa cum o știm cu toții. Pentru a spori veniturile tezaurului am pus biruri pe mașinile agricole, pe vite și pe cîini. Să ia aminte cei care s-ar încumeta să tulbure apele în Spania.

— Foarte bine! exclamă primarul.

Ceilalți crezură potrivit să-i cînte în strună și exclamară la rîndul lor:

— Foarte bine!

— Foarte bine!

Cu toții se arătară mișcați de elocința fiului domnului primar: clătinau din cap și își suflau nasurile.

Îmbătat de triumf, Pedro continuă:

— Generalisimul va publica zilele acestea un decret prin care îi obligă pe țărani să dea cota de grîu care li se cere, fie că însămînțează, fie că nu.

— Asta e soluția! se rățoi din nou primarul.

— Dumneavoastră ați înțeles rostul acestei dispoziții, crezu necesar să lămurească Pedro. Acum țăranii nu vor avea încotro și vor semăna, pentru că oricum va trebui să răspundă în fața Serviciului Național al Grîului.

— Caudillo e un om de stat genial, spuse cu convingere András Sánchez, șeful sindicatului falangist.

— Adevărat! De altfel însăși Mișcarea o dovedește prin mersul ei avîntat, răspunse Pedro Fuentes. Trebuie să pună umărul fiecare, de la locul modest unde se află. A sosit momentul să scoatem poporul din apatia în care lîncezește, din această atitudine de respect prostesc pe care-l are față de inamic...

— E tocmai ceea ce spun eu, interveni din nou primarul. Am stat destul cu mîinile în sîn! Vor afla ei ce poate primarul. Dumneavoastră, domnule locotenent, cum stați cu forțele pe care le aveți sub comandă?

— Asta depinde de numărul atacanților... Încă nu știm cu cine avem de-a face, răspunse Laguardia.

— Așa este.

— Puțini nu pot fi, de vreme ce le-a fost atît de ușor să atace convoiul, își dădu cu părerea Pedro.

— În ultima vreme se spunea că umblă prin împrejurimi „El Vidrio" [1], vorbi unul din cei care reprezentau forțele active ale Falangei.

— De-ar fi numai atît, intră în vorbă un negustor. Eu cred că mai numeroasă e ceata lui „Torrente de Andalucía" [2].

— Dar să nu-l scăpați din vedere pe Juan Caballero...

Auzind acest nume, primarul se cutremură în fotoliul său. Luă iar cuvîntul:

---

[1] „Sticla" — numele conspirativ al comandantului unui grup de partizani care acționa în Andalucía.

[2] „Torentul din Andalucía" — numele conspirativ al altui conducător de partizani.

— Domnilor ! Vă repet că nu e patriotic să vorbim în felul ăsta despre cele întîmplate. Atacul de astă-noapte a fost numai un avertisment, de care trebuie să ţinem seama, dar fără să tremurăm ; nu ne speriem noi de o mică înfrîngere.

— Foarte adevărat, domnule primar.

— Trebuie să se facă percheziţii la domiciliu în primele ore ale dimineţii, spuse fiul primarului. Asta dă totdeauna rezultate bune.

— Îmi place ideea, aprobă „Labe scurte".

— Partidul stă la dispoziţia Glorioasei Falange cînd e vorba de o acţiune atît de patriotică, declară şeful falangist.

— Ţăranii sînt tare vicleni, adăugă sergentul, dar o vizită pe nepusă masă îi impresionează, oricum.

— Văd că sîntem cu toţii de acord şi cred că e necesar să întrerupem şedinţa, anunţă primarul.

— Trebuie numai să hotărîm ora, spuse Pedro Fuentes consultîndu-şi ceasul. E aproape trei. Ce-aţi zice dacă ne-am întîlni la cinci la comandament ?

— Perfect.

— Sînt de părere, urmă Pedro, să nu intervină armata. Armatei nu i se potriveşte rolul de poliţie.

— Bună idee !

— Bună !

Rumoarea elogiilor se topi în clinchetul paharelor pe care le ciocneau.

— Şi acum, domnilor, vorbi primarul, fiecare la locul său. *Arriba España !*

Puse punct discuţiei cu această lozincă consacrată de regim. „Patrioţii" adunaţi în sala de întruniri a primăriei din Puebla del Alcor ridicară în silă braţul drept, şi buzele tuturor repetară mecanic : *Arriba España !*

Ajunşi în stradă, Pedro se adresă tatălui său :

— Tată, te-aş însoţi, dar mă tem să nu ajung tîrziu.

— Asta ar mai lipsi, fiule. Datoria e datorie. O să mă însoţească Vargas.

— Dar Vargas trebuie să meargă cu mine la întrunire.

— Atunci o să mă duc singur... Ce dracu ! Taică-tu n-are nevoie de escortă.

— Nu voi îngădui totuşi ca domnul primar să umble singur la o oră atît de înaintată, interveni Avalos.

Noaptea nu-şi pierduse limpezimea lăptoasă, şi vîntul bătea înainte, făcîndu-se simţit în scîrţîitul porţilor şi în zgîlţîitul ferestrelor. „Labe scurte" şi sergentul mergeau cu graba pe care le-o îngăduia vîrsta înaintată a primarului. Sergentul se înfofolise pînă în vîrful nasului, iar Justo Fuentes tremura de frig ca varga.

— Se pare că dracii umblă liberi în noaptea asta, sergent.

Primarul locuia pe a treia stradă după casa parohială, într-o casă cu un singur cat. Cînd cei doi bărbaţi se opriră în faţa porţii, cîinele ce păzea casa se repezi, lătrînd cu furie, spre grilajul de fier care mărginea ograda.

— Taci, „Muso" ; sînt eu, prietenul tău, mormăi primarul.

Cîinele, oprit la doi pași în fața porții, continua să-l latre cu furie pe sergent. „Labe scurte“ descuie ușa. Își scotea acum șalul călduros, și vorbele lui erau luate de vînt :

— Nu ți se pare și dumitale, sergent, că această casă, care adăpostește cea mai de seamă autoritate a satului, e prea izolată ?

— Chiar la asta mă gîndeam și eu, domnule primar. După cele văzute astăzi, nu e bine să căutăm cu orice preț să facem pe vitejii. E limpede că noi toți, spaniolii adevărați, avem dușmani... Incepînd de mîine am să vă trimit o gardă.

— La dracu ! pufni primarul făcînd pe grozavul. Nu mi-a plăcut niciodată să am paznici. Cred că lumea cinstită n-are nevoie de așa ceva.

— Astăzi s-au schimbat rînduielile, *don* Justo. Spania e un adevărat vulcan. Cel care păzește ordinea și dreptatea nu știe de unde poate primi o lovitură de pumnal. Cum v-am spus, de mîine vă trimit garda.

— Să nu ne pierdem vremea cu vorbe. In chestia asta dumneata ești stăpînul, sergent. Și acum, noapte bună.

— Odihnă bună, domnule primar.

„Labe scurte“ intră în casă.

Lumina lunii, strecurată prin două ferestre largi, destrăma taina din jurul unei console de marmură, pe care se vedeau cîteva ziare din Madrid și Sevilla. Primarul întoarse întrerupătorul, și o lumină slabă se răspîndi în vestibulul mare și rece, ca o peșteră de piatră.

Cîteva scaune împletite din răchită se rezemau de peretele văruit. Un calendar, reclamă a unui

cultivator din regiunea Jerez, purta pe coperta de carton, jupuită, steagul regimului. In fața ușii principale, la loc de cinste, se afla un portret al lui Franco, aidoma cu cel care prezida întrunirile de la primărie. Intr-un cuier vechi atîrna pălăria lui Justo Fuentes. „Labe scurte“ își agăță în cuier haina și fularul și se duse spre sufragerie, murmurînd, în timp ce aprindea lumina :

— Ce-ar fi dacă ar trebui să trăim în întuneric !...

Sufrageria nu semăna de loc cu vestibulul. Aici scaunele erau de calitate mai bună, iar bufetul își arăta pîntecul său rotund de faianță fină ; pe pereți se aflau etajere cu vase de demult. Un pian vechi, așezat într-un colț, și un șal de Manila care-l acoperea trădau umbra unei femei. Intruchiparea acestei umbre o puteai vedea privind un tablou mare, agățat pe unul din pereți, în care o femeie tînără, cu un surîs resemnat, ieșea din valurile de dantele îngălbenite ale bluzei. Lîngă ea, „Labe scurte“, cu treizeci de ani mai tînăr, își țuguia buzele groase într-un surîs forțat — confecție de atelier fotografic — descoperindu-și dinții colțuroși, înlocuiți acum cu o dantură de aur. Infățișarea lui părea mai blîndă în fotografie, iar pe obrazul său, astăzi ras, se lăfăia o mustață stufoasă, pe care ar fi invidiat-o sergentul Avalos, stîlpul regimului franchist din Puebla del Alcor. Sub această fotografie mărită, de culoare cenușie, se afla portretul lui Pedrito, primul urmaș al primarului, îmbrăcat în alb și purtînd pe brațul drept funda albă de la cea dintîi comuniune.

Erau amintirile unor zile apuse! Acum, primarul din Puebla del Alcor locuia numai cu doica ce-l crescuse pe Pedrito după moartea mamei sale.

Arareori privea primarul acel portret al său de demult, care parcă întruchipa tinerețea eternă. Acum mușchii i se moleșiseră, pielea i se zbîrcise sub bărbie, iar obrajii supți erau brăzdați de două cute adînci. Bărbatul voinic din fotografie, care sta alături de femeia cu surîs dulce, îi părea acum cu desăvîrșire străin. Perechea aceea, care atîrnase timp de treizeci de ani pe peretele unei camere din Aljama, trecuse acum, de cînd se mutaseră în Puebla del Alcor, în sufragerie, unde li se înfățișa musafirilor fără ca gazda să se străduiască în vreun fel să păstreze amintirea celei ce se făcuse cenușă în cimitirul din Aljama.

Salud, doica albită de ani, harnică și vorbăreață, avea grijă ca nu cumva muștele să păteze cristalul ori șalul alb cu trandafiri roșii, neschimbați nici de scurgerea anilor, nici de tragedia care se abătuse asupra Spaniei. Adeseori o vedeai urcată pe un scaun să lustruiască rama portretului, sau frecînd de zor cu o cîrpă muiată în benzină vreo pată minusculă ivită pe șal și bodogănind: „Dacă n-ar fi Salud, ce s-ar alege de toate astea? Sărmană Belén, ce bine ai făcut că ai murit! Cîte ai mai fi avut de văzut... Și ai fi avut, într-adevăr, ce vedea, fiindcă, după cum mergem, se va isprăvi odată cu toate... Să vedem ce-o să mai facă mitocanul ăsta! Biată Belén! Ce mai soartă ți-a fost dată ție, care erai atît de curată și de gingașă. Ce

bine de tine, acolo sus, lîngă bunii tăi părinți! Aia, da, erau niște boieri, nu ca animalul ăsta pe care-l avuseși de bărbat!... Nici nu știu cum de-am mai rămas lîngă el... Dar unde vrei să mă duc la vîrsta mea, suferindă cum sînt, că toată sănătatea îmi stă doar în nume[1]?... Măcar copilul ăsta de s-ar purta altfel cu mine... Cine-i a doua lui mamă? Eu. Cine l-a învățat să se șteargă la nas, dacă nu Salud? Bine c-ai murit, Belén! Ce-ai mai fi pătimit cu așa bărbat și așa fiu. N-a luat de la tine decît chipul. Tot sîngele cel rău de la taică-su l-a luat. Așa comoară... Ah, Belensita[2], ce bine că ești acolo!"

„Labe scurte" intră în sufragerie frecîndu-și mîinile.

— Strașnică nopticică!

Deschise bufetul și scoase o sticlă de coniac și un pahar.

— Ar fi mai bine să vă beți laptele de pe măsuța de noapte!

Salud se opri în ușa sufrageriei. Era îmbrăcată în negru, iar pe cap purta o basma de lînă de aceeași culoare. După vechiul ei obicei, își încrucișă mîinile sub șorțul lung, brăzdat de dungi.

— Ce te-amesteci în ale mele, babă îndrăcită? Și acum ce stai acolo, înțepenită ca o arătare?...

— Arătare!... Mai bine v-ați privi în oglindă înainte de a vorbi. Nu vi se pare că e timpul să vă gîndiți la cele ce s-au întîmplat azi? Nu vi-e teamă că vă sosește ceasul, ca și ălorlalți?

---

[1] *Salud*, în spaniolă, înseamnă sănătate.
[2] Diminutiv de la Belén.

— Uiţi că aici eu sînt stăpînul şi că într-o zi o să-ţi muşti limba aia mult prea lungă. Eu sînt primarul ; nici mai mult, nici mai puţin : primarul ! Înţelegi ?

Îşi turnă un pahar de coniac şi dintr-o înghiţitură îl şi dădu pe gît.

— Primarul ! Pentru mine veţi rămîne întotdeauna „Labe scurte", negustoraşul. Nu vă mai amintiţi de cîte ori Salud cea devotată a trebuit să meargă să-i ceară împrumuturi lui *don* Lesmes, ca să vă plătiţi casa ? Casa dumneavoastră şi a răposatei...

— Iar îi dai cu povestea aia ?

— Adevărul supără, nu-i aşa ?

— Fiecare din noi a fost odată la ananghie, dar acuma cine porunceşte aici ? De asta nu zici nimic ?

Salud îşi strînse mîinile sub şorţ şi se strîmbă cu dispreţ.

— Pe mine nu mă speriaţi cu vorbe umflate şi cu dinţii ăştia îngrozitori. Slavă Domnului ! Se vede că sînt dinţi de mort.

— Ce tot îndrugi ? Ăsta-i trofeul meu de război !

Primarul hohoti într-un rîs sinistru, de răsună sufrageria, dezvelindu-şi dinţii de aur, care străluceau sub lumina becului.

— Păzeşte-mă, Doamne ! se rugă bătrîna, făcîndu-şi semnul crucii. Cînd rîde şi i se văd dinţii, parc-ar fi satana !...

— Dar mulţumită acestor dinţi mistui pînă şi pietrele, se făli primarul, dînd de duşcă alt pahar de coniac.

— Dinţi de mort !...

— Ce-mi pasă mie dacă sînt de mort ? Ce nevoie mai avea de ei un biet hoit, acolo, sub pămînt ?

Bătrîna se închină din nou :

— Dumnezeu să vă ierte !

Primarul rîse.

— Aşteaptă, aşteaptă, Salucita [1], încă n-am murit... Mai întîi trebuie să te îngrop pe tine.

— Vă cred. Iarba rea nu piere. A făcut bine răposata că s-a dus pe lumea ailaltă !

— Am să-i îngrop pe toţi din satul ăsta.

— De bună seamă. Dumneavoastră şi ai dumneavoastră le daţi mult de lucru groparilor, n-am ce zice.

— Datorită lui „Labe scurte" vei putea şi tu trăi în tihnă, fără să-ţi fie frică de cei de la munte.

— Frică ? Ce să aibă ei cu o biată bătrînă care n-a făcut rău nimănui ? Cu asta nu s-ar putea lăuda mulţi. Sînt încredinţată că vorbele mele ajung pînă la sărăcuţa care se odihneşte în pace, pe lumea cealaltă. În schimb, sînt rugăciuni pe care le scuipă şi cerul.

Stînd călare pe un scaun, „Labe scurte" şopti :

— Ce, eu nu sînt bun creştin ? Nu ascult slujba în fiecare duminică şi nu-mi fac datoria faţă de biserică ?

— Tot aşa se bătea cu pumnul în piept nea Riojita, cel din Ronda şi *don* Julio Iscar, cel din Viña... pînă cînd într-o zi, ştiţi dumnea-

---

[1] Diminutiv de la Salud.

voastră bine, s-au trezit cu limba de un cot afară.

— Eu sînt un patriot. Misiunea mea e curată. Felicitarea primită de la Caudillo...

— Iadul vă așteaptă și pe dumneavoastră, și pe Caudillo! Aveți un loc bun pe acolo! Și acum, mergeți la culcare!

Il ajută pe primar să se ridice și-l împinse spre odaia de culcare.

Înainte de a părăsi sufrageria, „Labe scurte" mai trase o dușcă din sticlă. Apoi se lăsă condus de bătrîna servitoare.

— Salud, îți amintești de Manuel Caballero?

— Cel cu dantura? Groaznic!

— Ce groaznic, ce groaznic! o imită bețivul. Așa-i la război. Ai noștri au avut norocul de partea lor și au cîștigat.

— Bine, dar răsuflați în partea ailaltă, că duhniți a băutură.

Ajunseră în dormitor. Lumina era aprinsă, și patul gata pregătit.

— Somn ușor, domnule primar!

— Ascultă, Salucita... Nu pleca așa de repede, fetițo, ascultă-mă; fiul lui Manuel Caballero se află pe-aici, prin munți. Ce zici de asta?

— Ce să zic? Dacă e adevărat, are să coboare într-o noapte să vă taie beregata.

— A și coborît. Azi-noapte a fost în sat!

— L-ați văzut dumneavoastră?

— Dacă l-am văzut? Nu l-a văzut nimeni. Dar sînt încredințat că el a dat asaltul. Ailalți spun că a fost ori „El Vidrio", ori „El Torrente"... Dar eu știu că e Juan Caballero.

Primarul surîse prostește.

— Și de ce să fie tocmai el? La munte sînt mulți.

— Uite-așa, fiindcă mi-a intrat mie aici. Și primarul se ciocăni cu degetul în cap. Dar de coboară, are să ne dea socoteală.

— Doamne ferește! Nu v-ajunge tatăl, vreți cumva să-l aveți și pe fiu pe suflet? Piei, satană!

— Sst! Nu striga... Mie nu mi-e frică nici de cei vii, nici de cei morți. Trofeul meu de război cîntă.

— Nu mai rîdeți așa. Nu vă mai arătați dinții ăia îngrozitori!

— Nu pleca, Salucita. Știi că țin la tine. Nimeni n-ar îndrăzni să-mi vorbească cum îmi vorbești tu... În fața nimănui altuia n-aș putea să-mi descarc sufletul... Și simt nevoia să mi-l descarc în fața cuiva... De cîteva nopți îl văd mereu.

— Pe cine?

— Pe el!

— Pe Manuel Caballero? Cînd sînteți beat, poate...

— Nu, cînd sînt treaz.

Salud se afla lîngă patul pe care „Labe scurte" se răsturnase îmbrăcat. Femeia stătea cu mîinile încrucișate sub șorțul dungat, și pe fața ei se citea indiferența.

— Mă mir, spuse ea. Dumneavoastră n-aveți suflet!

— Îl văd de multă vreme... continuă primarul. E la fel ca atunci, e același care se făcuse iubit de toți, pentru că era binevoitor

cu fiecare... Pînă și nevastă-mea spunea: „Ce om de omenie e Manuel Caballero!" Treaba asta mă scotea din răbdări din zi în zi mai mult... Îl vedeam mereu în biroul lui de la gară, cu mînecuțele puse cu grijă, cu mustața bine potrivită, cu dinții lui de aur și cu moneda aceea, tot de aur, care-i spînzura în lănțișorul de la vestă... Mie îmi mergea pe-atunci prost cu prăvălia, nevasta-mi era mereu bolnavă, și aveam o groază de cheltuieli... Aproape că eram la cheremul lui socru-meu...

— Despre asta știu și eu cîte ceva, îl întrerupse Salud.

— Mai era un lucru care nu-mi plăcea la el: iubea egalitatea. Egalitatea!... Unde s-a mai văzut una ca asta? Săracii să fie egali cu bogații, cu nobilii, cu regii? Ura monarhia și dorea să vină republica, cum se zice că e în Franța... Și aproape că izbutise... Îi prinsese într-o zi lui fiu-său o fundă roșie în piept, cum purta și el, și așa o porniseră pe ulițele satului strigînd în gura mare și trăgînd după ei un maimuțoi pe care canalia îl dădea drept *don* Alfonso al XIII-lea [1], fie-i țărîna ușoară... De asta ce zici?

— Cum o vrea Dumnezeu.

— Văd că nu prea-l ai la inimă, femeie. Mie mi se umplea sufletul de bucurie cînd majestatea-sa trecea prin Aljama, în drum spre Ceuta [2]... Păstrez și acum portretele familiei

[1] Ultimul monarh spaniol (1886—1941). După proclamarea Republicii, la 14 aprilie 1931, fuge în străinătate.
[2] Orășel situat în Marocul spaniol, lîngă strîmtoarea Gibraltar.

regale luate pe plaja din San Sebastián. Le-am tăiat din „A.B.C." [1]... Ei, și cînd cu Mișcarea salvatoare, am simțit că mi-a venit și mie vremea.

Căutătura primarului deveni dintr-o dată aspră și țeapănă.

— Eu mă întîlneam la cazino cu monarhiștii și știam ce se punea la cale, știam că el era pe listele negre. Știam că va cădea printre cei dintîi.

— Trebuia să-i dați de știre.

— Aveam atîta poftă să-l văd șters de pe fața pămîntului!... Și apoi ar fi însemnat să-mi trădez patria. El se înhăitase cu roșii, mergea la mitingurile anarhiștilor... A fost printre primii care trebuiră să dea socoteală. Mulți îi așteptam pe cei din Tercio [2] pe plaja dinspre apus. Cînd au debarcat, ne-am unit cu ei și am intrat cu toții în sat. Îmi amintesc că el se simțea rău, vărsa sînge. Dar îi sosise ceasul. Eu însumi l-am sculat din pat și l-am silit să umble pînă la comandament... Republică vrei? Na, republică!

Salud se depărtă de pat cu greață.

— Dar eu țineam să-mi fac dreptate cu mîna mea. Roșul ăla îmi aparținea... Era mai înalt

[1] Important ziar madrilen, la început organ al monarhiștilor, susținător al moșierilor și al marilor financiari ai țării. Apare și azi, avînd o orientare net conservatoare.
[2] Trupe regulate din Maroc, cu statut propriu, formate în cea mai mare parte din declasați și criminali fugiți de urmărirea poliției. Dovedind o cruzime fără seamăn, au constituit o însemnată forță a generalului Franco.

decît mine, e drept, dar era slab. Şi pentru că nu aveam cătuşe, i-am legat mîinile cu o sîrmă.

Salud se trase şi mai mult înapoi.

— Eram numai noi, singuri. Ceilalţi erau ocupaţi cu percheziţiile la casele roşilor. Se lumina de ziuă, iar el, cu mîinile legate, de-abia mai putea merge. Îl scosesem afară din sat. Scuipa sînge, de frică ce-i era. Puteam să-i trag atunci două gloanţe în ceafă, şi totul s-ar fi sfîrşit. Dar voiam să-l văd chinuindu-se... Nu ştiu cum mi-a dat prin cap... Aveam cu mine ciomagul lui socru-meu şi începui să-l altoiesc. După primele lovituri căzu la pămînt, dar eu îl snopeam înainte... I se umpluse faţa de sînge şi nu ştiu ce-mi tot spunea printre dinţi... Vorbea ceva de Republică [1]. Asta m-a înverşunat şi mai mult. Îmi amintesc că l-am lovit în cap cu furie şi că bucăţi de creier mi-au împroşcat faţa... Dar nu-mi păsa de nimic. Auzeam în apropiere focurile de armă ale camarazilor, care, ca şi mine, făceau dreptate. Îi trăgeam şi eu mai departe. Pînă am văzut că înţepenise... L-am îngropat chiar eu, acolo, în cîmp, fără să-i mai pun nici o cruce, ca să fiu încredinţat că va ajunge cît mai repede în iad... Dar mai înainte, ai să rîzi, Salucita, mai înainte îmi venise o poftă nebună să-i scot dinţii de aur. La ce-i mai trebuiau?

Salud îşi frîngea mîinile sub şorţ. Se depărtă uşor, ca o umbră.

---

[1] În urma alegerilor municipale din 12—14 aprilie 1931, în care au învins forţele antimonarhice, a fost proclamată cea de a doua Republică din istoria Spaniei (prima fusese în 1868).

— Cu tocul revolverului i-am dat cîteva lovituri peste gură, pînă i-am desfăcut „şuruburile". I-am luat şi lanţul de la ceas pe care-l purta amintire de la răposata, nevastă-sa. Din amîndouă mi-am făcut dinţii ăştia... Salucita!... Femeie!... Unde naiba eşti? Ah! Te văd acolo lîngă fereastră! Ascultă, să nu pleci încă, aşa-i că n-ai să pleci?... O să vină oare şi în noaptea asta?...

III

Don Rafael se aşeză pe patul fiicei sale, aproape de dînsa, care se făcuse ghem sub şalul violet.

— De ce nu te culci, fetiţa mea?

— Ştii bine că nu pot dormi cînd te ştiu plecat de-acasă.

— În noaptea asta, Pedro nu se întoarce.

— Ştiu. De nu s-ar mai întoarce niciodată!

— Fetiţa mea!

— Ştiu că au avut întrunire de partid... Întrunire, ca să pregătească asasinate. Întrunirile lui!... Le cunosc eu. Ştiu cum se sfîrşesc... Tată, hai să plecăm de-aici!

— Fetiţa mea, nu eşti în toate minţile? Cum să-ţi părăseşti casa şi bărbatul? În ce loc din Spania am putea merge ca să nu dăm peste aceleaşi şi aceleaşi lucruri?... Hai, linişteşte-te, fetiţa mea. Eşti în casa ta. Bărbatul tău e o persoană cu vază a regimului. Ai ce mînca şi ce

îmbrăca... Alții n-au nici ce duce la gură... Vezi, deci...

— Tocmai asta mă doboară, tată, și mă face să-mi pierd somnul. Bărbatul meu e căpetenia acestor ucigași. Asta mă face să-mi fie rușine. Nu pot scoate capul din casă nici pînă la biserică, pentru că toți fug de mine, parc-aș fi ciumată. Cînd trec pe stradă, simt că se închid porțile înaintea mea. Nu mă mai duc nici după cumpărături, fiindcă mi-e groază să fiu văzută cheltuind o avere pe mîncare, cînd celelalte femei din sat n-au cu ce astîmpăra foamea pruncilor. Mă îngrozesc pînă și găinile care cotcodăcesc în poiată și pe care le tai una cîte una... Ne urăsc pe toți, tată. Le e frică de Pedro, dar dacă ar putea l-ar sorbi într-o lingură de apă.

— Bine, fetița mea ; nu te mai gîndi la toate astea.

— Nu pot să nu mă gîndesc, tată. De jur împrejur mă pîndesc ochi care vor să mă străpungă. Din pricina asta, trăiesc retrasă și nu ies de loc din casă. Nu vreau să mă vadă oamenii bine hrănită și bine îmbrăcată, în timp ce ei umblă în zdrențe... A fost îngrozitor ce s-a întîmplat azi !

— Azi ?

— Cînd au început să se audă împușcăturile, mă aflam în curtea Mariei Castro. Mă dusesem să-i duc niște nasturi pentru o cămașă a lui Pedro. Auzind șuieratul gloanțelor, au intrat acolo mai multe femei. Erau speriate, dar vesele. Una dintre ele spuse : „Or fi cei de la munte. Am auzit că se așteaptă o lovitură". Un flăcău începu să strige : „Cei de la munte, cei de la munte !" Dar maică-sa, aruncîndu-mi o privire ucigașă, îi astupă gura zicînd : „Taci, păcătosule !" Cînd s-a tras clopotul de alarmă, soldații amenințau din balcoane cu puștile... Eu tremuram de spaimă, acolo, în casa aceea unde fiecare împușcătură părea că răsună victorios, tată dragă. Se auzea de pretutindeni un murmur : „Cei de la munte !..." Simțeam că mă străpung ca niște săgeți privirile femeilor și ale copiilor... Cînd, în sfîrșit, s-a deschis poarta, am fugit acasă ca o nebună. Pînă și văzduhul le întorcea vorba : „Cei de la munte !" Și înainte de a intra în gangul casei, simții pe față un scuipat, nu știu al cui...

— Nu ți-ai dat seama cine era, fetița mea dragă ?

— Ce rost are să știu cine era, tată ! Am putea noi oare denunța pe cineva ?

— Ai dreptate.

— Ne urăsc, tăticule. Noi nu sîntem ca Pedro, dar sînt nevasta lui, și asta e de ajuns ca să le fie scîrbă de noi. Nu pot să mai rămîn aici. I-am spus-o nu demult și lui Pedro.

— Și el ce-a zis ?

— Că în curînd totul se va termina, pentru că vor pune mîna pe roșii.

— Să pună mîna !... Asta înseamnă că vor lua-o iar ca la început, ca la Aljama. Au să se audă din nou împușcăturile de atunci. La fiecare pas se vor înfiora inimile, și poporul întreg va sta de veghe. Multe piepturi vor fi zdrobite în dosul ușilor zăvorîte, iar spitalul se va umple de nebuni... Nu mai pot ! Nu, nu mai pot !

Natividad Blanco, fiica medicului din Puebla del Alcor și soția șefului Falangei locale, își îmbrățișă părintele și plînse amar. Cozile ei negre, strînse ca niște fîșii de mătase, îi încadrau fața palidă. Așa cum stăteau unul lîngă altul, tatăl și fiica, îți puteai da seama mai bine de asemănarea dintre ei. Aveau piele brună, ochii negri, nasul drept și scurt, gura cărnoasă. Anii nu atinseseră vioiciunea din ochii tatălui, pe cînd ochii fiicei aveau privirile triste, iar pleoapele-i adînci și întunecate păreau grele ca plumbul.

— Cunosc și eu bine toate astea, fetița mea, spuse medicul. Poate că de data asta n-or fi atît de cruzi.

Scoase batista și șterse obrazul fiicei sale. Dar oboseala îl dobori, și batista îi căzu din mîinile tremurînde.

— Să nu fie atît de cruzi! sări Natividad. Știi ce-a spus bărbatu-meu înainte de a pleca? A spus că mîine în zori se va da în sat o bătălie.

Medicul se cutremură.

— Așa a spus?

— Vezi, tată, ce îngrozitor e...

— O bătălie, repetă *don* Rafael. Trebuie să plec de îndată. Tu culcă-te, fetița mea!

— Să pleci acum, tată? Cu neputință!... Unde vrei să te duci?

— La spital, spuse medicul ridicîndu-se în picioare.

— La spital? De-abia te-ai întors de acolo... Îmi ascunzi ceva, tăticule... N-am să te las să pleci, și gata!

— E adevărat, fetița mea... Nu la spital vreau să merg. Dar trebuie să salvez niște oameni... Tu mă înțelegi.

— Tată, tu-mi ascunzi ceva. Unde vrei să pleci?

Medicul își puse mîinile pe umerii fiicei sale. Pe lîna violetă a șalului, mîinile zbîrcite ale bătrînului, ca de fildeș vechi, păreau mîinile unui mort.

— Știi cine a atacat convoiul? N-o să-ți vină să crezi. Juanele!...

— Nu se poate, tată!

— Da, fetița mea. Îți amintești că odată am vorbit de dînsul? Atunci cînd bărbatul tău, mai acum un an, vorbea de acel Juan Caballero care străbate munții, amîndoi ne-am gîndit că nu putea fi altul decît Juanele, fiul bietului Manuel Caballero... El e, fetița mea. L-am văzut. I-am vorbit.

Bătrînului parcă-i trecuse oboseala. Se așeză din nou lîngă fiica sa și-i povesti cele întîmplate în casa soților Blas.

Natividad se schimbă deodată. Senzația de teamă părea că făcuse loc în sufletul ei unei neliniști noi, pline de viață. Pleoapele i se ridicau, iar ochii săi negri își descopereau întreaga lor frumusețe. Își trecu mîna peste frunte și izbucni într-un rîs straniu.

— Ești sigur că era el?

— Chiar Blasillo mi-a spus-o. Acum îmi dau seama că oamenii ăia au avut un amestec mai mare decît s-ar fi părut în lupta de azi-noapte. Dar asta rămîne între noi.

— Chiar Juanele!...

Nevasta lui Pedro Fuentes ar fi dorit să poată rîde mult de tot. O veselie venită foarte de departe, de peste hotarul multor ani și din adîncurile ființei ei, o acoperea cu apele-i călduțe, în care se cufunda încetul cu încetul.

— E tare schimbat, continuă medicul. S-a făcut un adevărat bărbat. De cum îl vezi, îți dai seama că ai de-a face cu căpetenia. Respiră autoritate... viață! Dar timpul trece, și nu vreau să-i las să le cadă ăstora în bătaia puștilor.

— Da, tată, trebuie să faci ceva.

— Mă duc la ei chiar acum.

Bătrînul ieși din dormitorul fiicei sale și intră în odaia lui. Pe pereți se aflau niște gravuri reprezentînd Medicina. Jurămîntul lui Hipocrate se afla lîngă pat. Pe o masă stăteau îngrămădite mostre farmaceutice. *Don* Rafael luă cîteva pachete și o seringă.

— Să vedem cum ieșim din treaba asta, șoptea el în timp ce pregătea pachetul cu medicamente și vată pe masa din sufragerie. Natividad veni lîngă dînsul.

— Știi, tată, acum nu mi se mai pare că sîntem atît de nefericiți!

— Ce tot spui tu, fetița mea?

— Uite: am să le duc eu toate lucrurile astea.

— Ce-ți trece prin cap! În curînd va bate ora patru. Dacă te-ar vedea vreun jandarm pe acolo la ora asta tîrzie, s-ar da totul în vileag.

— Ar fi și mai rău să te vadă pe dumneata. O femeie dă mai puțin de bănuit. Mă duc eu, tată.

— Nu se poate, fetița mea. Casa lui Blas e tocmai de partea cealaltă a rîului, afară din sat... Nu se poate.

— Am să mă duc, tată!

Natividad intră în camera ei, de unde ieși apoi îmbrăcată, și începu să-și înnoade o basma verde sub bărbie.

— Fetița mea, nu te înțeleg. Mă faci să-mi fie frică.

— N-are de ce să-ți fie frică. Totul se va sfîrși cu bine. Culcă-te, nu vezi că pici de oboseală?

Luă apoi pachetul cu medicamente. Seringa o puse în buzunarul mantalei.

— Acum, sărută-mă, tată. Sărută-mă!

Uimit de această întorsătură neașteptată a lucrurilor, bătrînul se întoarse în camera sa.

Natividad tocmai închidea ușa pe dinafară.

— Ah, fetița mea! Fetița mea! murmură medicul în urma ei.

Afară șuiera vîntul. Firma unei frizerii de pe strada Vîntului era scuturată cu furie, asemeni unui simbol quijotesc părăsit în sinistra noapte spaniolă.

Nati Blanco, strîngînd pachetul la piept, mergea grăbită spre țintă. Strada Vîntului era tocmai lîngă Piața Mare, în apropierea primăriei și a sediului Falangei. Fiica medicului mergea în partea opusă, spre rîu, unde orizontul se deschidea lăsîndu-te să bănuiești colinele senine, învăluite în aerul parfumat de rosmarin. Lui Nati îi creșteau parcă aripi, purtînd-o printre pietroaiele străzilor și ale ulițelor, în drum

spre acele coline. Vîntul îi umfla basmaua verde, săgetîndu-i ochii și pieptul cu acele lui subțiri. Dar ea alerga prin mijlocul vîntoasei, strecurîndu-și printre zidurile văruite trupul subțire și grațios de andaluză. Trecînd în fugă, singură, părea o umbră înfrigurată, rătăcită printre răspîntiile întunecate ale străzilor.

„Deschide-ți gura, vîntule. Șuieratul tău să-mi acopere zgomotul pașilor. Suflarea ta să-mi șteargă urmele. Să-mi înăbușe strigătele trezirii mele la viață, gîndea Natividad. Mă regăsesc pe mine însămi. Ceasul mult așteptat a sosit. Am să ascult și eu cu bucurie împușcăturile, așa cum le ascultă toate femeile din sat. Iar sîngele meu strigă și el: «Cei de la munte!» Pot și eu scuipa, așa cum scuipă ele, frunțile întunecate..."

Vîntul gemea pe străzi și în piețe, iar sub brațele lui gigantice pînă și copacii cei mai stufoși își aplecau coroanele. Dar în auzul nevestei lui Pedro Fuentes vaietul vîntului se stingea. Ochii ei vedeau acum niște străzi liniștite, fără urmă de zbucium.

Aljama!

Aljama, acolo departe, scăldată de apele mării; curți albe și vesele; nopți clare ce învăluiau strîmtoarea Gibraltarului, răsfățată și gingașă ca o femeie toropită de somn.

Acolo începuse liceul.

— Ce înveți tu, Nati?

— Pregătesc bacalaureatul. Mi-ar plăcea să fiu medic, ca tata.

— O femeie medic?

Apoi, tot acolo, în parc: caprifoi, bănci de lemn, plăci de faianță.

— Ți-am adus dulciurile astea de la Gibraltar.

— Mulțumesc. Ești foarte drăguț, Juanele. Ai adus și tutun englezesc... Copile!... Te-ai apucat de fumat!

— Copil?!... Am împlinit șaptesprezece ani; trebuie să mai treacă unul, și voi avea drept de vot. Ai să vezi!... Într-o zi voi fi șef de gară.

— Tu mereu visezi, Juanele.

Aproape de tot, marea.

Juanele era cel mai bun înotător. Dispărea sub apa sărată și culegea alge colorate într-un verde-vinețiu, care mai tîrziu își desfăceau firele cu grație într-un acvarium de cristal.

Soarele la amiază era nespus de plăcut.

Juanele, subțire și mlădios, își scutura părul negru, întinzîndu-se pe plajă lîngă Natividad, în timp ce pe obrazul lui brun sclipeau picături de apă amăruie.

— Ce bine îți stă în costumul ăsta de baie! Grozav aș mai alerga strigînd în gura mare...

— Ca Tarzan?

După-amiaza, jucînd roata în Piața Mare:

— Ești drăguță cu fundele astea albastre în cozi. Cînd voi avea salariu, am să-ți cumpăr de la Gibraltar o rochie de casă de aceeași culoare. Am văzut una în casa unui arab, pe strada Regală; am și pus ochii pe ea.

— Isuse!... Dar pînă vei ajunge tu șef de stație au s-o vîndă!

— Ți-ar putea-o cumpăra mai repede Perico, al lui „Labe scurte".

„Labe scurte" era un bărbat mic de statură, care stătea toată ziulica după tejgheaua lui cu mărfuri de import.

La ușa prăvăliei, care se deschidea către port și unde năvăleau mirosurile grele venite dinspre docuri, învăța fiul său, Pedro. Duminicile, tatăl și fiul ascultau slujba, iar la ieșirea din biserică salutau pe *don* Rafael și pe fiica sa, Natividad, înaltă, subțire, cu pielea ca puful piersicii, apoi făceau împreună obișnuita plimbare pe Strada Mare pînă la cofetăria „Gloria", de unde cumpărau prăjituri.

În acele scurte plimbări, copiii își vorbeau cam în felul următor:

— Dacă vrei, viu să te iau după masă.

— Mă duc cu o prietenă la cinema.

— Cu o prietenă!... Știu eu că mergi cu Juanele al șefului de gară. Crezi că nu te-am văzut cu el?

— Mă duc cu cine am poftă, și gata! Ce copil ești!

— Nu știu cum te lasă taică-tu să ieși cu ăla. Se crede mare înotător, și nimeni nu-l vede la biserică, iar pe taică-său nici atît. Zilele trecute, la cinema, a bătut din picioare cînd au arătat o defilare militară de la Berlin... Tata zice că Germania e o țară grozavă, că acolo orice negustor are mașină proprie!

— De ce nu vă duceți să locuiți în Germania?

— Tata zice că în curînd toată lumea va fi ca Germania... A citit nu știu unde... Ai văzut vreo defilare SS la cinema? Ți-ar plăcea să-mi pun o haină de nazist? Ce zici?

— Nu știu ce-i aia, nici ce-ai putut vedea la Germania ca să-ți placă atît! Îmi pare bine că Juanele a bătut din picioare la cinema. I-am văzut și eu, și nemții ăia mi se par niște rațe pomădate cu briantină.

Nici antipatia pe care „Labe scurte" i-o arăta șefului de gară nu era cu nimic mai prejos decît aceea a lui Pedrito față de fiul acestuia.

— Niciodată nu m-a simpatizat, îi spunea negustorul lui *don* Rafael. Și pentru că e și el un mic salariat la gară, se crede cărturar.

— Vezi-ți de treabă, pentru Dumnezeu, îi răspundea medicul. Manuel e un om de omenie... Și sînt încredințat că te prețuiește.

— Am fost împreună la școala primară și apoi la liceu, dar pe mine nu mă trăgea inima la carte; eram mai bucuros să stau după tejgheaua lui taică-miu... Dar, ce vrei, cînd porți șorțul de prăvăliaș, lumea te privește peste umăr... Vom vedea noi, vom vedea noi, lasă, cînd o fi să fie vremea, la ce i-o folosi scrisul frumos și lipsa lui de credință!...

— Dar, pentru Dumnezeu! Manuel Caballero nu-i de fel un mîncător de popi. Îl cunosc bine. Stăm perete în perete. Poate nu-i chiar atît de bisericos... Dar asta nu-l împiedică să fie un om plin de omenie... Iar pe dumneata te prețuiește, crede-mă. Am dovezi că te prețuiește.

Manuel Caballero nu era un prieten al clerului, dar nici n-ar fi fost în stare să facă vreun rău cuiva. Prin peretele care despărțea casa lui de cea a lui *don* Rafael, Natividad îl auzea

tușind greu în timpul nopților. Slab cum era, orice efort îl dobora la pat zile întregi. Cînd s-a proclamat Republica, fusese unul din oamenii cei mai entuziaști, care au manifestat atunci pe străzi, iar în noaptea aceea a făcut febră mare și a vărsat sînge. Locuia împreună cu fiul său Juan și cu o soră mai mare, necăsătorită. Manuel rămăsese văduv de cînd Juanele avea doar șase ani și de atunci nu-l mai văzuse nimeni cu alte femei. Se îmbrăca totdeauna în negru, și unii îl porecliseră „neconsolatul văduvoi".

Aljama !... In timpul iernii, străzile de acolo erau pline de soare, iar strigătele pescarilor răsunau în aerul sărat: „Sardele proaspete !", „Sardele pescuite astăzi !" Țăranii și pescarii străbăteau ulițele într-un du-te-vino neîntrerupt. In timp ce pe strada Iasomiei se plimbau negustorii, funcționarii și militarii la pensie, pe strada Calvarului țigăncile își căutau copiii de lindeni. In curțile vecine se tocmea lumea la pește, iar negustorul ambulant care-și vindea mărfurile în rate desfăcea în fața ochilor mirați ai sătenilor basmale de mătase viu colorate și bucăți de stofă albă, aduse prin contrabandă de la Gibraltar.

Aljama !

Un suflu de nebunie cutremură satul la 18 iulie 1936. Radiourile urlau: „S-au răzvrătit generalii ! Franco mobilizează trupele și pornește spre peninsulă [1]."

Manuel Caballero sosi în casa medicului strigînd :

[1] Rebeliunea franchistă a început în Africa de Nord, în Marocul spaniol.

— Ați văzut, *don* Rafael ? Militarii s-au ridicat împotriva Republicii !... Ce rău le-a făcut oare această biată Republică cu mănuși albe ? Din fericire, guvernul a luat măsuri...

Sărmane Manuel ! După cîteva ore, legiuni maure [1] se năpusteau ca niște cîini înfometați asupra Aljamei. Se auzeau numai strigăte și blesteme, iar un val nimicitor se revărsa ștergînd totul din calea lui. O dată cu maurii, apărură și chipuri cunoscute. Printre ele, „Labe scurte" părea cel mai în largul lui. Trupul său pitic se îmbățoșa plin de mînie. Alături de el, fiul său Pedro, care admirase atîta straiele nemților din SS, îmbrăcase acum uniforma Falangei spaniole. Era cam aceeași mîncare de pește. Cămașa brună nu prea putea străluci sub soarele spaniol, cum de altfel nici uniforma albastră pe care se vedeau cusute jugul și săgețile roșii [2]. Aerul fremăta de sunetul goarnelor, iar pe strada Calvarului și prin docuri oamenii scrîșneau din dinți. Pe balcoanele caselor din centru spînzurau drapele monarhice, iar domnișoarele care cumpărau bezele de la „Gloria", ieșind de la biserică duminica, îi aplaudau pe mercenarii din Tercio și pe mauri. Din fața altarului, parohul invoca atotputernicia cerului în sprijinul Mișcării salvatoare, în timp ce, în clarobscurul bisericii se oficiau slujbe.

[1] Trupe recrutate de generalii franchiști în Marocul spaniol, care au dat dovadă de o cruzime neobișnuită în timpul războiului civil (1936—1939).

[2] Emblema Falangei spaniole.

Începuse șirul zilelor întunecate, care străpungeau inimile ca niște piroane înroșite: lovituri seci în porți, nopți sfîșiate de țipete, vaiete înăbușite, umbre sinistre profilate pe pereți.

— Auzi, fetița mea, cheamă cineva!

Strînși unul lîngă altul, medicul și Natividad se duseseră la ușa de la intrare. Doi soldați din Tercio și trei africani îi repeziseră.

— Aici se află un roșu! strigase unul.

— Femeie roșie! Femeie roșie!... exclamase un maur, întinzînd gheara lui neagră spre Natividad.

Ea se aruncase în brațele lui *don* Rafael.

Ca un uragan al urii năvăliseră mercenarii asupra liniștitului cămin, dezlănțuindu-și mînia asupra mobilei modeste. Cu baionetele smulseseră de pe pereți gravurile medicale, tablourile și portretele de familie. Fișierul pacienților bătrînului medic fusese răsturnat. Numai sosirea lui „Labe scurte" îi putuse opri.

— *Arriba España!* strigase negustorul.

Cei care intraseră cu forța au ridicat brațul drept repetînd: *Arriba España!*

Nati și-a amintit de salutul nazist și a înțeles că prezicerile lui Pedro Fuentes se împlineau și că în Spania începuse dominația erei germane. „Cît ești de ridicol, «Labe scurte», în uniforma ta fascistă", gîndea Natividad în acele clipe de lacrimi și de spaimă. Cămașa albastră era mare pentru un pitic ca el, iar sforțările lui de a părea voinicos se pierdeau sub pînza scrobită. Cutele cămășii acopereau insignele Falangei spaniole.

Negustorul îi apostrofase pe năvălitori:

— Ce faceți aici, dobitocilor? Doctorul este prietenul meu... Iertați-mă, *don* Rafael, și dumneavoastră, domnișoară, de cutezanța acestor netoți... Iar tu, Dubois, lasă-n pace cutia aia! Nu vezi că-i plină de fișele bolnavilor?

„Labe scurte" ridicase de jos și-i dăduse medicului fișierul care fusese răsturnat cîteva clipe mai înainte.

— În casa de alături, neghiobilor... Plecați de-aici! De familia asta răspund eu.

Strînși unul lîngă altul, medicul și Natividad îl văzuseră dispărînd pe negustor împreună cu ceata lui de mauri. Soldații purtau pe piept inimi cusute cu lînă roșie pe care mîinile „pioase" ale tinerelor regaliste brodaseră cuvintele: „Glonțule, oprește-te; inima lui Isus e cu mine".

— Tată, erau din ăia cu „oprește-te".

— Taci, fetița mea.

Auzeau acum lovituri. Loviturile care distrugeau casa vecină.

„Săracul Manuel! gîndea *don* Rafael. Azi-noapte a vărsat sînge. Nu va scăpa cu viață din grozăvia asta."

În căminul vecin se întețeau acum țipetele și loviturile care acopereau plînsetele surorii șefului de gară. De la o vreme, țipetele și rugămințile bietei femei începură să contenească. Se auzi mai apoi zgomot de pași pe stradă și vocea lui „Labe scurte" dînd ordine celorlalți:

— Pe roșul ăsta mi-l lăsați mie. Voi duceți-vă într-altă parte. Lista e la sergent.

„Bietul Manuel! șoptise medicul. N-o să-l mai vedem."

— Mă duc să-i chem pe Juanele și pe *doña* Lolita, tată.

— Nici să nu te gîndești, fetița mea!... Aștia-s în stare de orice... Biata Spanie!... Cu siguranță că așa se întîmplă peste tot.

Înainte de a se lumina de ziuă, la poarta medicului bătu sora lui Manuel Caballero.

— *Don* Rafael, sînt pe jumătate nebună... Bietul Manuel!... Au să-l împuște și-au să-l azvîrle pe cine știe ce cîmp pustiu!... Cît de bun era, sărăcuțul!... Criminalii ăia!... Criminalii!...

— Stt!... Vorbește mai încet, *doña* Lolita... Pentru dumneata, cel mai bun lucru ar fi ca mîine dis-de-dimineață să pleci și să te ascunzi în casa unui prieten de încredere.

— Nu mă mai gîndesc la viața mea, *don* Rafael. Vreau numai să-l scap pe Juanele. Ce-o să se aleagă de copilul ăsta? A crescut și el, e aproape flăcău. O să vină să-l caute, de bună seamă... L-am ascuns în fîntînă; e seacă și nici adîncă nu-i. Dar dacă vin iar și le trece prin cap să se uite acolo... Nu știu ce să mă fac, *don* Rafael... Nu știu...

— Lasă, spusese medicul, vom vedea ce se poate face pentru băiat.

Toată noaptea, Natividad nu se mai gîndise decît la el. Juanele! Trebuia salvat. Să plece foarte departe, chiar de-ar fi fost să nu se mai întoarcă niciodată în parcul acela — plin de amintirile copilăriei, printre porumbeii albi.

A doua zi viața satului își urma cursul mai departe. Radioul local anunțase că cei care nu se vor prezenta la lucru își vor pierde postul.

La școală era mai multă însuflețire ca de obicei, cu toate că profesorii se împuținaseră.

— S-a descoperit că profesorul Cortés era mason, iar cel de istorie — socialist. I-au trimis la „plimbare" pe amîndoi, le spusese Pedro Fuentes băieților.

Se împăuna în fața fetelor în uniforma Falangei, mai cu seamă cînd era și Natividad de față.

— Mă placi în uniformă? o întrebase pe fiica medicului.

Dar Nati îi aruncase o privire disprețuitoare și se depărtase.

Pe stradă îi ținuse calea Marta, o prietenă de-a ei, fiica unui proprietar al cîtorva vapoare de pescuit și mai tîrziu om de vază al regimului.

— Nati, am să-ți spun un secret, care, dacă s-ar afla, m-ar putea costa viața. Plec la Gibraltar împreună cu logodnicul meu. De acolo, ne vom îmbarca pentru Valencia. Voiam să-mi iau rămas bun de la tine.

— Cum ai să pleci? Toate vapoarele sînt rechiziționate.

— Așa e; dar tata este de-al lor și are permis de trecere; vapoarele lui pot ieși în largul mării. Cîțiva oameni vor pleca dis-de-dimineață din port și nu se vor mai întoarce. Logodnicul meu și cu mine ne vom duce cu ei.

Marta era îndrăgostită de un funcționar de-al tatălui ei și pleca împreună cu dînsul pe mare, spre libertate.

— Pe Juanele, fiul șefului de gară, nu l-ați putea lua cu voi? Azi-noapte „Labe scurte"

l-a ridicat pe tatăl lui, și de-atunci nu se mai știe nimic de el. Eu am văzut totul, Marta. A fost groaznic!... Bine faceți că plecați. Dar luați-l cu voi și pe Juanele. Dacă le cade-n gheare, au să-l omoare!

— O să vorbesc cu logodnicul meu.

În zori, l-au scos pe Juanele din fîntînă. Băiatul avea febră mare.

A plecat cu „Marta", o barcă albă și ușoară, care brăzda grațios apele mării. Îmbrăcase un costum de pescar din cale afară de larg și-și pusese în cap o beretă albastră care-i venea pînă peste ochi. Natividad își luase rămas bun de la el în casă, în fața tatălui ei și a *doñei* Lolita, femeia aceea îmbătrînită și înspăimîntată; îl sărutase pe frunte zicîndu-i: „Dumnezeu să-ți dea noroc, Juanele". Îl petrecuse apoi cu privirile, în vreme ce el se depărta împreună cu mătușa. Băiatul se lăsa parcă dus în neștire. Nati îl privise dispărînd pe strada Hombre de Palo, și lacrimile pe care le simțea udîndu-i fața erau lacrimi de femeie.

Urmaseră zile lungi de zbucium. Strigătele și loviturile cu patul puștii în porți se repetau mereu. Iar erau împușcați oameni în piața satului și pe ulițele din apropierea cîmpului. Cadavrele lor putrezeau la soare, pentru că familiile n-aveau voie să le ridice. Aljama îndură teroarea, care a ținut mai multe luni, teroare dureroasă ce a culminat cu vizitele făcute de Falangă la domiciliu și de care n-a scăpat nimeni. A fost vizitat între alții și *don* Rafael Blanco, care și-a petrecut două nopți la Comandament, așteptînd în tăcere și resemnare să-i fie luat interogatoriul. Acuzația care i se aducea bătrînului medic era prietenia cu Manuel Caballero și indiferența manifestată față de Mișcare.

Nati era bolnavă. Suferea de nervi și se plîngea tot timpul de friguri. La șaisprezece ani părea o arătare. Înfășurată într-un șal de lînă, umbla prin curte căutînd razele soarelui, întocmai ca pisicile. Nopțile și le petrecea în pat, cu ochii larg deschiși, șoptind: „Tată, iar au venit!" Scrîșnea din dinți și strîngea pumnii pînă ce-i intrau unghiile în carne.

Don Rafael stăruia:

— Du-te de te plimbă puțin, fetița mea.

Ea însă refuza cu încăpățînare să iasă din casă. Îi era groază de defilările militare, de străzile acelea pline de drapele monarhice, de juguri și de săgeți, de domnișoarele din Piața Mare care aruncau flori mercenarilor țepeni cu inimi roșii brodate pe uniforme.

Într-una din acele zile, „Labe scurte" i-a spus medicului:

— *Don* Rafael: vă fac o propunere. Sînt numit primar în Puebla del Alcor, în locul unui mason. Plec acolo peste patru zile. M-am gîndit că nici dumneavoastră nu v-ar strica să mai schimbați aerul. Aici sînt prea cunoscute relațiile dumneavoastră cu șeful gării... Eu știu că sînteți un om cinstit (*don* Rafael îl asculta fără a spune un cuvînt)... Dar de multe ori a trebuit să intervin eu, ca să nu aveți neplăceri. Nu v-ar fi pe plac postul de medic în Puebla del Alcor? Ce ziceți? Nu, nu-mi mulțumiți. Prietenul la nevoie se cunoaște. (*Don* Rafael tot nu deschidea gura.) Și apoi... băiatului meu îi place

fata dumneavoastră... Ce ţi-e şi cu copiii ăştia !... Cine ştie dacă, cu timpul, fetiţa asta nu i-o fi norocul ?

Don Rafael îi povesti fiicei sale această convorbire, lăsînd la o parte aluziile făcute în legătură cu ea, şi o săptămînă mai tîrziu părăsiră Aljama.

În Puebla del Alcor, Nati Blanco a îndurat mai departe acele spaime ale nopţii.

Într-o dimineaţă, ducîndu-se la brutărie, cu cartela în mînă, a întîlnit o ţărancă bătrînă. Faţa ei, brăzdată de zbîrcituri adînci, cu ochii bulbucaţi, era îngrozită, iar braţele-i murdare se întindeau ca aripile unei mori de vînt.

— Să nu priveşti într-acolo, cînd treci prin dreptul cazărmii, fetiţo ; să nu priveşti acolo, i-a spus bătrîna.

Trecînd prin faţa sediului Falangei, Nati a privit într-acea parte, şi sîngele i s-a oprit în vine ; deasupra zidului văruit, în faţa căruia făceau de gardă doi membri ai partidului oficial, se clătina în vînt trupul unui bărbat spînzurat.

Fiica medicului a scos un ţipăt şi s-a întors îndărăt. Cînd a ajuns lîngă taică-său era înnebunită. Cîteva zile s-a zbătut între viaţă şi moarte. Cînd şi-a venit în fire, culorile tinereţii îi pieriseră din obraji, iar tenul ei era ca un trandafir ofilit înainte de vreme ; toate acestea dădeau frumuseţii ei un aer straniu. I se părea că vede peste tot numai spînzuraţi şi se ferea să mai treacă prin faţa îngrozitoarei cazărmi.

Oamenii din Puebla del Alcor nu i-au arătat dintru început nici o încredere noului medic. Cel dinaintea lui dat afară şi închis pentru că nutrea „simpatii“ faţă de roşii, îşi cîştigase dragostea satului. Ţăranii nu-şi ascundeau afecţiunea faţă de deţinut, refuzînd să vină la cel care-i luase locul.

Don Rafael obişnuia să-i spună fiicei sale :

— Ce se întîmplă oare în porcăria asta de sat ? Aici nimeni nu se îmbolnăveşte ?

A fost nevoie să îngrijească cu folos cîteva cazuri urgente, ca să-i fie apoi preţuită ştiinţa şi priceperea, bunătatea lui de medic de provincie, care-i consulta pe nevoiaşi gratuit şi le dăruia medicamente.

Puebla del Alcor se întindea la poalele unui lanţ de munţi. Măslinul şi viţa de vie creşteau acolo din abundenţă. Unele gospodării mai mărginaşe ajungeau cu pămînturile pînă-n inima muntelui, în brădet, şi la hotarele lor întîlneai urme de porci mistreţi.

După cinci ani petrecuţi pe aceste meleaguri, Natividad Blanco se căsătorise cu fiul primarului.

Pedro Fuentes, cîine credincios al Falangei, fusese numit administrator al aprovizionării satului. Era una dintre autorităţile locului şi omul cel mai urît de ţărani. La numai un an după ce luase în primire asemenea post bănos, izbutise să adune un capital însemnat. Îşi cumpărase o casă şi doi cai şi se gîndise că-şi putea cumpăra şi nevastă. A cumpărat-o pe Nati, trecută şi obosită.

De multe ori, înainte de căsătorie, tatăl îi spusese fetei :

— Acum ai nevoie de un soţ. Eu sînt bătrîn şi nu poţi şti ceasul cînd am să mor. În ziua

cînd voi închide ochii, ce se va alege de tine? Perico[1] poate că e tocmai omul de care ai nevoie... Da, știu că nu-l iubești. Eu te înțeleg. Dar ia privește împrejurul tău și ai să-ți dai seama că nu găsești ceva mai bun în Puebla del Alcor. Tu ai nevoie de o îngrijire pe care numai el ți-o poate da.

Bietul bătrîn!

Pedro Fuentes era un bărbat prezentabil. Își pierduse ifosele de proaspăt îmbogățit, de care suferise în primii trei ani ai noului regim. Poziția sa actuală, datorită faptului că avea în mînă bursa neagră, îl făcea să nu mai depindă de tatăl său. Dorea să se căsătorească și să nu i se mai spună „feciorul primarului", titlu de care un administrator al statului, șef al Falangei, nu mai avea de loc nevoie. Cei trei ani de activitate militară îi aduseseră prețuirea regimului. Fusese rănit în timpul războiului civil și primise două medalii, printr-un ordin special dat de Franco.

Dîrzul falangist se topea ca o turtă moale de ceară în fața soției. Îi cumpăra lenjerie fină și-i dăruia fel de fel de nimicuri, socotind că prin asta îi va împlini toate dorințele.

Medicul se mutase împreună cu tinerii și părea fericit.

— Căsătoria ta m-a liniștit puțin, îi spusese el lui Nati într-o seară. Mi s-au făcut și aici unele aluzii la bietul Manuel Caballero. Înrudirea cu Pedro ne ferește de multe neplăceri...

---

[1] Diminutivul numelui Pedro.

— De ce crezi că m-am căsătorit, dacă nu pentru asta?

— Așa-i, o știu, o știu... Voiam numai să-ți dai și tu seama cît îți este de îndatorat acest biet bătrîn...

Deși împlinise șaizeci de ani, medicul mai păstra unele apucături copilărești, plîngea, se înfuria, ori rîdea din te miri ce.

Cu un asemenea prilej, îi spusese lui Natividad:

— Trebuie să-ți iubești bărbatul, uricioaso! Nu-mi place să te văd purtîndu-te cu el ca și cum în vine n-ai avea sînge. Nici n-ar putea fi cu noi mai bun decît este, iar tu...

Privind însă chipul resemnat și trist al fiicei sale, adăugase:

— Iartă-mă, fetițo! Spun prostii! Știu că, de fapt, te-ai căsătorit cu un permis de liberă trecere!... Nimeni nu-și iubește crucea. Sînt un prost și un egoist! De ce te-am căsătorit oare cu omul ăsta? Știam bine că niciodată nu ți-a fost pe plac... Dar, știu și eu! Mă gîndeam că poate, cu timpul...

Cu timpul indiferența prinsese coajă, se făcuse tare și rece ca gheața. Pedro își despăgubea decepția avută în dragoste prin zelul lui față de partid. Autoritatea lui ca om de vază în Falangă era absolută, dar această autoritate se dovedea neputincioasă cînd era vorba de indiferența pe care i-o arăta soția. Indiferența aceea rece ca un șarpe ce le despărțea în două patul conjugal, și din a cărei pricină, poate, nu aveau nici copii.

Amintirea lui Juanele îl tortura ades. Oare Nati îl iubea? Se scurseseră cîțiva ani, și nu se mai știa nimic de fiul lui Manuel Caballero. Mai trăia oare fiul șefului de gară în mintea fiicei medicului?

Pedro Fuentes suferea. Lipsa dragostei din propriul său cămin îl ațîța într-un fel împotriva satului fără apărare. Ura lui față de oamenii cu idei liberale era din ce în ce mai puternică. Pricina acestei uri era de bună seamă Juanele, așa cum și-l aducea aminte de demult, strălucitor de tinerețe, ieșind din apele înspumate cu fața și pieptul acoperite de mărgele transparente.

Cînd s-a vorbit pentru întîia oară la una din întrunirile politice despre Juan Caballero, Juanele i-a apărut dintr-o dată în fața ochilor. Juanele, ajuns acum căpitan de partizani. Le-a povestit și celor de-acasă și, în timp ce le povestea, o privea pe Natividad, care broda lîngă fereastra sufrageriei; dar soția sa nici n-a tresărit măcar la cele auzite, iar socrul s-a mulțumit să spună:

— Juan Caballero! Ce coincidență.

Era întîia oară cînd i se pronunța numele în casa falangistului. Pedro ar fi dorit să îngroape cît mai adînc povestea cu Manuel Caballero. Îi făcea silă faptul că tatăl său participase direct la acel asasinat, despre care știa prea puțin, dar a cărei amintire stăruia, împrospătată mereu de expresia macabră a primarului, care-și arăta dinții de aur fălindu-se:

— Trofeul meu de război!

Îl supăra numai forma sub care se înfățișau lucrurile, nu și conținutul lor.

— Ei, încotro, fetițo?

Nati Blanco văzu lîngă dînsa o santinelă.

Fără să-și dea seama, dintr-o lume de amintiri ajunsese pe celălalt mal al rîului. Apele străluceau învălurate de vînt, iar santinelele se adăposteau de suflarea lui înghețată, stînd în spatele statuii de piatră de pe parapetul podului.

— Sînt soția lui *don* Pedro Fuentes din Falangă. Mă duc să-mi văd o rudă bolnavă.

Unul din polițiști îndreptă spre obrazul ei reflectorul cu lumina alburie al unei lanterne.

— Ea e. O cunosc, spuse el scurt.

Nati prinse curaj:

— Atunci pot să plec, nu?

— Rău face soțul dumneavoastră că vă lasă singură pe o noapte ca asta, spuse unul din polițiști. Ce aveți în pachetul ăla?

Din nou lumina reflectorului căzu asupra lui Nati. Ea rupse într-un colț hîrtia pachetului.

— Uitați-vă, sînt doctorii.

— Bine, dar aveți acolo marfă pentru un regiment!

Celălalt se înfășură mai bine în pelerina sa neagră și spuse:

— Bine, vedeți-vă de drum. Cunoașteți consemnul?

Fără nici o umbră de șovăire, Nati Blanco răspunse:

— Generalul Mola.
— Asta e. Dați-i drumul.
După ce trecu podul, Nati își dădu seama de pericolul prin care trecuse, și inima ei zvîcni cu putere. „Ce înger mi-a șoptit consemnul ?" gîndi ea ! „A, da ! Îmi amintesc ; l-am auzit cînd Pedro i l-a spus lui Vargas."
Deodată se gîndi la tatăl său, așa cum îl știa, bătrîn și singur. „De ce fleac de nimic a putut atîrna viața mea, tată dragă."
Urcușul era tot mai greu, pe măsură ce se depărta de rîu. Miresmele brazilor îmbălsămau aerul. Nu trecu mult, și se trezi în fața casei „Iepurilor". Ajunsese acolo parcă după o călătorie de ani. Dintr-o dată, drumul i se păru scurt și ușor.
În poarta casei, ca o umbră întunecată străjuind poalele muntelui, se afla Blasillo, înfășurat pînă la urechi într-o pătură. Era același : rezervat și simplu. O lăsă pe Nati să se apropie și, cînd ajunse la cîțiva pași de dînsul, o privi țintă, fără să îndrăznească a-i adresa vreun cuvînt.
Cîteva clipe se măsurară din priviri.
— Vreau să-l văd pe cel care este căpetenia, spuse ea repede, în chip de bună ziuă. Sînt fiica medicului ; aduc doctorii.
Blasillo o privi pe deasupra păturii și spuse :
— Așteptați !
În casă se petrecuseră unele schimbări. Partizanii se odihneau acum întinși pe jos, lîngă vatra călduță. Blasa stătea pe un scăunel în

fața focului, și lîngă ea moțăia Juan Caballero. Cu capul în piept, Juanele ținea în mîna dreaptă o pușcă cu țevile lucitoare.
Intrarea neașteptată a lui Blasillo îi trezi pe toți.
Juan puse amîndouă mîinile pe armă. Tovarășii lui se foiră, rostind cîteva înjurături.
— Fiica medicului vrea să stea de vorbă cu căpetenia, anunță băiatul lui Blas.
— E singură ? întrebă unul dintre partizani.
— Da.
— Nu ne-o fi întinzînd vreo cursă, Juan ? își dădu cu părerea altul.
— Ce zici, Juan ? întrebă celălalt.
Se ridicaseră toți în picioare, cu mîna pe puștile care stătuseră sprijinite de perete.
— Să intre, ordonă Juan Caballero.
Natividad intră.
Toți o priviră cu încordare. Căutăturile lor aspre păreau că vor să pătrundă gîndurile femeii.
Juan o întrebă scurt :
— Ce vrei ?
— Sînt fiica lui *don* Rafael Blanco.
Blasillo, care stătea lîngă ușă, înfășurat în pled, întări spusele femeii adăugînd :
— Căsătorită cu șeful Falangei locale.
— Toată lumea știe asta, „Iepure". N-am de ce s-o ascund, spuse Nati, ațintindu-și privirea spre fiul lui Blas.
— Mărturisește că te-a trimis bărbatul ca iscoadă, mormăi cu ură unul dintre partizani.
În loc de răspuns, Natividad își întoarse privirea spre Juan Caballero.

— Care din voi e căpetenia?
Inima îi bătea să-i spargă pieptul.
— Chiar cu el vorbești.
Nati îi întinse medicamentele.
— Am adus astea. Hîrtia e ruptă. A trebuit să-i arăt santinelei de la pod...
Unul din oamenii lui Juan interveni cu violență.
— De la pod? Și te-au lăsat să treci? Cum știm noi că nu ne-ai trădat și că peste o clipă nu vom fi ciuruiți de gloanțele alor tăi?
Fără a încerca să se dezvinovățească, Nati stărui, adresîndu-se lui Juan Caballero.
— Dacă ești căpetenia, așa cum spune omul ăsta, crede-mă. Sînt fiica lui *don* Rafael. Vreau să-ți vorbesc. E urgent.
Stînd în picioare, fără a clipi, Juan spuse:
— Poți vorbi de față cu ei. N-avem secrete.
În clipa aceea Blas deschise ochii și, văzînd-o pe Natividad, se miră:
— O, Doamne!... Soția falangistului!...
— Lasă ce-ai adus și pleacă, îi porunci Juan nevestei lui Pedro Fuentes.
— Înainte de răsăritul soarelui se va face o percheziție în sat.
El își țintuise ochii în ochii femeii.
— La ce oră?
— La cinci.
— Acum e patru, spuse Blasillo.
— Și mai voiam să vă spun că merg cu voi la munte.
— Zău!... Falangista s-a făcut partizană, rîse bătrînul Blas. Ar fi tare frumos, dacă n-ar fi o glumă!... Ha, ha!

— Niciodată n-am fost falangistă! Dovedește ceea ce spui, „Iepure".
— Nevastă de brînzar, ce-ar putea fi? rîse mai departe bătrînul.
Nati stărui pe lîngă Juan:
— Crede-mă, vreau să fiu printre voi. Puneți-mă la încercare. Nu mi-e frică de nimic.
— Știe cineva că ești aici? o întrebă Juan.
— Nimeni afară de tatăl meu.
— Te-a lăsat el să vii?
— Nu i-am spus că vreau să plec la munte.
— Bine, trebuie să mergem. Pe cai, băieți, porunci Juan.
— Unde e rănitul? întrebă Nati.
Cînd îl văzu pe Antonio așezat pe pat, se lăsă în genunchi în fața lui.
Acesta continua să se vaiete.
— Am să-ți dau un calmant, ca să poți suporta călătoria, îl îmbărbătă fiica medicului. Aduceți puțină apă.
Rănitul fu așezat pe calul șefului, înfășurat într-o pătură.
După ce-l îmbrățișă pe Blas și-i aruncă o privire plină de recunoștință bătrînei care dormea acum lîngă vatră, Juan încălecă.
Apucînd frîul calului lui Juan, Nati spuse apăsînd pe fiecare vorbă:
— Dacă nu mă luați cu voi, am să merg pe urma cailor cît mă vor ține puterile și tot am să ajung la munte.
Juan Caballero schimbă o privire cu tovarășii săi:

— Să ne mai încărcăm cu ea, ori s-o lăsăm baltă ? Oricum, ar fi un martor mai puțin.

Fără să știe cum, Nati Blanco se simți smulsă de la pămînt și se văzu așezată pe crupa calului, care o porni din loc. Niște brațe puternice o cuprinseseră, ridicînd o dată cu ea și pachetul de medicamente.

— Ce ai acolo ? mormăi bărbatul care ținea frîul.

— Doctoriile, prostule.

La auzul acestor cuvinte, brațele partizanului își muiară strînsoarea din jurul taliei subțiri a femeii.

Scurt timp galopară pe drum neted, cotind apoi, printre stejari, spre munte. Caii mergeau acum în trap viol, bătînd huceagurile codrului ca pe niște locuri cunoscute. În curînd, lanțul de munți își arătă piscul cel mai înalt și mai semeț. Copacii erau atît de deși, încît cerul nu se mai zărea, iar miresmele bălăriilor și ale rosmarinului erau atît de pătrunzătoare, încît Natividad, după anii îndelungați de neliniște, respirînd pentru întîia oară aerul tare al libertății, leșină.

Văzînd-o, partizanul care-o avea în grijă le strigă celorlalți :

— Ia uitați-vă cîtă gingășie : falangista-partizană a leșinat !

— Înălțimile îi fac rău, observă altul rîzînd.

— A leșinat mascota, Juan ! strigă cel care vorbise la început.

— Nu-i nimic... Înainte toată lumea !

IV

— Ah, pămîntul ăsta afurisit ! Pămîntul ăsta al nostru, care se tînguie cum ne tînguim și noi !...

Bărbatul sfărîma țărîna neagră între degete, și pe dosul palmei sale se vedea un păienjeniș ciudat, o rețea de vine umflate.

— Pămîntul ăsta, pentru care au murit și mai mor încă atîția oameni, se usucă, se tot usucă de la an la an... Ar vrea parcă și el să pedepsească atîtea nelegiuiri cîte se fac pe cuprinsul lui, dar, de fapt, tot pe noi ne pedepsește. Ceea ce au făcut acești mișei cu Spania nu se poate spune în cuvinte. „Estampía" ! Cînd se desprimăvărează și aud în zori păsărelele cîntînd, cred că totul n-a fost decît un vis urît, și că timpurile bune s-au întors iar, că pămîntul este iarăși al nostru, mănos și plin de vlagă ca un om tînăr. Dar se pare că răul nostru n-are leac și că de acum înainte vom fi legați mereu de jugurile și săgețile care au pus Spania la zid...

— Lasă, Frasquito ! N-o lua așa, omule ! De ce sîntem noi plugari, dacă nu pentru asta ?

— Că bine zici. Lupta e aceea care ne ține treji pe toți. Fără să-mi mai pese de ani, îmi vine și mie să iau o rugină de pușcă și s-o apuc spre munte... Dar cînd ești bătrîn și știi că ți-a trecut vremea...

— Puțină răbdare, Curro ! Nu mai e mult !

— Nu mai e mult! Tot așa spunem de cîțiva ani... Dacă fiecare din noi nu și-ar teme pielea cît și-o teme...

— De tine avem mare nevoie aici, Frasquito. Juan are încredere în tine. Dacă n-ai fi tu, „Iepurii“ și morarul, ce s-ar alege de noi? Acum de bună seamă c-o să avem nevoie, acolo sus, de lapte proaspăt. Trebuie să te gîndești la pierderile pe care le-am suferit. Se pare că Antonio se simte cel mai rău dintre toți.

— Cum au ieșit din strînsoare?

— Cu bine. Juan a rămas cu ei. N-a vrut să se despartă de ajutorul său.

— N-ar trebui ca Juan Caballero să-și pună viața în primejdie coborînd în sat.

— I-am spus-o și noi. Nu știu de ce s-a încăpățînat să coboare el și să dea atacul. Naiba știe de ce-o fi ținut morțiș să-și pună-n joc pielea într-o ispravă atît de măruntă. Il avem printre noi pe „Zidarul“, care-i foarte potrivit pentru treaba asta; bună căpetenie... „Voi aici; voi dincolo“... Așa cum trebuie. Ce nevoie era să-și pună Juan capul în șbilț? Măcar de-am fi străbătut tot satul!... Cu Antonio și cu o duzină de oameni de ispravă în capul străzii... Dar el s-a încăpățînat și acum e acolo, în vizuina Blas-ilor...

— Să dea bunul Dumnezeu să fi scăpat cu bine!

Frasquito își scutură țărîna care-i rămăsese pe degete și se sculă în picioare:

— Aruncăm o privire într-acolo, să vedem ce se mai întîmplă, „Estampía“?

— Să mergem, bătrîne!

„Estampía“ era unul dintre oamenii de încredere ai lui Juan Caballero. Frasquito era vătaful moșiei „La Higueruela“, proprietatea contelui de Blanes.

Frasquito stătea la conac împreună cu María, soția sa, și cu Alifonso, văcarul moșiei.

Contele, care în timpul războiului civil locuise într-o casă pe care-o avea la Sevilla, în umbra lui Queipo de Llano[1], se afla acum la Madrid, făcînd negoț de antichități cu noii îmbogățiți ai regimului, pe care, în fundul sufletului său, îi disprețuia. Regreta decăderea nobilimii, care din fragedă copilărie îi era atît de dragă.

Pe atunci, îmbrăcat într-un costum de baie cu dungi albe și albastre, se jucase și el cu prinții moștenitori ai tronului Spaniei pe plaja de la San Sebastian. Își amintea de asemenea, cu emoție, de ziua în care regina Victoria[2], aflată acum într-un plăcut exil, îl mîngîiase pe obraz cu mîna ei înmănușată, în timp ce-și făcea plimbarea zilnică pe proprietățile regale de la Pardo[3]. Contesa de Blanes fusese camerista doamnei de Battemberg, și fiul ei gîndea că moștenitoarea stăpînei, Adela, o fetiță de cincisprezece ani, va străluci odată sub luminile vii-

---

[1] General monarhist, numit totuși guvernator în Sevilla în timpul Republicii. Devine apoi fascist și unul din cei mai apropiați colaboratori ai lui Franco.

[2] Principesa engleză Victoria Eugenia de Battemberg, căsătorită în 1906 cu Alfons al XIII-lea.

[3] Palat regal din apropierea Madridului, înconjurat de un parc; a fost ultima reședință spaniolă a lui Alfons al XIII-lea.

toarelor serate din palatul Oriente, acolo unde de un secol fantoma distinsei regine lupta să se trezească din vis.

Contele de Blanes îl slujea pe Franco, dar în același timp conspira împotriva lui în acele elegante reuniuni ale căror ecouri, aromate cu fire de tutun englezesc, treceau frontiera spaniolă, pentru a se stinge departe, în dulcea Lausanne, acolo unde munții înzăpeziți aveau forma unor posibile tronuri! Băutor de soi, prieten bun al toreadorilor și balerinelor, și tot pe atît credincios păstrător al preceptelor catolice, contele de Blanes fusese, la Sevilla, instigatorul macabrului sport de a vîna țăranii de-a-n călări, sport în care toreadorul „Algabeño“[1] izbutise să devină campion. Stăpînea mai multe moșii în Andalucía, printre care „La Higueruela“. Aceasta cunoscuse în trecut epoci de înflorire. În copilăria contelui, saloanele albe ale castelului se cutremuraseră de trilurile celor mai renumiți cîntăreți ai vremii. „El Guerra“, acoperit de glorie, înnebunise în sălile de spectacol aristocrația decadentă și tineretul pasionat de luptele cu tauri, care în urmă cu treizeci de ani strălucise pe bulevardele Spaniei.

Astăzi, „La Higueruela“ devenise grînarul grupului de partizani ai lui Juan Caballero. Stăpînul său, contele, conspiratorul în frac din palatul de la Madrid, nici nu și-ar fi putut dori o cinste mai mare pentru moșia sa andaluză! „La Higueruela“ își întindea hotarul spre munte, iar cea mai mare parte a ei era cultivată cu măslini.

---

[1] Originar din satul Algaba, de lîngă Sevilla.

Un drum de o jumătate de ceas o despărțea de Puebla del Alcor, și Alifonso cobora zilnic în sat cu cartelele, pentru a obține proviziile pe care le acorda primăria.

Privită dinspre drumul mare al satului, „La Higueruela“ strălucea albă în bătaia soarelui, printre măslinii contelui de Blanes.

— Oameni buni cei de la „Higueruela“, obișnuia să spună sergentul de poliție, trecîndu-și în revistă fișierul localnicilor. Sînt oameni așezați, cu gîndul la munca lor, supuși legii... Într-un cuvînt, oameni cinstiți...

În timpul incursiunilor făcute la munte, în trecere pe aici, oamenii care se aflau sub ordinele sergentului Avalos se opreau în fața conacului și priveau prin gardul văruit spre livezile cu pămînt roșiatic, unde șirurile de măslini subțiri păreau că schițează niște figuri de balet. În capătul unei poteci strîmte, care se oprea în fața porții de fier totdeauna închisă, conacul își arăta ferestrele vopsite în verde și ușa masivă, înconjurată de viță de vie. La stînga intrării principale se vedea poarta curții de păsări, închisă și ea, iar alături — o mică platformă pe care era așezat alambicul. Liniște peste tot. Cositul era în toi; cîmpul curățat... Oameni buni, cei de la „Higueruela“.

În timpul verii, santinela care inspecta partea de jos a muntelui, de îndată ce trecea prin fața conacului, se simțea ars de sete și nu visa decît la vinul lui Frasquito, limpede și ușor la băut, ce se odihnise cîțiva anișori buni în butoaiele bătrînei crame.

Frasquito avea obiceiul s-o ia înaintea dorințelor jandarmilor și, de îndată ce le zărea chipiurile cu cozoroc lăcuit pe deasupra gardului, o și pornea spre poartă, cu soarele în față, fără să clipească măcar.

— Să dea Dumnezeu pace pentru oamenii de treabă!

— Să dea Dumnezeu, Frasquito!

— Bun sosit la casa noastră! Arde soarele, nu glumă; nu-i așa? Cum mai dogorește, afurisitul! Să vă aduc o sticlă de vin rece?

— Adă, Curro.

— Frasquito ăsta parc-ar fi ghicitor.

Trecînd spre odaia unde-i poftise, unul din jandarmi zări într-o zi niște sipete mari închise.

— Multe o fi pus la păstrare stăpînul tău în lăzile astea, Curro, aruncă el o vorbă.

— Isuse, păi toate bogățiile pe care stăpînul meu, contele, le avea la moșia din Sevilla le-a cărat aici, atunci cînd s-a mutat în capitală. Cu ceea ce zace doar în una din vechiturile astea ar putea fi fericit un an întreg tot satul. Isuse, domnule jandarm!... Ce covoare! Ce de fețe de masă brodate și ce mai perdele cu franjuri de aur, la fel cu aia pe care o scoate preotul din altar atunci cînd citește evanghelia, și apoi ce perdeluțe cu dantelă de fir, să te zăpăcești, nu alta!...

— Și nu se teme stăpînul tău c-ar putea pica pe-aici cei de la munte?

— Stăpînul meu nu face rău nimănui, domnule jandarm. Aici toți respectăm legea. Și, afară de asta, îl avem pe șeful dumneavoastră,

să-l țină Dumnezeu, pentru că el e protectorul satului; și-l mai avem pe primar, Domnul să-l aibă-n pază, că el e înțelepciunea întruchipată. Unde mai pui că aici, la conac, veghează Alifonso, care unde ochește — oh, dragul de el! — acolo au și căzut alicele.

Vorbele lui Frasquito îi înveseleau pe jandarmi, care zăboveau în odaia de la fermă cu o cană de vin dinainte.

— Cu alicele vrei să le ții piept celor de la munte, Frasquito?

— Vorbesc și eu ca prostul!... Cu alice a doborît Alifonso porcul ăla mistreț pe care i l-am dăruit anul trecut domnului primar. Crezi că pielea porcească a celor de la munte o fi mai groasă decît a unui mistreț?

— Currito ăsta e un om și jumătate!

— Pe bună dreptate te ține domnul conte aici, ca om de încredere.

— Asta sînt de treizeci de ani, de cînd prin voia Celui-de-sus am în grijă „La Higueruela“, și așa am să fiu cît oi trăi: credincios ca un cîine celui care-mi dă să mănînc o pîine.

— Ești o comoară de om, Frasquito. Ne-ar veni și nouă mai ușor dacă toți săracii ar fi ca tine.

— Dar ce, vrei să spui cumva că, după toată pilda cea bună și după toată grija pe care ne-o poartă Caudillo, a mai rămas în Puebla vreunul care să deschidă pliscul?

— Mai sînt, Frasquito.

— Eu, de-aici, din pustietatea asta, nu aflu nimic.

— Mai sînt, Frasquito, mai sînt încă șerpi care înalță capul să muște...

— Încă un păhăruț de vin pentru cei de la cîrma țării, ce zici, domnule jandarm?

— Mulțumesc, Currito... Nu se mai află în Andalucía, ba chiar în toată Spania, cineva care să doarmă liniștit. Nici un spaniol nu mai iese pe stradă înainte de a-și fi căptușit buzunarele cu plumbi, că nu se știe ce se poate întîmpla. Nu de mult au asaltat postul de poliție în Alamillo, iar în Arroyo del Duque au atacat sediul Falangei, și să ne ferească Dumnezeu să ne pomenim cu ei și la Puebla. De asta ziceam adineauri că dacă toți săracii ar fi ca tine, atunci ar fi altfel...

— Într-adevăr, altfel... Dumnezeu să ne țină, Curro!

— Dumnezeu să ne țină, Frasquito!

— Și să aibă-n pază santinelele! închină Frasquito. Nu uitați, cînd urcați la munte, treceți și pe la noi. Oricînd se va găsi aici o înghițitură din sîngele lui Cristos, ca să-și răcorească gîtlejul cei care ne apără...

Cînd crupele strălucitoare ale cailor se pierdeau între pinii cu balsam de rășină, Frasquito se întoarse spre casă, cu umerii încovoiați, cu mîinile sale bătătorite înfundate în buzunarele nădragilor, cu vinele gîtului umflate de ura ce i se topise în sînge.

— Blestemați!... Haini!... Deie cerul ca vinul pe care l-ați băut să se prefacă în venin!... Ucigași de oameni cinstiți!... Că nu știu cum de nu-mi cade limba cînd dau drumul la atîtea porcării de minciuni. Lua-v-ar naiba, hainilor!...

Și scuipă o salivă amară, o dată și încă o dată, pe pămîntul bătătorit și roșietic al potecii, care semăna cu sîngele uscat.

Conacul, învăluit altădată în tăcere, fremăta acum de o agitație neobișnuită. La jgheabul din curte se adăpau cîțiva cai, de culori și rase osebite. Nu găseai doi la fel: unii bătrîni și slabi, frați gemeni ai nobilului Rocinante[1]; alții grași, ca pernele, buni de cărăușie și prea greoi pentru trapul săltat pe aceste pămînturi povîrnite. Tot atît de împestrițați erau și oamenii care-i îngrijeau: înalți și scunzi, blonzi și bruni, bătrîni și tineri. Nici în îmbrăcămintea lor nu era prea multă armonie. Mantaua de polițist alături de blana largă a unui chiabur, laibărul cenușiu al țăranului lîngă pantalonul de doc soldățesc. Stînd pe aproape de vesela pălărie cordobeză, bereta bască îi păstra respectul de soră mai mică, iar pușca mitralieră, sprijinită pe umărul drept, părea că protejează la rîndul ei vechile puști bătrînești, obișnuite cu vînătoarea de iepuri și speriate acum de soarta care le era hărăzită.

Erau zece la număr cei care hrăneau și adăpau caii la conacul contelui de Blanes.

„Estampía" se apropie de ei și-i întrebă:

— Cum merge? Haideți mai repede, că trebuie să-i încărcăm și s-o pornim la drum.

— Caii ăștia nu-și mai astîmpără odată foamea.

— Nici setea.

[1] Numele calului lui *don* Quijote de la Mancha.

— Dacă stăm după ei, nu mai ajungem sus niciodată. Tu, Agustín, pregătește caii. Pepe, ajută-mă să scot mîncarea. Luis, și tu, „Ţiparule", aduceţi armele. Uite că vine Frasquito cu ele!... Bravo, băiete!

„Ţiparul", un bărbat uscat și deșirat, îl urmă pe cel care se numea Luis. În odaia în care santinela de serviciu obișnuia să-și ude gîtlejul odihnindu-se, Frasquito rînduia proviziile luate de la convoiul fascist.

Frasquito înmînă partizanilor armele.

— Fie ca armele astea să slujească dreptatea!

— Acum vor sluji cu adevărat Spania, moșule, îl asigură Luis.

— Avem aci două puști-mitralieră, spuse vesel cel poreclit „Ţiparul". Una-i pentru mandea.

— Lasă vorba, „Ţiparule", și haidem afară cu tot calabalîcul... Fiecare din noi piuim după o „stropitoare".

Cei doi partizani ieșiră cu brațele pline de puști.

„Estampía" îi urmă cărînd piesele unui mortier.

— Frasquito, scoate-ne haleala.

— Ca glonțul!

Frasquito trase din buzunar niște chei și deschise unul din sipetele în care erau păstrate „comorile" contelui Blanes. De sub faldurile unor perdele de mătase purpurie, ieșiră la iveală niște saci.

„Estampía" intră în odaie, urmat de cîțiva dintre partizani.

— Încărcaţi sacii ăștia, le spuse Frasquito. Sînt plini cu făină și orz. Jos, în pivniță, aveți un butoiaș cu ulei.

— Adu-l încoace, Currito... Să nu-i mai ducem dorul cînd om fi acolo, sus! De cîteva săptămîni nu l-am gustat.

— Il aduc îndată... În colț se află lăzile cu cutii de sardele pe care ni le dăruiește „generalisimul". Cred că mai e acolo și ceva lapte praf... Strîngeți totul repede, băieți! „Estampía! Unde ești, „Estampía"?

Alifonso, văcarul, stătea în ușa odăii și privea cînd într-o parte, cînd în cealaltă. Răsufla greu, și fața lui grăsună era îmbujorată.

— Stau în fața ta, și nu mă vezi, zurliule! răspunse „Estampía".

— Te-ai și întors, Alifonso? întrebă mirat Frasquito, oprindu-se în pragul ușii ce dădea spre pivniță. Am venit sus ca glonțul, îndată ce a trecut santinela. În sat au întors totul pe dos. Au perchezitionat casele și au luat-o acum pe străzi. Nu peste mult timp au să ajungă și aici. Au arestat o groază de lume. Trebuie să plecați repede.

— Auziți, băieți, spuse „Estampía", trebuie să plecăm ca vîntul. Sacii ăștia, pe cai. Armele, de asemenea. Despre Juan și ceilalți n-ai aflat nimic, Alifonso?

— Nu. Am zărit de departe casa lui Blas. Blasillo potcovea catîrul.

— Asta înseamnă că păsărelele au zburat... Ce greutate mi s-a luat de pe suflet! Haideți, toată lumea pe cai!

— Uleiul, „Estampía"! strigă Frasquito.

— Lasă-l!... Vreau să mă văd cît mai repede sus, la munte!

— Laptele să-l lăsați tot acolo, cu ultimele vești, continuă să strige Frasquito, în timp ce partizanii încălecau.

— Aveți grijă de Blas, că sînt toți cu ochii pe el, mai strigă „Estampía", în timp ce sărea în spinarea calului. Dacă lucrurile merg prost, trimiteți-i la munte! Ne-am înțeles?

— Atenție cu lada aia, Pepe!... Sănătate, Frasquito!...

Privind cum se îndepărtau partizanii, Alifonso suspină:

— N-o să am liniște pînă ce nu i-oi vedea trecînd culmea.

În timp ce puneau la loc, în sipete, armele pe care partizanii nu putuseră să le încarce, Frasquito întrebă:

— E atît de rău pe-acolo, pe jos, Alifonso?

— Te cuprinde spaima, nea Frasquito! oftă băiatul, cu privirile încruntate.

— Cum ai scăpat de la strînsoare?

— Cînd am sosit la pod, santinela a strigat: „Cine e?" Am răspuns: „Franco". I-am arătat apoi permisul, și unul din polițiști mi-a spus: „Cartelele? Azi nu se dă nimic pe cartele. Rațiile de azi se vor distribui mîine". „Mîine? Și noi, acolo sus, ce să mîncăm?", am întrebat. „Atîta timp cît nu mănînci plumbi, totul e bine!" s-a răstit celălalt. Iar eu, făcînd pe supăratul, am întors calul și am pornit-o la pas; dar cînd podul nu se mai văzu, am venit zburînd pînă aici, să dau alarma! După mutra criminalilor ălora, au umflat jumătate de sat.

— Ticăloșii! Ba mai mult decît ticăloși!... Frasquito încuie sipetele cu cheia.

— Hai la bucătărie, Alifonso. Să vezi ce mutră are să facă femeia cînd o să-i spui că nu ți-au dat nimic... nimic!... Va trebui să postim, flăcăule, pentru că mîncarea partizanilor e sfîntă pentru noi.

— Nici să nu mai vorbim despre asta, Frasquito.

În bucătăria mare, cu pereții de faianță albă și roșie, nevasta lui Frasquito cîrpea rufele, stînd lîngă vatra stinsă.

— Ai și venit, Alifonso? întrebă ea văzîndu-l pe tînăr. Asta nu miroase a bine.

— Cam așa e, tușă Maria, răspunse băiatul. M-am întors cu buzele umflate.

— Bine că a izbutit să se întoarcă, Mariquiya[1], vorbi îngrijitorul. Acolo, jos, au ridicat jumătate din sat.

— Din pricina convoiului? întrebă femeia.

— De bună seamă, răspunse văcarul, și pînă mîine n-o să dea nimic.

Băiatul nu avea încă șaisprezece ani. Acum păzea vacile de la „Higueruela". Cu un an înainte, din ordinul contelui, vacile fuseseră donate primarului, pentru armată, și fură oprite numai două, pentru personalul conacului. Alifonso făcea legătura între grupul de partizani al lui Juan Caballero și Puebla del Alcor. Se împlinise un an de cînd Eladio, morarul din Los Encinares, îl pusese pe Frasquito în legătură cu partizanii.

[1] Diminutiv de la María.

Morarul, om tăcut și retras, nu simpatiza oamenii regimului. Unicul său copil, tot Eladio îl chema, pe atunci soldat în armata lui Franco, fusese împușcat pe la spate de un caporal din Tercio, în momentul cînd încerca să ajungă la liniile republicanilor, pe frontul din Extremadura.

În timpul războiului civil, Eladio fusese îndeaproape supravegheat de Falangă și de poliție, dar cu anii supravegherea slăbise. Morarul era bătrîn și inofensiv. Pe timpul culesului, nu-și vedea capul de treabă, cu moara lui de ulei. Totdeauna grav și tăcut, se mulțumea să răspundă scurt la întrebări. Era printre cei din urmă care-și dădeau cota pentru armată și impunerea la „Ajutorul social". Cînd avea mai puțin de lucru, obișnuia să-și petreacă timpul singur, stînd ceasuri întregi în ușa morii, cu pipa în dinți. Cînd îi lipsea tutunul, răsucea țigări din ierburi aromate, puse din vreme la uscat.

Într-o seară, tocmai pe cînd fărîma între degete niște frunze uscate, un străin, apropiindu-se de el, i-a spus, cu glasul scăzut:

— Dacă dumneata ești Eladio, morarul, îți aduc o veste...

Eladio și-a ridicat privirea și a văzut doi ochi strălucitori, care parcă ardeau de fierbințeală, pe o față întunecată. Fără să se tulbure, morarul a răspuns:

— Așa mă cheamă.

— Eu mă aflam în Badajoz, cînd a fost împușcat Eladio...

— Intră-n casă.

A doua zi, Eladio a trecut pe la ferma „La Higueruela".

— Frasquito, i-a spus el îngrijitorului, azinoapte am vorbit cu unul de la munte. Era lîngă fiul meu, cînd canalia aia l-a împușcat. Îți închipui prin ce clipe am trecut... Dar, lăsînd totul la o parte, sînt mulțumit, pentru că știu ce am de făcut de aici înainte. De la moartea feciorului aproape că nu mai trăiam, măcinat de necaz, cu sîngele înveninat de ură... Te simți atît de fără putere, cînd nu mai ai nici un țel!... Acum am pentru ce trăi... Știi ce-a spus băiatul meu înainte de a muri? „Dacă nu ajung teafăr de partea cealaltă, spune-i tatei că am murit pentru Spania"... Ce lucru măreț! Ce zici, Frasquito?... „Am murit pentru Spania"... Cuvintele astea vor fi pentru mine un testament, Curro. Și eu vreau să mor pentru Spania. E mai bine oare să îndurăm ce îndurăm, trăind ca animalele? Ascultă: am să-i ajut pe partizanii lui Juan Caballero, care se află sus, la munte, cum s-ar zice la doi pași de aici. Ei au nevoie de noi. Au să înceapă și aici, în Puebla... Era și timpul! Că parcă noi, cei de aici, n-am avea sînge în vine, așa ne pierdem de ușor stînd cu mîinile-n sîn și șușotind în spatele acestor ucigași. Acum putem dovedi că cei din Puebla del Alcor nu sîntem o turmă de scopiți. Tu ce zici, Curro? Juan Caballero are nevoie de ajutor. Tu știi, e unul din cei mai buni căpitani de partizani din Andalucía! Îți amintești cum au atacat cazărmile din provincia Málaga? E un viteaz băiețandrul ăsta. Se spune că nu-i decît un copil... Mare cinste

pentru noi să-i ajutăm pe acești viteji. Ascultă : au nevoie de un loc unde să-și păstreze ce-au capturat. „La Higueruela“ pare făcută anume pentru asta. E un loc de încredere pentru oamenii regimului. Stăpînul nu dă pe aici niciodată, și tu îi urăști pe ăștia tot atîta cît îi urăsc și eu. Ce zici, Frasquito ?

Și așa intrase Frasquito în legătură cu partizanii.

Alifonso s-a dovedit un bun om de legătură. Tinerețea și înfățișarea lui nevinovată îl puneau în afara oricărei bănuieli. Umbla peste tot ; mergea la sindicat, intra în casa Falangei, le făcea unele servicii mărunte în schimbul unui bon de cartelă sau pentru cîteva țigări. Cuvintele prinse de el din zbor îi serveau apoi pentru a-și redacta, cu ajutorul lui Frasquito, informațiile, la masa din bucătăria conacului, în timp ce María dormita lîngă vatră. La masa aceea șchioapă, peste care așeza un număr din ziarul „Alcázar“, netezind astfel scobiturile lemnului putrezit, au fost scrise o seamă de informații pentru Juan Caballero. În felul ăsta a putut fi cunoscut itinerarul convoiului fascist, atacat într-o zi de martie pe drumul mare din Puebla del Alcor. Alifonso, văcarul de la „Higueruela“, avea picioare iuți, chip neghiob, vorbă domoală și auz ager. Ce om de legătură mai potrivit își putea dori Juan Caballero ?

— Cînd o să-l alungăm pe Franco și-o să vină iar democrația, îi spuse Frasquito într-o zi, o să afișăm la primărie, cu litere de aur, numele tău, Alifonso.

— Eu, unchiule Curro, a răspuns băiatul, aș fi mulțumit să mă lase să trag de frînghia cu care va fi spînzurat „Labe scurte“...

Procedau cu mare grijă în sprijinul pe care-l dădeau luptătorilor. Ura împotriva regimului era la fel de mare în inima fiecărui țăran din Puebla del Alcor, dar urmărirea și amenințarea necontenită a Falangei îi făcea să nu aibă încredere în nimeni, să-și privească aproapele ca pe un dușman. Privirile, vorbele, se ciocneau într-o pornire vrăjmașă. Fiecare se temea că pereții și văzduhul au urechi. Dar cînd același impuls de ură îi unea pe oameni, între ei se statornicea o legătură puternică pe care teroarea nu izbutea s-o clatine.

Eladio, morarul, Frasquito, îngrijitorul conacului „La Higueruela“ și soții Blas erau în Puebla del Alcor sprijinul cel mai puternic al grupului de partizani ai lui Juan Caballero. Alifonso, văcarul cu fața rotundă și ochi limpezi, desfășura activități în aparență simple, dar nu mai puțin primejdioase. Mergînd în urma celor două vaci care mai rămăseseră la conac, dîndu-le ocol cu o nuia de măslin sălbatic în mînă, sau tăind felii dintr-o pîine de secară, băiatul își împlinea obligațiile de patriot.

Totuși, el părea punctul slab al legăturii celor ce-i ajutau pe partizani :

— Dacă într-o bună zi îl vor prinde și-l vor tortura, ar putea stoarce de la el tot ce știe, obișnuia să-i spună Eladio lui Frasquito. Iar Frasquito, la rîndul său, îi spunea lui Alifonso :

— Ai grijă, flăcăule, dacă într-o bună zi pun mîna pe tine, ține-te tare... Amintește-ți că ăștia ți-au ucis tatăl... Și zic vorba asta nu pentru noi, ci pentru cei de la munte. Spania e sfîntă pentru noi toți. Înțelegi, Alifonso?

Femeia lui Frasquito se obișnuise cu tacalalele misterioase ale bărbatului ei cu morarul.

— Iar ați început să șopotiți? Ai crede că puneți lumea la cale.

— Facem ce putem, femeie, răspundea Eladio.

Cînd în sat începură mișcările de partizani, la moară nu se aflau lucrători, și nici conacul n-avea tocmiți zilieri.

După ce trecea vremea curățirii pomilor, conacul se lăsa în brațele unui somn dulce, numai bun pentru conspirații, din care se trezea hăt, în timpul iernii, o dată cu sosirea oamenilor la culesul măslinelor. Zilierii umpleau atunci toată curtea de sudălmi și de rîsete, iar nevasta îngrijitorului era prinsă toată ziua la bucătărie, unde gătea o ciorbă și un sos picant pentru masă.

Cam pe atunci pica și împuternicitul contelui să viziteze moșia. Lua în primire recolta și, după ce preda o parte din ea falangiștilor, pleca iar la Madrid.

„La Higueruela“ rămînea după aceea cufundată într-o odihnă pașnică și străvezie, tulburată doar de țîrîitul apei în burlane, de orăcăitul broaștelor din șanțurile pline cu bălți și de mugetul blînd al vacilor pe care Alifonso le ducea la păscut.

Cînd pe coșul conacului se ridicau nori pufoși, impresia înșelătoare că totul era în bună pace

părea cu totul îndreptățită, iar casa din mijlocul măslinilor te făcea să te gîndești la o Spanie fără Falangă.

María se ridică de pe scaun și i se adresă bărbatului:

— Așa-i că n-avem nimic de mîncare? Atunci scoate nițel din untdelemnul pus deoparte, să prăjesc puțin năut.

— Asta e pentru partizani, femeie.

— Dar și tu ți-ai pus pielea în saramură, ca și ei, și trebuie să mănînci...

— Păi stai să vezi, că la asta nu m-am gîndit. Am să aduc puțin untdelemn, și mîine om vedea ce-o mai fi.

Dar nici ziua următoare nu fu mai darnică. Alifonso se întoarse tot cu mîinile goale, copleșit de vești proaste. Pe drumuri se organizaseră gărzi formate din civili și falangiști. De data asta nu putuse nici măcar să se apropie de pod. Pentru a ajunge la moara lui Eladio, făcuse calea întoarsă și, luînd-o prin Los Encinares, trecuse rîul înot. Morarul lipsea. Niște femei care spălau rufe într-un pîrîu i-au spus că fusese arestat. Ridicaseră mulți țărani, iar pe soția șefului Falangei o răpiseră cei de la munte, ca ostatică.

Don Rafael Blanco era păzit de poliție. În casa lui făcea de gardă în permanență un membru al Falangei, și nu i se permitea să-și viziteze bolnavii decît cu escortă. De familia Blas nu se știa nimic.

Vestea îl întristă pe Frasquito.

— Eladio, preacinstitule!... Ai să sfîrșești așa cum doreai, murind pentru Spania.

Vorbea încet, aproape șoptit, privind printre măslinii din livadă, spre sat. Aștepta să fie chemat la comandamentul Falangei, ca toți ceilalți din sat, pentru controlul buletinului de identitate.

În aceeași zi sosi la conac o telegramă expediată din Londra de conte, care dorea să afle „intensitatea activităților teroriste".

Cu telegrama în mînă, Frasquito se îndreptă spre postul de jandarmi și vorbi cu sergentul Avalos.

— Poți să-i răspunzi domnului conte, spuse sergentul, că nu e nimic nou și că nici nu va fi multă vreme de acum înainte. S-au luat toate măsurile. Pe acolo, pe sus, pe la voi, totul e bine ?

— Pe acolo o ducem foarte bine. Nu știm de nimic. Dar după cele ce s-au întîmplat, nu poți trăi liniștit, domnule sergent.

— Fii fără grijă, omule ! Ca să punem la adăpost averea domnului conte, o să-ți trimitem sus o santinelă. Dar în momentul de față nu-mi stă-n putere. Nu avem prea mulți oameni și așteptăm ordinele prefectului.

— Nu-i nevoie. Eu tocmai vă spuneam, domnule sergent, că acolo, sus, totul merge ca pe roate. Asta vă mai lipsea, să ne mai purtați și nouă de grijă !... Dimpotrivă ; noi, cei de acolo, nu dorim decît să vă slujim pe dumneavoastră.

— Mulțumesc, Frasquito. Unde nu dă Dumnezeu ca peste tot să fie numai oameni ca tine ! Ce-și poate dori fiecare din noi decît să trăiască toată lumea cu frica lui Dumnezeu !... Dar azi toate s-au întors pe dos și nu poți avea încredere în nimeni.

— Așa e, domnule sergent... Vreți să mă credeți că se mai află și din ăia care înjură Glorioasa Falangă ?... Și dumneavoastră, care faceți atîtea sacrificii pentru liniștea țării... Niște neghiobi...

— Ce-ai mai auzit venind încoace, Curro ?

— Ce puteam să aud ?...

— Ce vorbea lumea ?

— Păi, dacă vreți să vă spun adevărul adevărat, umbli și auzi numai vești rele... Să vedeți : cîțiva oameni se adunaseră în Piața Mare să citească un manifest și spuneau că a fost omorît jumătate de sat, că morarul din Los Encinares a fost arestat și cîte și mai cîte...

— Sigur că se face dreptate !... Și încă o să se mai facă !... Morarul e un zălog bun, pînă se va limpezi povestea cu atacul. Trebuie să-i descoperim pe cei care i-au ajutat pe partizani. Morarul a fost totdeauna suspect.

— Și nu se știe nimic ?... Păcat !...

— În curînd ne vor cădea în palmă, Curro ; în curînd !...

— Vai, domnule sergent ; nu mai poate trăi omul în pace.

— Cere un permis de trecere, ca să n-ai neplăceri pe drum.

— Și ce să-i răspund stăpînului meu, domnului conte ?

— Întocmai ce mi-ai spus mie adineauri ; că acolo, sus, totul merge ca pe roate.

— Bine, domnule sergent.

Străzile erau pustii. În prăvăliile deschise nu se vedea țipenie de cumpărător.

Trecînd prin fața bisericii, Frasquito intră înăuntru. În locașul impunător, al cărui altar era împodobit cu trandafiri și flamuri îndoliate, se aflau numai trei persoane. Paraclisierul scotea tocmai mucurile de lumînări din niște sfeșnice de metal și le punea în loc lumînări noi. O femeie se închina în fața statuii unui Crist, al cărui veșmînt, pătat cu picături galbene de ceară, strălucea de podoabe de aur și argint. Femeia ținea brațele încrucișate, întocmai ca o imagine sfîntă, implorînd figura aceea de lemn străvechi cu privirile mirate. Frasquito o recunoscu îndată; era Blasa, nevasta „Iepurelui". Făcîndu-și semnul crucii cu smerenie, Frasquito îngenunche lîngă femeie și îi șopti:

— Ce e nou pe acasă?

— Dumnezeu vrea să ne ajute, Curro.

— A ieșit totul cu bine?

— Mulțumesc lui Dumnezeu.

— Crezi că morarul va vorbi?

— Domnul să-l facă orb și mut.

— Știai că au răpit-o pe fiica medicului?

— Ea singură a plecat la munte, pentru că așa a vrut.

— Lăudat fie Domnul!

— Lăudat fie, Curro. L-au ridicat pe bătrîn, pe taică-su. Asta nu-mi place de loc. Dacă bătrînul își dezleagă limba, sîntem pierduți.

— Asta-i tot?

— Tot.

Frasquito se închină din nou și ieși în stradă.

Jumătate de oră mai tîrziu, se afla în fața mesei din bucătăria conacului, împreună cu Alifonso.

Băiatul stătea jos, strîngînd între degetele mîinii drepte un creion bont. Părul lui castaniu făcea ape aurii. Avea ochii mari, puțin bulbucați, ca și cînd s-ar fi mirat mereu de cele ce vedea în jur. Nasul scurt, cîrn, era spuzit de pistrui.

Liniștea bătrînului țăran contrasta cu mișcările nervoase ale tînărului. Contrasta, de asemenea, figura lui negricioasă cu părul cenușiu și mai cu seamă gesturile și felul în care își exprima ideile simple, încruntînd sprîncenele și întinzînd degetul arătător al mîinii drepte pe deasupra mesei.

— Scrie mai departe: „Sînt păzite și controlate de polițiști toate drumurile, iar Falanga patrulează pe străzi. Medicul a fost arestat. În fața casei primarului au pus o santinelă... Situația e gravă de tot. Am lăsat laptele."

Alifonso citi rîndurile pe care le scrisese cu atîta greutate și, după ce pături hîrtia, o puse într-unul din buzunarele pantalonilor lui plini de petice, dar curați.

Du-te cu vacile pe sus și, dacă te întîlnești pe acolo cu santinelele, arată permisul de trecere. De ți-o mirosi a șepci soldățești, aruncă laptele și ascunde vasul.

— Așa am să fac, nene Frasquito.

Cu nuiaua de măslin sălbatic pe umăr, cu o crenguță de pin între dinți, lui Alifonso nu-i

lipsea nimic pentru a avea înfățișarea cea mai rustică cu putință.

Soarele era la amiază cînd văcarul de la „Higueruela" ajunse tocmai sus, pe munte, împreună cu Pinta și Negra, cele două vaci care mai rămăseseră la conac. În mîna dreaptă purta un ulcior de lut plin de lapte, pe care foarte ades îl lăsa la pămînt, ca să-și dezmorțească brațele. Degetele îi ieșeau din sandalele făcute ferfeniță, iar haina-i era plină de petice de toate culorile. Ochii mirați ai lui Alifonso își strecurau privirile printre ramurile măslinilor abia înmuguriți, scrutînd orizontul de un verde închis, încărcat de miresme.

Vîntul era rece, dar între măslini se mai îndulcea parcă, domolindu-și furia, iar miresmele pe care le purta cu el deveneau mai suave, mai mîngîietoare. Pe măsură ce băiatul înainta, drumul se făcea tot mai greu. Stejarii luau locul măslinilor, și pe alocuri coroanele lor trufașe puneau stavilă razelor soarelui. Măslinul sălbatic și *carasca* [1] creșteau în voie, iar cimbrul răspîndea un miros pătrunzător. Din loc în loc, cîte un pîrîiaș liniștit abătea din drum vacile nătînge. Mai sus, terenul devenea tot mai abrupt și mai sălbatic, pînă apărură stîncile care făceau aproape imposibilă înaintarea Pintei și a Negrei. Sandalele zdrențuite ale lui Alifonso se lipeau de pămînt ca niște moluște, lunecau ușor peste pietre și se strecurau cu agilitate printre mărăcinișuri.

---

[1] O varietate de stejar care nu-și pierde frunzele tot anul.

Cînd iureșul de stînci și de copaci deveni de nepătruns, cînd întregul orizont îi dispăru din fața ochilor și văzu de jur împrejur rădăcini noduroase încleștînd stîncile străvechi, Alifonso se opri în fața unor pietre de culoare gălbuie, ce păreau îmbrăcate într-un veșmînt ciudat. Dintre două stînci acoperite cu mușchi verde se prelingea un pîrîiaș tăcut.

Alifonso privi într-o parte și într-alta, scoase din buzunar petecul de hîrtie scris la conac și se strecură pe sub o creangă verde, spre borta de piatră în fundul căreia își aveau cuibul cîteva șopîrle. Auzind trosnetul de crengi uscate sub picioarele văcarului, șopîrlele o luară la goană. În fundul acelei grote ascunse sub coasta muntelui, Alifonso așeză binișor vasul cu lapte și puse sub el mesajul. Se întoarse apoi îndată la lumină, căci acolo nu era chip să stai în picioare. Își scutură de pe cap crenguțele umede pe care le rupsese în trecere, apoi își clăti mîinile în apa care se prelingea de sub stîncă.

— Ho, Pinta!... Să mergem, Negra!... Hai acasă, frumoaso, că e tîrziu!

Coborînd muntele, băiatul sfărîma crengile uscate sub picioare, lovind cu nuiaua spinarea vacilor. Ajuns într-o poiană în care pîrîul, după o lungă șerpuire, își adîncea apele într-o albie strălucitoare, opri vacile la adăpat:

— Haideți!... Luați o înghițitură. O meritați.

La rîndu-i, Alifonso împreună mîinile arse de soare și, făcîndu-le căuș, sorbi din ele apa rece și limpede, cu un ușor iz de cimbru, de pe muntele andaluz.

V

Aici cerul era atît de aproape de pămînt, încît părea a fi o boltă a crestelor muntoase. Lanțul acesta de munți, care se zvîrcolea ca un șarpe spre cîmpia andaluză, își pierdea aici, pe culmi, înfățișarea blîndă, devenind dintr-o dată trufaș și aspru. Vîrful pleșuv, încovoiat sub o monstruoasă cocoașă, era acoperit pe alocuri de o pulbere argiloasă, iar în alte părți își descoperea un fel de cocleală ciudată. Spinarea muntelui, ascuțită ca o lamă de cuțit, dominînd perspectiva cîmpiei în largul căreia pîraiele își despleteau șuvițele de argint, își unea pe alocuri crestele, formînd galerii prin care aerul șuiera lugubru.

În lumina înserării, argila care acoperea munții își pierdea din strălucire, devenind mai întunecoasă. Cocoașa muntelui se profila acum deslușit pe cerul violet, în timp ce aburii lăptoși fumegau pe creste, înfășurînd-o în funigei alburii.

Un bărbat se cățăra pe stînci, luînd muntele pieptiș, călcînd din piatră în piatră, fără să alunece și fără să-și vatăme picioarele. Sărea sprinten peste mărăcinișuri, dădea uneori în gropi, ca să răsară iar, mereu mai sus, peste văiugile întunecate și umede.

Vîntul rece îl pătrundea pînă la oase, tăindu-i răsuflarea și biciuindu-i pieptul cu ace de gheață. Zgomotele confuze ale pădurii răzbăteau pînă aici, pe culmi, ca să se stingă încetul cu încetul, iar liniștea și imaginile abia deslușite prin ceață îți dădeau senzația singurătății și-a morții.

Într-un loc unde muntele arunca o punte deasupra prăpastiei, o umbră îi aținu calea bărbatului, și o voce se auzi întrebînd :

— Cine-i acolo ?

— „Empecinado“ [1], strigă noul-sosit consemnul.

Un rîs puternic sfîșie liniștea adîncă, de planetă moartă, ce ținea în stăpînire muntele.

— Tu ești ? Aduci tutun ?

— Nu.

— Dar în pachetul ăla ce ai ?

— Lapte pentru bolnavi.

„Țiparul“, căci el era noul-sosit, trecu de partizanul ce străjuia la primul post de gardă, feri colțul stîncos, povîrnit spre prăpastia fără sfîrșit și, trecînd printr-o mică peșteră, ieși într-un defileu, unde alt glas îi ceru din nou consemnul.

— Stai !

— „Empecinado“, blegule ! Nu mă recunoști ?

— Pe întunericul ăsta, crezi că poți vedea un țipar atît de ogărît ca tine ? Dacă aduci lapte, dă-mi o înghițitură.

— Cînd o să ai bubă !

— Da' rău mai ești... Ai să mi-o plătești tu, lasă. Spre fundul defileului se profila o movilă mare și rotundă. „Țiparul“ se îndreptă spre povîrniș și-l traversă cu pași neauziți, de umbră.

Înăuntru, niște lumînări de seu, care răspîndeau un fum gros, luminau chipurile cîtorva bărbați. Așezați sau întinși pe pămîntul argilos, pe un așternut de paie lucitoare, oamenii din

[1] Aici, „Încăpățînatul“, porecla unui șef de partizani din timpul războaielor cu Napoleon (1808—1814).

grupul lui Juan Caballero arătau obosiți. Unii din ei dormeau acoperiți cu pături, pe grămezile de fîn moale, printre lăzi și șei de călărie. „Estampía“ își umplea cartușiera, iar Pepe își curăța pușca cu un șomoiog de cîlți înnegriți. O ladă de luminări era priponită la mijloc, în chip de masă. Într-un colț, sub o crăpătură adîncă prin care pătrundea aerul, făcînd să pîlpîie limbile gălbui ale luminărilor de ceară, deasupra unei vetre improvizate, încropită din pietre, fierbea o cutie de tablă plină cu cartofi și cu morcovi.

— Unde e Juan? întrebă „Țiparul“, dînd buzna în grotă.

— La infirmerie, răspunse Pepe.

— Ai noutăți? întrebă „Estampía“ ridicîndu-și ochii de la cartușe și îndreptîndu-i spre cel care tocmai intrase.

— Am, și nu-s tocmai bune.

— Le-au sosit întăriri în sat?

— L-au arestat pe medic, din pricina femeii.

— Asta n-o să-i fie pe plac lui Juan. Bătrînul s-a purtat ca un viteaz. Hai, du asta. Și tu, Pepe, ia cartofii de pe foc și pune la încălzit puțin lapte, pentru cei răniți.

— Mă duc... Dar nu-mi place să mi se comande!

Sărind peste trupurile tovarășilor săi de luptă, „Țiparul“ trecu, printr-o spărtură largă, în altă peșteră.

Aici se simțea un puternic miros de sudoare și de alcool. Se auzeau gemete, amestecate cu respirația gîfîită a răniților care aveau febră. Erau șase. Peștera aceasta servea adesea de

infirmerie oamenilor lui Juan Caballero. Li se improvizaseră paturi din grămezi de fîn, și se înveleau cu mantale de-ale jandarmilor, cu șube țărănești și cu cîteva pături vechi.

La razele împrăștiate de două luminări, Nati Blanco îi bandaja umărul lui Antonio, ajutorul de comandant al grupului. Aruncîndu-i infirmierei o privire plină de neîncredere, Antonio se lăsă să cadă pe patul tare.

— Te-a durut? întrebă dînsa.

— Cît timp mă va ține asta? găsi el cu cale să întrebe, în loc de răspuns.

— Nu mult... Dar de ce te uiți la mine cu ochi răi?

— Nu-mi place să văd femei printre noi, spuse el, întorcîndu-și fața și închizînd ochii. Nati făcu ghem bandajul pe care i-l scosese și-l aruncă afară prin aceeași crăpătură pe unde intrase „Țiparul“. Acesta stătea acum de vorbă cu Juan Caballero, în celălalt capăt al peșterii.

— Dați-le de mîncare răniților și haideți să ne adunăm dincolo, ordonă șeful. Pepe să rămînă de gardă la infirmerie, ca să poată veni și femeia.

Cei doi bărbați trecură în peștera cealaltă, și Nati Blanco rămase singură cu răniții. Dintre toți, Antonio se simțea cel mai rău. Ceilalți n-aveau decît răni ușoare, dar erau foarte slăbiți. Trei dintre ei dormeau. Antonio părea că doarme și el, iar ceilalți doi, întinși pe grămezile de fîn, fumau țigări răsucite din frunze uscate. Păreau că nici n-o bagă în seamă. Îi arătau un dispreț pe care în realitate nu-l simțea nici unul din ei. Instinctul îi îndemna să se

îndoiască de tot ce era străin de grupul lor și mai cu seamă de femeia asta, care cu cîteva ore mai înainte dormise în patul lui Pedro Fuentes, șeful Falangei din sat.

Dar mîinile blînde ale lui Natividad, care în fiecare clipă le mîngîia frunțile, dînd la o parte de pe obrajii lor șuvițele umezite de transpirație și apropiindu-le de buzele uscate rația de lapte, îi făcea să-și simtă gîndurile mai puțin triste. Prezența unei femei le amintea de mamă, de soție, de iubită, dispărute sau pierdute în vîltoarea războiului sau a exilului. Aducerile-aminte luau felurite înfățișări : pentru unii, părul femeii era blond, pentru alții ochii îi erau albaștri și fruntea zbîrcită de povara anilor. Numai mîngîierea ușoară și căldura mîinilor ei erau aceleași în aducerile-aminte ale partizanilor.

În infirmerie era acum liniște. Cu cîteva ore mai înainte, nervii zguduiți de țăcănitul mitralierei făcuseră să le tremure brațele încordate pe arme și le împuiaseră mintea cu imagini confuze. Trupurile lor se linișteau acum sub pocladul mantalelor, iar lumina tremurată a lumînărilor îi transformase în umbre nedeslușite, subțiind trăsăturile celor doi bărbați care fumau țigări de frunze uscate.

Pepe intră și-i spuse lui Natividad :

— Șeful vrea să-ți vorbească.

— Vin îndată.

Își potrivi cutele rochiei, încercînd prin asta să-și stăpînească emoția. Se simțea tulburată. Pentru prima oară de cînd venise la munte Juan Caballero i se adresa în vreun fel.

Ceasuri de-a rîndul stătuse lîngă bărbații aceia, unii tăcuți, alții veseli, cei mai mulți țintuiți la pat de dureri cumplite. Se obișnuise ușor cu viața de aici. N-o supăra cu nimic această lume nouă pentru ea, vîrtejurile de aer uscat care se strecurau printre pietre și bărbații ce mișunau în penumbrele stranii ale peșterilor, adăpostindu-se la un loc cu animalele. În plină zi, interiorul acelor peșteri uriașe, unde soarele nu pătrundea niciodată, părea că se micșorează, învăluind totul în umbră și conducîndu-te în tainele unei lumi pietrificate, pe care Natividad nici n-ar fi putut-o bănui vreodată.

Locul nu mai era sterp, datorită ierburilor sălbatice și floricelelor albăstrui ce răsăreau de timpuriu, acolo unde piatra aspră nu mai era atotstăpînitoare.

Privind spre poalele înălțimilor, tot ce vedeai era prăpastie fără sfîrșit. Sub stîncile înlănțuite, în care puterile naturii modelaseră turnuri gigantice, răsărise un brădet de nepătruns, o întinsă pădure necălcată de piciorul omului. Pe fundalul acesta măreț și sălbatic, silueta întunecată a lui Natividad abia se putea distinge. Se simțea iar adolescentă, cu trăsăturile feței aproape copilărești, grațioasă și sprintenă, cu mersul ușor ca al unui cal de curse, fiică bună a acelor locuri singuratice. Chipul ei era foarte potrivit cu tabloul eroic de acolo, pe care părea că-l întregește prin frumusețe, cărînd gălețile cu apă pentru spălatul rănilor și transformînd astfel peisajul într-o imagine biblică. Nu mai avea privirea sperioasă dinainte, iar pasu-i era sprinten. Gîtul ei alb, ascuns între umeri ani de-a

rîndul, era iarăşi zvelt ca odinioară, iar braţele îşi redobîndiseră graţia pierdută.

„Acum îi pot privi pe oameni în faţă şi pot scuipa frunţile întunecate." De multe ori, acest gînd născut din însăşi trezirea ei la viaţă, i se împlîntase în minte, ca şi cum buzele l-ar fi pronunţat mereu, iar ecoul puternic al munţilor l-ar fi repetat de fiecare dată. Sufletul ei se obişnuise cu acele clipe de neuitat, după cum mai tîrziu avea să i se obişnuiască trupul cu cele patru scînduri ale sicriului.

Şi totuşi, acolo, în jurul ei, simţea ceva care-i era vrăjmaş ei, soţiei lui Pedro Fuentes, în ciuda abnegaţiei cu care ea se supusese cerinţelor vieţii de partizan. O răceală plutea între Nati Blanco şi oamenii de la munte, o răceală pe care bunătatea ei plină de atenţii nu izbutea s-o înlăture. Se simţea străină printre partizani, cum tot străină părea culoarea ei de trandafir veşted alături de aceea a bronzului viu cu care soarele tăbăcise chipurile bărbaţilor. „N-au încredere în mine", gîndea ea. „Cum aş putea să le spun că urăsc la fel cu ei tot ce se petrece acolo, jos, şi că numai acum încep să trăiesc cu adevărat după atîţia ani, care numai viaţă n-au fost ?" Cîteodată se întreba dacă ceea ce o atrăsese cu atîta putere spre munte, lîngă cei care apărau o cauză, nu fusese Juan.

Juanele ?...

În vălmăşagul ultimelor ceasuri îl întîlnise de multe ori. El nu părea că ar vrea să-i evite prezenţa, dar nici că i-ar fi căutat-o. Îl privise îndelung în dimineaţa aceea, în timp ce Juan stătea de vorbă cu unul dintre oamenii lui, cu

spatele sprijinit de un stejar, vlăstar verde în acea singurătate. Chipul lui se contura precis pe fondul peisajului, scoţîndu-i în relief fruntea înaltă, cu sclipiri de bronz. Îşi răsese barba de cîteva zile, şi trăsăturile lui de acum aminteau obrazul copilăresc de altădată, pe care şiroia apa mării. Da, el era. Ochii lui, aceiaşi, mari şi schimbători în lumină. Dar acesta nu era Juanele, era Juan Caballero. Vorbea cu oamenii săi apăsînd pe fiecare cuvînt, iar Nati, acolo, în peşteră, izbutea să înţeleagă ce spunea numai din mişcările buzelor şi din gesturile elocvente care-i făceau şi mai pătrunzătoare privirea. Purta pantaloni de călărie eleganţi, luaţi din garderoba unui fascist andaluz, şi o vestă de piele ce i se lipea pe trup. Era Juan Caballero.

Acum, iată că el dorea să-i vorbească.

Îl găsi înconjurat de cîţiva dintre oamenii săi, printre care şi „Estampía". Stăteau toţi strînşi în jurul căpeteniei lor, aşezaţi pe lăzi sau ghemuiţi pe pămînt. Nati Blanco se apropie în linişte, fără ca bărbaţii adunaţi acolo să pară că i-ar observa prezenţa. Juan îi arătă lada pe care stătuse mai înainte şi o pofti :

— Ia loc. Am dorit să fii de faţă la această adunare, fiindcă te priveşte direct ceea ce vom hotărî. In afară de asta, ai ales drumul muntelui, şi aici nu avem secrete unul faţă de altul.

Ea se aşeză, şi Juan Caballero rămase în picioare la dreapta ei. Natividad îşi înălţă o clipă ochii spre el, apoi îi coborî repede în pămînt, nemaiavînd puterea să-l privească mai mult. În privirile întunecate ale lui Juan Caballero îl descoperise iar pe Juanele. Simţi că o cuprinde

o dulce sfîrșeală, apoi o neliniște ciudată, ca de pasăre pe care aripile ar apăsa-o greu.

— Știm că tatăl tău a fost arestat, vorbi Juan. Nu putem îngădui să fie schingiuit. Legea noastră este să veghem asupra celor ce ne ajută în luptă. Chiar în noaptea asta vom coborî în sat, ca să-l salvăm... Ce crezi?... Vreau să-ți spun că vom face tot ce ne stă în putere...

Ea își privea cu încordare vîrfurile prăfuite ale pantofilor. Pe el îl căutase oare la munte? El era firul întins între inima ei și această împărăție a liniștii? De ce oare apropierea lui îi paraliza și mișcările, și graiul?

— Știu că pentru tine nu e ușor, continuă Juan. Trebuia să te gîndești la asta înainte de a veni aici. Ei se răzbună întotdeauna pe familiile celor care ne ajută...

Fără să-l privească, cu ochii ațintiți la vîrfurile pantofilor, Natividad întrebă cu glas stins:

— Vreți să-l scoateți de-acolo? Și cum?...

— Tocmai despre asta vorbeam. Vom pleca la miezul nopții. Doi dintre noi vor merge înainte, ca să afle locul unde e închis, astfel ca lovitura să nu dea greș.

Vorba hotărîtă a lui Juan o făcea pe Natividad să nu-i mai fie frică. Cuvintele lui parcă-i dădeau curaj, însuflețind-o iar cu înflăcărarea ce o împinsese spre cei care luptau pentru Spania.

— De ce vă uitați toți la mine? întrebă ea deodată. Credeți că mă veți vedea plîngînd ca o isterică? Am plîns destul în toți anii ăștia!... Mă așteptam să-l aresteze pe tata. Știu cum se poartă ei cu cei prinși! Cînd ne-am despărțit, știam că ne despărțim pentru totdeauna... Dar

trebuia să se întîmple așa. De cîțiva ani simțeam nevoia să iau poteca spre munte, dar nu vedeam în ce chip. Acum îmi dau seama că nu e de ajuns c-am venit, dacă nu mă bucur de încrederea voastră. Știu, voi toți vă temeți de mine... Nu, nu e nevoie să tăgăduiți! Tăceți, e mai bine așa! E rîndul meu acum să vă dovedesc că sînt vrednică de voi.

Tăcu o clipă, apoi, cu voce gravă, urmă:

— Doresc și eu să cobor în căutarea tatei. O să-mi fie mai ușor decît vouă, pentru că eu cunosc mai bine locurile, și o femeie dă totdeauna mai puțin de bănuit... Dacă mă întorc, cred că în felul ăsta am să merit încrederea voastră.

Se ridică în picioare. Se credea puternică, dar își simțea ochii plini de lacrimi și inima îndurerată. Toți tăcură cîteva clipe, iar Juan își înfipse privirea în pămînt. „Estampía" vorbi cel dintîi:

— Bine; trebuie să terminăm odată... Cred că dînsa are dreptate. De ce să spunem că avem încredere în ea?... Trebuie să-i dăm prilejul să ne-o arate. Cred că va fi mai bine pentru toți să-și cîștige singură locul pe care vrea să-l aibă printre noi... Ce spui, Juan?... Ce spuneți, tovarăși?

— Dacă ea vrea, după cum se pare, murmură Pepe.

— E adevărat; o femeie inspiră mai multă încredere, își dădu cu părerea altul.

— Cine merge cu ea în misiunea asta? întrebă Juan. E vorba de un voluntar, pentru că sînt o mulțime de riscuri.

Își plimbă privirea peste oameni. Ochii lui întîlneau pretutindeni priviri hotărîte.

— Merg eu, se oferi „Țiparul". Cu întunecimea asta, slab cum sînt, am să mă pot strecura mai ușor.

Juan își privi ceasul.

— E ora zece. La douăsprezece putem fi în sat. Tu, „Țiparule", aștepți lîngă cal, cît timp dă ea o raită prin sat. După aceea vă întîlniți din nou, și la ceasul unu din noapte vom fi cu toții în Cañada Vieja, ca să cădem la Puebla în zori, pe la două.

Nimeni nu mai scoase o vorbă. Nati își aduna gîndurile. Nu-i era frică, dar emoția o paraliza. Încercînd să se stăpînească, se îndreptă spre infirmerie.

Răniții dormeau. Lumînările erau pe sfîrșite. Fiica lui *don* Rafael îi privi cîteva clipe, stinse apoi muribundele mucuri de lumînare, care, sfîrșindu-se, lăsară o dîră de fum gros, și ieși din peșteră. Cînd ajunse afară, respiră adînc. Scoase din buzunar basmaua ei cea verde și se legă la cap. „Țiparul" se apropie de ea prin întuneric.

— Ești gata?

— Gata!

— Atunci, haidem. Avem de mers o bucată bună, pînă ieșim la drum bun. Parola, Juan.

— Sănătate și noroc, hotărî Juan.

Silueta lui zveltă se contură pe pînza opacă a nopții. Fără să-și dea seama din ce parte venise, Natividad îl văzu foarte aproape de dînsa și mai că leșină simțind cum îi strîngea mîna spunîndu-i:

— Și tu, dacă te prind...

Nu avu putere să răspundă. Mîna ei rece rămăsese moale în mîna puternică și fierbinte a lui Juan.

Numai după ce-i dădu drumul, urmîndu-l pe „Țipar" prin întuneric, putu să spună:

— Da, acuma știu... chiar dacă îmi vor sfîșia carnea de pe mine, voi rămîne mută.

— Asta e mai ușor de spus decît de făcut, mormăi „Țiparul", trăgînd calul de căpăstru.

Apoi, părînd că regretă cele spuse, adăugă:

— Numai dacă nu vei fi și tu cumva vreo eroină, fetițo!...

Iar de aci înainte nu mai spuse nimic.

La defileu, se auzi vocea bărbatului care preda garda:

— Iar o întinzi la vale, „Țiparule"? Credeam că vii să-ți iei în primire postul.

— Mai puține întrebări și mai multă grijă la pază, i-o întoarse rîzînd tînărul.

Prin noapte, stîncile își pierdeau conturul; nu se mai vedea decît imensitatea muntelui, atît de bine cunoscut de partizan.

— Auzi pîrîul? o întrebă el pe Natividad. De acolo aducem apa; cea mai bună apă de pe munte... Și ce frig e!... Dimineața nu e de glumă... mai cu seamă cînd lipsesc păturile... Am un chef nebun să-i fac o vizită negustorului din sat, care e falangist, și să aduc aici niște pături, cît oi putea mai multe. Hai, suie pe cal... Nu te teme, femeie! Hop!... Eu nu spun nimic nici dacă mă omoară... Of, dacă s-ar putea șterge cuvîntul ăsta din vorbire!...

Și se pierdură printre umbrele nopții.

În vremea asta, *don* Rafael Blanco zăcea fără cunoștință pe podeaua cămăruței unde fusese tîrît de cîțiva jandarmi „specializați în bătăi". În decurs de opt ceasuri fusese torturat de două ori. Bătrînul rămase întins pe dușumea. Dîre de sînge i se scurgeau printre buze, iar cămașa și mîinile îi erau și ele roșii de sînge. Încercă să se ridice, dar o durere ascuțită, ca o arsură, îi străbătu trupul, făcîndu-l să tremure. Rufăria i se lipea de pielea bășicată de lovituri. Părul cărunt îi era leoarcă de sudoare.

La un moment dat, avu impresia că era cufundat într-o baie călduță care-i acoperea nasul și ochii, pătrunzîndu-i în urechi și asurzindu-l. Crezu că a scăpat de suferința chinuitoare și gîndi: „Acuma"... Dar puțin după aceea, rănile începură să-l usture iar, și se simți prins în niște cîrcei îngrozitori, care-l făceau să tremure. Își ținea cît putea respirația, ca să evite mișcările. La cea mai mică întoarcere, plăgile ce-i acopereau tot trupul îl săgetau dureros.

Nu-și dădea seama cum ajunsese acolo și regreta căldura grajdului în care-și începuse captivitatea, unde paiele și răsuflarea animalelor îi încălzeau trupul chinuit. Vedea cu o perfectă luciditate chipul sergentului Avalos, primul care-l interogase după arestare...

Ce ciudat!... În toiul durerilor, scenele trăite cu cîteva ore mai înainte rămăseseră vii, cuvintele se înlănțuiau, se întorceau clipele scurse, prelungindu-i parcă tot chinul, și nimeni și nimic nu era în stare să le îngroape, să le facă să dispară cu totul...

Numai biroul sergentului rămăsese învălmășit în memoria lui; amestec de ferestre, scaune, simboluri fasciste, portrete ale lui Franco, Mussolini și Hitler. În mijlocul acestor imagini tulburi, numai chipul sergentului își păstra trăsăturile intacte: sprîncenele încruntate, buzele strînse, fălcile încleștate. Frazele auzite acolo reveneau deslușite, ca un izvor cu ape limpezi: „Poftiți. Luați loc, *don* Rafael... Fumați? Sînt veritabile, din Cuba. Primite în dar de la cumătrul dumneavoastră, domnul primar... Ciudate lucruri!... Socrul șefului Falangei să fie amestecat în treburi din astea!... Credeți-mă că aș fi în stare să-mi dau mîna dreaptă numai să nu vă știu băgat în afacerea asta complicată, *don* Rafael. Eu vă apreciez. Vă apreciez cu adevărat. Ce dracu, doar nu sînt un animal! Dumneavoastră mi-ați salvat copilul... Vă amintiți de difteria lui Rafaelito? Aiura rău de tot, și dumneavoastră mi l-ați scăpat cu viață. Tizul dumneavoastră, *don* Rafael... Copilul e acum mai voinic decît un taur! În fine, *don* Rafael, să ne înțelegem. Vreau să vă ajut... vă spun sincer: sînteți într-o situație grea. Cazul dumneavoastră e dintre cele mai grele, dar, ce dracu! vom căuta să aranjăm cumva. Dumneavoastră sînteți un patriot... Cum de i-ați putut ajuta pe tîlharii ăia? Fără doar și poate că ați fost forțat, nu-i așa?"

Sergentul ședea la o masă, în fața lui *don* Rafael, iar medicul îi vedea fața printr-o perdea deasă de fum.

— Nu-i așa că ați fost luat cu forța?
— Am spus tot ce aveam de spus.
— Haide, *don* Rafael; n-o să-mi puneți și

mie placa cu naşterea !... Vă vorbesc din toată inima, vreau să vă ajut, dar mai întîi dumneavoastră singur trebuie să vă ajutaţi. Tîlharii ăia v-au speriat, dar trebuie să uitaţi toate astea. Amintiţi-vă că vă aflaţi sub protecţia guvernului. Tocmai ca să vă protejăm v-am adus aici. Haide, spuneţi : cine v-a pus în legătură cu cei de la munte ?

— Am spus tot ce ştiu, domnule sergent.

Avalos bătu cu pumnul în masă :

— N-aţi spus decît minciuni !... Să ştiţi că avem dovezi că nici o femeie n-a născut în noaptea trecută. De unde veneaţi cînd v-a întîlnit ginerele dumneavoastră ? Unde se ducea fiica dumneavoastră cu pachetul cu doctorii cînd s-a întîlnit, lîngă rîu, cu patrula ? O să vă spun eu : se ducea la ascunzătoarea tîlharilor acelora de comunişti.

— Vă asigur, domnule sergent, că nu ştiu nimic din toate astea.

Sergentul Avalos aruncă cu furie ţigara de foi pe jos.

— Atunci, bine. Dacă vreţi să cunoaşteţi gustul vînei de bou, o să aveţi plăcerea. Eu mă spăl pe mîini.

Noul Pilat îl trimise în cealaltă încăpere, unde lucra „secţia de cercetare". Era o cameră mare, în mijlocul căreia, în spatele unei mesuţe, stătea un bărbat îmbrăcat în uniformă de jandarm. Se mai aflau în cameră trei membri ai Falangei. De cum intră, unul din ei, cu un gest sălbatic, îi arătă lui *don* Rafael o vînă de bou. Sergentul de la masă avea dinainte cîteva foi de hîrtie albă, pe care trăgea, cu un creion, nişte semne ciudate. *Don* Rafael simţi că-i slăbesc puterile. Se oprise în mijlocul odăii, în faţa mesei.

— Cum te cheamă ? se auzi glasul celui de la masă.

Era tipul obişnuit al sergentului cu mustăţi negre, unul din cei care puteau fi întîlniţi zilnic pe străzile satului şi la care bătrînul nu privise niciodată. Dar silueta acestui bărbat căpăta acum în ochii lui o forţă care-l dobora. Ochii pătrunzători ai sergentului păreau că hipnotizează, în timp ce mîna-i dreaptă continua să tragă linii pe hîrtie.

Don Rafael se gîndi deodată la Manuel Caballero. Avea iar în faţa ochilor silueta uscată şi adusă de spate a şefului de gară, mergînd pe o străduţă din Aljama.

— Am întrebat cum te cheamă, insistă sergentul.

Medicul presimţea cum avea să se termine. Simţea o aprigă dorinţă de a-i repeta cele spuse lui Avalos, ca în felul acesta să grăbească sfîrşitul scenei, dar se reţinu. Faptul că era înrudit cu Pedro Fuentes îl făcea să creadă că faţă de el nu vor fi folosite metodele care li se aplicau celorlalţi. De ce nu-l duseseră în faţa şefului Falangei ? Socoti că era mai bine să păstreze această influenţă pentru mai tîrziu şi se mărgini să dea răspunsul cerut :

— Mă cheamă Rafael Blanco. Mă cunoaşte tot satul.

— Răspunde la ce eşti întrebat. De unde veneai azi dimineaţă, în zori ?

— Asistasem la o naştere...

— Să nu începem iar... Pînă la urmă tot ai să spui adevărul. Eu nu mă grăbesc... Te întreb încă o dată: de unde veneai?

— V-am spus.

— Ești cu un picior în groapă, moșule, și mai faci pe încăpățînatul. Cînd ai să guști vîna de bou, o să vedem dacă nu te-o convinge ea.

Aruncă o privire spre jandarmul care se juca cu biciul și-i spuse:

— Începe și trage-i cîteva!

Medicul tremura. Se gîndi că sosise momentul să recurgă la Pedro.

— Vreau să-l văd pe ginerele meu! insistă el. Vreau să-l văd pe Pedro Fuentes! Ceea ce faceți e un ultragiu.

Nu-și mai dădu seama cînd i se scoaseră pantofii. Era acum desculț, pe pardoseala de ardezie alb cu negru. Primele lovituri izbiră peste picioarele-i goale. *Don* Rafael încercă să se ferească, dar jandarmii îi înlănțuiră brațele, forțîndu-l să stea nemișcat. Vîna de bou, tare ca oțelul, cădea lovitură după lovitură peste degetele picioarelor. Loviturile făceau să-i dispară temerile de la început. Un dispreț adînc, o ură neîmblînzită față de acei indivizi și față de tot ce reprezentau ei țîșni cu putere, ca un izvor care izbucnește pentru prima oară din pămînt! Cu ochii ațintiți la cel care stătea de partea cealaltă a mesei și care privea scena fără să se sinchisească, spuse:

— Acuma știu pentru ce vă urăște toată lumea.

Cel de la masă ordonă:

— Mai tare!

Vîna de bou căpătă parcă noi puteri și deveni mai încordată, ca o sîrmă înroșită în foc. Degetele bătrînului plesniră, și din ele musti sîngele, care înroși podeaua.

Medicul scoase un geamăt și își pierdu cunoștința în brațele jandarmilor.

— Destul, spuse sergentul.

Apoi, cînd își veni în simțire, avu pentru un moment o senzație de ușurare. Se afla într-un grajd, pe o grămadă de paie călduțe, și simțea în apropiere răsuflarea cailor. Fără să deschidă ochii, încercă să se ridice, dar durerile pe care le simți în picioare îl țintuiră în loc. Avea impresia că trecuseră multe ceasuri. Nu mîncase nimic de multă vreme și se simțea măcinat de un leșin fără sfîrșit. Gîtul îi era uscat, iar limba, lipită de cerul gurii, îl durea. Ura, care de curînd pusese stăpînire pe el, nu-l părăsea. Departe de a se potoli, zbuciumul o făcea parcă mai aprinsă, și această ură se îndrepta acum și asupra ginerelui său. Medicul socotea pe bună dreptate că Pedro cunoaște și aprobă această cruzime. Amintirea ginerelui îi venea în minte împreună cu silueta puhavă a primarului. Pe amîndoi îi ura deopotrivă, pentru că amîndoi erau părtașii acelorași crime. Îi ura cumplit, cu acel simțămînt al urii ajuns la culme. Tragica noapte din Aljama, cu tot cortegiul ei de orori, de cadavre putrezind pe străzi, îi apărea iar în fața ochilor. O vedea acum cît se poate de limpede, așa cum nu știuse niciodată pînă atunci s-o vadă. Amintirile pe care durerea i le împrospăta îl împiedicau să-și dea seama că picioarele lui erau acum două ciozvîrte neputincioase, de care atîrnau

cheaguri de sînge. Lacrimile, care la începutul torturilor îi umpluseră ochii, se zbiciseră şi se închegaseră într-o privire fixă şi întunecată, ca de cadavru, un cadavru îngrozit de mişcarea din jurul lui. Dar sîngele îi aluneca prin vine în unde fierbinţi, pompat parcă de o inimă tînără, în ciuda faptului că picioarele-i erau ţepene.

„N-am să spun nimica acestor canalii, gîndea el, chiar de mi-ar tăia pielea în fîşii. Dacă vorbesc, ce-o să se întîmple cu «Iepurii»? N-aş face decît să arunc altă carne fiarelor. Mai bine să se sature cu un biet bătrîn nevolnic."

Îl cuprinse apoi o febră mare, şi căzu într-o grea amorţeală. Sforăia greu. Se lăsă, fără împotrivire, în voia unei senzaţii de uitare de sine, care începuse să-i cuprindă întregul trup. Dacă totul era pierdut pentru totdeauna?...

Nu auzi zgomotul de paşi. Avu doar impresia că visa, mergînd printre nori cenuşii, învăluit de mireasma umedă a pămîntului de curînd udat de ploaie. La urechile lui ajungeau cuvinte fără sens: „febră", „apă", „moare". Deodată simţi o durere puternică în picioare şi primi o baie de apă rece în obraz. Gîndi atunci, cu o înfiorătoare luciditate: „O să înceapă din nou".

Cu faţa pămîntie, sergentul Avalos apăru din nou înaintea lui.

— Ce s-a întîmplat, *don* Rafael?... La dracu! În ce hal v-au adus! Asta nu-mi place. Dădusem ordin să nu fiţi maltratat... Desigur că dumneavoastră purtaţi vina, pentru că v-aţi încăpăţînat să tăceţi.

Medicul îşi aţintise privirile în pămînt, acest pămînt de care se simţea legat prin rădăcini nevăzute. Picioarele lui sîngerînde pătau ardezia rece. Trupul îi atîrna ca o sperietoare de ciori între braţele „specialiştilor" „glorioasei" Falange.

— Dar spuneţi-mi, continuă sergentul, de ce vă încăpăţînaţi să-i acoperţi pe tîlharii ăia? Ce pot face ei ca să vă scoată de aici? Din casa asta nu iese nimeni decît cu picioarele înainte. Spune-ne ce ai pe suflet, bătrîne!...

Mai cumplită decît durerea pe care-o simţea în trup era acum scîrba faţă de individul ce-i stătea în faţă.

— Canalie! îi strigă. Omoară-mă odată!

— Încă nu i-a fost destul, spuse Avalos liniştit, privindu-şi subalternii. E greu cu unul ca el, băieţi.

Îl răstigniră la pămînt şi-i dădură cîteva lovituri în spate. Urechile bătrînului ţiuiau, iar ochii, de durere, i se roteau în orbite.

— Şi-a pierdut cunoştinţa, domnule sergent.

Avalos în persoană lipi atunci focul havanei pe care o fuma de faţa plină de sudoare a medicului.

Don Rafael îşi dădu seama încă o dată că trăia. Se gîndi că trebuie să se ţină tare. Ştia bine că va mai avea de îndurat de aci înainte multe lovituri, multe asemenea arsuri. Apoi gîndurile lui se concentrară într-unul singur: „Să mor. Să mor cît mai curînd."

Unul dintre călăi şopti:

— Da' ştiu că rezistă bătrînul...

— Vă spun!... Vă spun tot! murmură *don* Rafael, dorindu-şi cu intensitate moartea.

— Aduceţi-l aici, lîngă mine, ordonă sergentul, făcîndu-se dintr-o dată roşu la faţă. Să vedem...

Sprijinit de santinelă, *don* Rafael se afla acum în faţa călăului. Buzele-i uscate, înăsprite de febră, i se descleştaseră. Respiraţia îi era fierbinte şi amară.

— Haide, dă-i drumul la tot ce ai pe suflet, doctore, spuse Avalos. Puteai s-o faci de la început.

Sergentul părea beat. Îşi apropie obrazul de obrazul bătrînului, care se afla pe punctul de a-şi pierde cunoştinţa.

— E adevărat... Am îngrijit un patriot...

— Patriot?... Drace!... Care patriot?... Unde e fiică-ta?

— Eu singur l-am îngrijit.

— Minţi!... Unde e ascunsă scroafa de fiică-ta?

— Cu ei... E cu ei... Duceţi-vă la munte s-o căutaţi!

Vocea medicului nu mai era decît o şoaptă de neînţeles. Dar ora sfîrşitului, aşteptată de el, nu sosi. Bănui doar că era tîrît şi aruncat ca o legătură de boarfe vechi, pe o podea de lemn care scîrţîia...

Da, acum îşi amintea foarte bine totul. Iar Pedro îl părăsise, îl lăsase pe mîna lor. Înţelese ce-l aştepta. Se simţi singur, ca într-o pustietate, în camera aceea necunoscută. Mîinile umflate îi ardeau. Tot trupul îi era ca de jăratec. Îl năpădi pe neaşteptate acel extaz trăit de atîtea ori

în trecut, cînd se bucura de dragostea fiicei sale, refugiindu-se ca un copil în braţele ei. O vedea pe Natividad îmbrăcată în negru, cu ochii ei mari aţintiţi spre un lucru de nimeni văzut. Oh! de s-ar mai putea ca totul să fie ca înainte, cînd se aflau împreună în Aljama, în căsuţa plină cu ghivece de flori. Să se trezească iar dimineţile în miros de pîine caldă şi de flori proaspăt culese! Să respire iar aerul cîmpului nesfîrşit, al cîmpului verde, privind cu dulce înfiorare macii roşii înfloriţi printre spicele de grîu.

Durerea aprigă, pricinuită de rănile arzătoare ale trupului, îl făcu să-şi încleşteze dinţii şi să închidă ochii. Simţi deodată greaţă şi începu să verse, în timp ce ochii îi şiroiau de lacrimi. În starea asta de plîns îl duseră iar în faţa sergentului Avalos. Capul lui *don* Rafael atîrna acum pe pieptul plin de sînge şi zoaie. Unul din jandarmii care-l susţineau îl trase de păr, pentru a-l obliga să-l privească pe sergent în faţă. Chipul desfigurat al medicului rămase nepăsător. Din ochii lui umflaţi curgeau mai departe lacrimi.

— Acum trebuie să spui tot ce ştii, moşule, spuse Avalos. N-are rost să te prefaci. I-am prins pe prietenii tăi. Ei au cîntat... Treaba e ca şi încheiată... Acum e rîndul tău.

Bătrînul continuă să rămînă indiferent.

— Acum e rîndul tău, repetă sergentul... Ori, de nu, ăştia au să-ţi vină de hac. Ai să vezi.

Atunci, aproape fără glas, medicul fu auzit spunînd, în cuvinte scurte, ca şi cum îşi dădea ultima suflare:

— Au fost „Iepurii".
Sergentul ordonă nervos:
— Luați-l acum! Să vină fruntașul de gardă! Prin urmare „Iepurii"...
Trupul bătrînului fu din nou tîrît prin ganguri și pe scări.
Un polițist, care alerga agitat spre biroul sergentului Avalos, dădu peste el. Sosind în fața șefului, luă poziție de drepți, spunînd:
— Domnule sergent: chiar acum am prins pe unul de la munte împreună cu soția lui dom' locotenent Fuentes.
— Unde?
— La marginea satului. S-a tras în ei cînd încercau să fugă.
— Unde sînt?
— Bărbatul e mort; femeia e jos, în grajd. E foarte înțepată.
— Îi scoatem noi fumurile. Haidem acolo! Întîi „Iepurii", și acum asta... Dumnezeu e cu noi, n-avem ce zice!

VI

În grajd, caii nechezeau într-una, de tremurau ieslele și acoperișul proptit în bîrne înnegrite de lemn.

Printr-o fereastră deschisă în perete, sus de tot, pătrundea lumina unui felinar cu ulei, făcînd să lucească în umbră o căldare plină cu apă și cîteva găleți de alamă puse una într-alta,

alături, cum se pun formele de prăjituri. Îngrămădiți la perete, sub fereastră, se aflau cîțiva saci cu orz care răspîndeau un miros proaspăt, foarte plăcut, în interiorul grajdului.

Nati Blanco se afla acolo, așezată pe unul din sacii aceia plini de grăunțe, cînd ușa grea a grajdului scîrțîi, făcîndu-i loc lui Pedro Fuentes.

Văzîndu-și soțul, prima impresie a lui Nati fu surpriza. Buimăcită încă de iuțeala cu care se desfășuraseră evenimentele — sosirea în sat împreună cu „Țiparul", moartea partizanului și aducerea ei la cazarma jandarmeriei — înlăturase din mintea ei gîndul unei întîlniri cu Pedro. Cînd îi zări silueta conturîndu-se în lumina gălbuie ce se strecura prin deschizătura ușii, se ridică în picioare, luîndu-și ținuta obișnuită, mîndră, care dădea chipului ei mai multă energie. Înfruntînd situația, rămase cu spatele la perete. Lumina palidă, care cobora prin fereastră, i se răspîndea acum pe față și pe umerii gingași. Sub această lumină trăsăturile ei deveneau mai dîrze, genele păreau mai lungi, mai mătăsoase, iar în umbra lor ochii păreau mai adînci, mai strălucitori. Foarte palidă, dar senină, Nati Blanco aștepta ca soțul ei să vorbească.

Strîns în haina lui de culoare închisă, cu mîinile înfundate în buzunare, Pedro Fuentes se opri în fața femeii. Fața lui își pierduse culoarea, și îndărătul buzelor livide i se ghicea încleștarea fălcilor.

Liniștea apăsătoare care se lăsase dură cîteva minute. Se priveau ochi în ochi, dar gheața din privirea femeii nu putea topi violența ce scăpăra în privirea bărbatului.

Ea vorbi cea dintîi.

— Ce vrei?

În întrebarea ei nu era nici o urmă de sfidare. Întreba cu măsură, imprimînd cuvintelor seninătatea ce pusese stăpînire pe ea, în ciuda zbuciumului lăuntric. Își accepta destinul și-i ieșea înainte cu tărie. Cînd, înainte cu cîteva ore, se îndreptase spre munte sub adierea vîntului de martie, își dăduse seama de primejdia care-i aștepta. Dar trecerea ei de partea partizanilor nu fusese un lucru necugetat. Dăruirea tuturor aspirațiilor ei și a întregii ei vieți cauzei pentru care fierbea sîngele luptătorilor de la munte fusese pregătită în acei ani plini de nemulțumiri și de refugieri ale gîndului spre înălțimi, acolo unde inimile nu cunosc îngrădire.

Stînd în fața neveste-si, Pedro o țintuia cu privirea, ca și cum ar fi încercat să pătrundă adevăratul înțeles al întrebării. Nu reușea să înțeleagă ce anume simțea ea în acele clipe, ce neliniști o frămîntau și ce impuls o însuflețise să rostească acea întrebare, fără ca un singur mușchi să se fi mișcat pe frumoasa ei față.

Pentru că era într-adevăr frumoasă. Niciodată soția lui nu i se păruse atît de seducătoare ca acum. Se așteptase s-o vadă tremurînd, cu trupul strivit de spaimă, mai puțin trufașă ca înainte; dar ea era rece ca o stană de piatră, tulburătoare în liniștea ei aparentă. Venise dispus s-o compătimească; își închipuise o scenă în care ea ar fi implorat, iar el, pentru prima oară de la căsătorie, ar fi fost stăpînul acelei voințe neîmblînzite pînă atunci, în decursul anilor. Avea în mîini viața acelei femei, a soției sale, totdeauna distantă, incapabilă de o dăruire sufletească,

de o pornire afectuoasă față de soț; a femeii care niciodată nu i se dăruise cu totul. Acum era stăpînul ei. De un ordin al său depindea ca acești ochi frumoși să mai poată stîrni dorinți arzătoare, sau să se usuce sub una din acele pietre de ciment care se așază deasupra gropii celor executați și pe care se pot citi laconicele cuvinte: „Trecut din viață, spre moarte"... Dar voința ei rămînea neclintită, mai invulnerabilă ca niciodată, iar el, venit cu gîndul să fie un judecător binevoitor, se simțea acum un criminal, în fața privirii aceleia indiferente și a rictusului buzelor ei aspre.

— Ce-ai făcut cu tatăl meu?

Stînd dreaptă în fața lui, ea acuza.

— Unde este tatăl meu?

Evitînd un răspuns, el o întrebă la rîndul său, căutînd să nu se strecoare nici un grăunte de asprime în modulările glasului:

— Îți dai seama ce-ai făcut?

— Da.

— Știi cum se plătește trădarea față de Spania?

Ea surîse amar:

— Spania... Ce știi tu ce-i Spania?

— Știu mai bine ai tăi, nelegiuiții de la munte, cei care ne vor moartea, nu-i așa?

— Cei cu fruntea sus; cei ce-și varsă sîngele pe acest pămînt pe care voi aveți nerușinarea să mai călcați.

— Taci, trădătoare ce ești!

Făcu un pas spre dînsa, înăbușindu-și ura ce se trezea în el cu o nespusă violență. Știa bine că-l împingea s-o oprească mai mult teama ca

nu cumva cuvintele soției lui să ajungă pînă la santinela ce făcea de gardă afară, în fața sediului.

Mai stăpînă pe sine ca niciodată, simțind că ea domină situația, Nati insistă :

— Haide, de ce nu-ți trimiți maurii să mă bată ?

Provocarea soției îl făcu pe Pedro și mai slab.

— Taci !... Știi bine că înainte de a-ți face cel mai mic rău, ar trebui să mă omoare mai întîi pe mine.

— De ce-ai venit atunci ? Ce-ai făcut cu tatăl meu ?

— Nati !... Tu știi cît te iubesc... Tu știi că pentru mine ești totul...

Apropiindu-se de ea, rostea cuvintele cu pasiune, împins de farmecul acestei femei pe care se temuse că n-o va mai vedea niciodată :

— Ceea ce ai făcut tu se plătește cu viața.

— O ai în mîinile tale. N-am de gînd să mi-o apăr !

— Ba ai să ți-o aperi ! Ascultă, Nati : vom învinge toate greutățile. Trebuie să ieșim din acest infern în care sîntem vîrîți... Și vom ieși !... Dar vreau să-mi spui de ce-ai plecat ; e adevărat că ești împotriva regimului ? De asta ai plecat ? N-a fost... N-a fost nici o altă pricină ?

— Ți se pare puțin ?

— Numai asta te despărțea de mine ?

— Da, asta era. Sînt cu totul împotriva voastră. Ar fi trebuit să înțelegi mai de mult. Nu mai puteam îndura... Au fost ani de suferințe îngrozitoare...

— Nu a fost... Nu a fost alt motiv ?...

— Care ?

— Din pricina asta... Și eu eram orb !... Dar toate se vor aranja. Nu știu cum, dar se vor aranja. Nu înțelegi că tu ești viața mea ? M-am sacrificat destul și acum vreau să trăiesc. Nati... Ascultă-mă : să plecăm din satul ăsta. Să plecăm din Spania. Lupta asta necontenită, din ce în ce mai grea, mă macină. Această continuă neliniște... Faptul că nu părem învingători, ci învinși... Să plecăm în America !

— Nu se poate, Pedro. Chiar dacă ai crede cu adevărat ce spui, nu e cu putință. Ne desparte sîngele ; ne despart morții...

— Nati : am să fac tot ce vrei tu. Am să las tot ce am, am să încep o viață nouă. Să uităm fatalitatea asta...

— Nu e fatalitate. E dorința de putere a cîtorva asupra întregii Spanii... Nu-ți dai seama ?... Sînt „jugurile și săgețile" tale... Îți amintești ce mult îți plăcea uniforma nazistă ?

— Nati, îți face plăcere să mă jignești ?

— Era cea mai mare dorință a ta să îmbraci o haină germană.

— Năzbîtiile tinereții ! Eram orbit.

— Și ai continuat să fii orbit și mai departe, de-a lungul anilor. N-ai trăit decît pentru a asasina, pentru a te îmbogăți din foamea și durerea celor sărmani.

— Ce vrei de la mine, Nati ?

— Cum ce vreau ? Să înțelegi odată că nu vreau nimic de la tine. Să-ți dai seama că-mi faci silă și că niciodată nu te-am iubit.

— O știam de cînd m-am căsătorit cu tine, dar am încercat să te cîștig pe urmă.

— Voi sînteți făcuți să cumpărați totul... Tu m-ai cumpărat în schimbul liniștii tatălui meu... Și acum, vezi... Ce-ai făcut din el?... Ce-ai făcut din tatăl meu?...

— Dar ascultă-mă... Spune-mi adevărul... Niciodată nu m-ai iubit cîtuși de puțin?

Întindea spre ea mîinile reci și tremurătoare.

— Niciodată?... Niciodată n-ai fost a mea cu adevărat?

Îi privea cu lăcomie buzele, vrînd parcă să-i soarbă vorbele și gata totodată s-o sugrume. Era stăpînit cu totul de dorința pe care Nati o trezea în făptura lui.

— Niciodată!

Acum părea într-adevăr că-l provoacă, că se bucură de suferința pe care i-o pricinuia.

— Vrei să spui că iubeai pe altul?

— Crede ce vrei. Mi-e totuna.

— Da; așa era. Totdeauna am bănuit. Totdeauna te-ai gîndit la altul.

— Care altul?

— De ce nu spui tot adevărul? De ce nu spui că totdeauna l-ai iubit pe acel vătaf de asasini?...

— Vătaf de asasini ești tu!

— Îl aperi?... Știi despre cine vorbesc. L-ai iubit de cînd erai mică. Asta e! Asta te-a făcut să gîndești cum gîndești; asta te-a făcut roșie...

— M-a făcut roșie, cum spui tu, durerea Spaniei; pămîntul ei udat de atîta sînge; femeile ei în doliu; închisorile pline și ogoarele ei pustii...

— Minți, minți!... El era! Ai plecat la munte ca să-l cauți... De asta rămîneai rece ca un sloi de gheață, cînd eu ardeam ca para...

O apucă de umeri și o răstigni pe sacii care răspîndeau miros de orz proaspăt. Se simțea atras de ea cum nu fusese niciodată. Îl fascina privirea strălucitoare a ochilor ei, trupul ale cărui linii gingașe se ghiceau prin rochie și chiar acea răceală a mîinilor care-l respingeau.

— De ce mă gonești? Doar sînt bărbatul tău, ba mai mult decît bărbatul tău, sînt stăpînul tău. Stăpînul satului!

Cuvintele acestea ațîțau ura femeii.

— O știu și te disprețuiesc... Pleacă!

— Nu plec. Am să te salvez împotriva voinței tale, fiindcă te iubesc ca un nebun.

Încercă din nou s-o sărute. Îi căuta buzele care se fereau, aruncîndu-i în față cuvinte jignitoare. Apropierea soției, în acea atmosferă de tragedie, îndulcită doar de mireasma de prospețime a sacilor cu orz, îl făcea să-și piardă mințile. Suflarea morții trecînd peste trupul dorit al lui Nati, în acea atmosferă umedă și călduță, îi provocă deodată o ciudată și violentă senzualitate, de la care nu se putea sustrage.

— Vreau să mă iubești, viața mea! Te voi scoate de aici chiar dacă m-ar spînzura! Iartă-mă, sărută-mă!

— Lasă-mă odată. Am să strig dacă nu pleci și-am să le spun tuturor ce-mi propui.

— Ești nebună?!

Încercă să-și stăpînească nesăbuita dorință. Cuvintele rostite de Nati îl aduceau din nou la realitate.

— Uiţi că sînt stăpîn aici.
— Stăpînul satului; stăpînul vieţii, dar nu şi al voinţei mele, ca s-o ştii.
— Fiindcă ea aparţine altuia... Spune-mi-o acum, femeie fără frică!...
— Atunci, fie, îţi spun, aşa e... Dacă ai atîta poftă s-o auzi!
— Asta era! O ştiam! Acum ai să afli şi tu cine e Pedro Fuentes. La ora asta oamenii mei sînt în munţi, pe urmele lor. Mîine ai să-l vezi spînzurat pe Juan al tău.
— Ba pe tine au să te vadă oamenii spînzurat.
— Tu n-ai să mai apuci bucuria asta, blestemato!
Îi dădu drumul, îmbrîncind-o cu violenţă peste saci. Dorinţa i se răcea treptat, şi acum era iarăşi locotenentul Fuentes.
Ieşi grăbit din grajd. Aerul rece al străzii îl făcu să-şi redobîndească liniştea. Gîndi: „Dacă vorbeşte noaptea asta, sînt pierdut". Se îndreptă spre casa tatălui său.
Salud stătea în antreu, învîrtind în mînă mătăniile.
— Roagă-te pentru cei ce se află pe drumul infernului, îi spuse Pedro în loc de salut.
— Ce prăpăstios aţi devenit în noaptea asta!
— De ce nu te culci?
— Păi aici parcă am fi la primărie; e un du-te-vino...
— Cine e la tata?
— Sergentul Avalos.
Traversînd sala în care portretul mamei sale îşi păstra năvalnica-i tinereţe, Pedro intră în biroul primarului. „Labe scurte" se plimba prin încăperea aceea mare, unde, într-un colţ înăuntrul unei vitrine, străjuia bastonul de demnitar franchist. Sergentul Avalos dădea raportul:
— Cînd am sosit, „Iepurii" o şterseseră. Desigur, se temuseră să nu cînte medicul, cum de altfel s-a şi întîmplat. Urmărirea la munte continuă. Cea mai mare parte a trupei e acolo, sus... Dacă nu dau peste vizuină, cel mai bun lucru ar fi să păstrăm femeia, pentru ca...
Se întrerupse cînd îl văzu pe Pedro intrînd.
— În chestiunea doamnei, domnul locotenent va avea ultimul cuvînt.
— Eu pot să spun doar atît: să se facă dreptate! zise Pedro. După cele ce s-au întîmplat, femeia aia nu mai are nimic comun cu mine.
Primarul se opri în faţa lor.
— Bătrînului trebuie să i se dea o pedeapsă exemplară...
— Să fie împuşcat, spuse Pedro.
Sergentul îşi dădu cu părerea:
— Eu aş spune mai bine un laţ. E mai de efect.
— Atunci să fie spînzurat în zori, rosti scurt primarul. E tot ce mai rămîne de făcut.
— Şi morarul? întrebă Pedro.
— S-a dovedit că se afla în noaptea atacului la el acasă.
— Dar e împotriva regimului.
— Dacă ar fi să spînzurăm pe toţi care sînt împotriva regimului... murmură Justo Fuentes. N-o să ne furăm singuri căciula spunînd că satul este ceea ce nu este.
— Domnul primar are dreptate, aprobă sergentul. Cu morarul trebuie să mai aşteptăm. Dar

cazul medicului a întrecut măsura. Dacă dumneavoastră nu ordonaţi altceva, în zori (aici, sergentul îşi duse mîna la gît)... Cît despre doamna...

— Aceeaşi lege pentru toţi, rosti sec Pedro Fuentes. Această femeie a încetat de a-mi mai aparţine.

— N-ar fi mai bine s-o folosim ca momeală, domnule locotenent?

— Sînteţi liberi să faceţi tot ce vă place. Pentru mine e ca şi îngropată.

Pedro făcu cîţiva paşi şi îşi aţinti ochii la portretul mamei sale. În mod brutal îşi înăbuşea vocea inimii, care se răzvrătea împotriva propriei sale voinţe. Avalos crezu potrivit să adauge scenei o picătură de sentiment şi spuse :

— În fine, domnule locotenent, e greu ; dar întîi de toate, datoria... Eu mă retrag, domnilor.

— Stai ! îl opri primarul. Satul trebuie obligat să participe la execuţie. Trebuie să creăm un precedent în Puebla del Alcor.

— Se va face cum doriţi dumneavoastră, *don* Justo. *Arriba España !*

— *Arriba España !*

— *Arriba España !*

Primarul şi fiul său rămaseră singuri. Pedro îşi aprinse o ţigară, apoi deschise uşa şi strigă :

— Salud ! Fă-mi, te rog, o cafea !

— Înţeleg cît e de greu pentru tine, căută să-l liniştească primarul.

— Cînd e vorba de cauza noastră, sentimentalismul e deplasat, tată. În afară de asta, a făcut o faptă pe care eu, ca bărbat, n-aş putea-o ierta niciodată. Acum ştiu cine se află acolo, sus.

— Juan Caballero ?

— Da. Trebuie să-l prind, viu sau mort, cu orice preţ. Unul din noi doi e de prisos. Nu voi fi liniştit, pînă ce nu-l voi vedea la doi metri sub pămînt.

— Ea ţi-a spus-o ?

— Nu era nevoie. O ştiam.

Primarul se ridică. Fotoliul în care stătuse se dovedi deodată incomod. I se păru, de asemeni, că frigul nopţii devenise mai aspru şi-şi strînse cu amîndouă mîinile haina în care era înfăşurat. O mare nelinişte pusese stăpînire pe omuleţul acela grăsun.

— Trebuie să se ceară întăriri. Cea mai mare patre a trupei se află sus, la munte. Am golit satul.

— Niciodată n-au fost mai mult de zece oameni în Puebla, şi acum sînt cincizeci. Să nu ne pierdem capul, tată. Dacă dumneata ai motive să te temi de Juan Caballero, am şi eu destule să-l urăsc. Amîndoi avem nevoie de el, şi-l vom prinde. Ori, de nu, îmi dau demisia.

Salud intră cu o ceaşcă în mînă :

— Am adus cafeaua. Dar mai bun ar fi fost puţin ceai de tei.

Pedro o dădu pe gît dintr-o înghiţitură.

— Tată, spuse el, eu plec acum. Vin să te iau mai tîrziu, ca să prezidezi execuţia.

— Da, bineînţeles...

— Pe curînd.

După ce rămase singur cu bătrîna servitoare, primarul crăpă o fereastră şi privi afară.

— Da, santinela-i acolo, la locul ei, domnule primar. Mi se pare că vi-e frică, nu-i aşa ? întrebă Salud.

— Tacă-ţi pliscul şi cară-te-n pat!
— Nu mă trimiteţi şi pe mine să văd spectacolul ăla, domnule primar?
— Mereu tragi cu urechea la uşă...
— Mîine, cînd s-o lumina de ziuă, plec de-aici. E prea amară pîinea pe care-o mănînc în casa asta. Pîine frămîntată cu sînge.
Cuvintele bătrînei nu mai aveau accentul ironic de altădată. Acum părea că întreaga ei fiinţă răspîndeşte o amărăciune fără seamăn. Se întoarse ţinîndu-şi mîinile încleştate sub şorţ şi se depărtă încet.
Cînd rămase singur, „Labe scurte" privi iar pe fereastră. Santinela era acolo. Dar prezenţa ei nu-l linişti pe primar. Tăcerea de afară era populată de zbateri nelămurite, de umbre neguroase.
Se preumbla de la un capăt la altul al odăii, contemplînd obsedat dalele roşii, şi îşi spunea: „Trebuie să li se aplice o pedeapsă cît se poate de aspră". Teama care-l cuprinsese, încetinindu-i bătăile inimii, sporea din ce în ce. Se temea că dacă ar fi slăbit funia care sugruma satul, autoritatea lui s-ar fi năruit, strivindu-l. Numai o mînă de fier putea ţine în frîu forţa năvalnică ce-l înfrunta şi care, invizibilă dar sigură, îl înconjura ca o revărsare de ape furioase.
Deodată, afară se auziră zgomote de paşi, şi primarul alergă în stradă.
Prin faţa lui treceau acum grupuri de poliţişti. Înfăşuraţi în mantalele lor, cu feţele acoperite, păreau nişte umbre mişcătoare.
— Unde or fi mergînd? îl întrebă primarul pe cel care stătea de strajă în faţa casei.

— Se pare că au ordine precise, *don* Justo.
— Aha!...
Se duceau, de bună seamă, să-i scoată pe săteni din case şi să-i aducă la execuţia medicului. Se şi auzea cum soldaţii lucrează la ridicarea spînzurătorii. Loviturile de ciocan făcură să tresară Puebla del Alcor timp de două ore.
Execuţia avu loc înaintea zorilor.
Luna, rotundă şi luminoasă, rătăcea prin tăriile cerului, iar becurile electrice, zgîlţîite de vînt, se agitau peste Piaţa Mare.
Spînzurătoarea fusese înălţată în faţa primăriei, în al cărei balcon principal, alături de drapelul roşu şi galben [1], se aflau autorităţile satului. Jandarmii şi soldaţii făcuseră roată de jur împrejur.
Cînd clopotul bisericii porni să bată, umbre dese se iviră pe străzile care duceau spre piaţă. Împinse parcă de adierea unui vînt, siluetele veneau încet, cu gîturile întinse şi cu pumnii strînşi sub şubele lor ţărăneşti. Paşii lor răsunau sec pe piatra uliţelor, iar răsuflarea le era amară şi rece. Drepte, ca şi cînd ar fi fost strunite de acelaşi pinten, umbrele se apropiară de primărie, oprindu-se în faţa zidului de oţel al soldaţilor, în timp ce clopotele bisericii băteau înainte, iar luna proiecta pe pămînt siluetele oamenilor, alungindu-le.
Mult timp sătenii rămaseră împietriţi în faţa spînzurătorii, a cărei funie se clătina în aer. Nimeni nu-şi dezlipea buzele. Ochii oamenilor erau

[1] Drapelul franchist, devenit după războiul civil drapelul naţional spaniol.

larg deschiși, lucind ca niște globuri de cristal, fără nici o expresie.

Cînd medicul apăru, la un capăt al pieței, susținut de o santinelă și păzit de șase membri ai Corpului de Gardă, aceeași povară grea părea că apasă toate piepturile, același val de salivă amară umplu toate gîturile.

Don Rafael abia își tîra picioarele, iar febra îi înfășura tot trupul cu un giulgiu de gheață. Urechile lui nu mai percepeau nici un zgomot și nici ochii nu mai izbuteau să vadă scurtul drum ce-l despărțea de moarte. Ca niște zdrențe moi, picioarele lui bătrîne se împleticeau la doi pași de spînzurătoare, în timp ce din pleoape îi picurau stropi de lacrimi arzătoare.

Din balcon, autoritățile priveau triumfătoare. Preotul, înfășurat în mantie, îi spunea primarului :

— Nefericitul e mai mult mort decît viu.

Apoi, scoțînd din buzunar un crucifix, i-l arătă condamnatului, care stătea cu capul proptit în piept, și începu să mormăie rugăciunile care se spun de obicei pentru osîndiții la moarte.

Luna scălda piața într-o lumină rece, iar cerul se făcuse mai palid.

Bărbați și femei, legați între ei cu un fir nevăzut, se strînseseră în jurul spînzurătorii, înrădăcinați parcă pe pietrele rotunde ale pieței, uniți cot la cot, cu gurile pline de fiere. Noaptea și spaima le poleise fețele cu o culoare pămîntie, cu o expresie aspră. Nu se auzea nici o răsuflare, dar în urechile primarului, care stătea alături de preot, părea că răsună o palpitație înflăcărată, totalizînd bătaia inimilor tuturor acelor oameni, care păreau niște morți ridicați în picioare. „Labe scurte“ își strîngea pumnii în buzunar, cuprins de un tremur pe care nu și-l putea stăpîni. Încercînd să se liniștească, îi spuse lui Avalos :

— Ce mai așteaptă ? De ce nu termină odată ?

— Fruntașul a primit deja ordinul. Nu știu ce se întîmplă...

Cei din balcon își pironiseră ochii spre grupul alcătuit de condamnat și de jandarmi. Un membru al Falangei aștepta la picioarele spînzurătorii, lîngă lada pe care urmau să-l așeze pe medic înainte de a fi ridicat în ștreang. Dar bătrînul nu izbutea să ajungă la locul supliciului. Susținut de jandarmii care-l însoțeau, stătea cu bărbia proptită în piept, cu buzele încremenite. Primarul observă, din balcon, că jandarmii care-l susțineau pe *don* Rafael schimbară îngrijorați cîteva cuvinte. Îl văzu apoi pe falangist intrînd repede în primărie. Veni în balcon, în fața sergentului Avalos, și luînd poziția de drepți raportă :

— Domnule sergent : acuzatul și-a dat sufletul !

— Domnul fie lăudat, spuse preotul.

— Domnule sergent, eu cred că a murit de frică.

— Spuneam eu că-și trăia ultimele clipe, mormăi preotul.

Asasinii se priviră între ei nedumeriți.

— Cu asta credeți că s-a terminat ? se înfurie deodată sergentul... Nu, nu se poate... Nu putem lăsa treaba la jumătate !... Trebuie s-o

terminăm! Altfel ar părea un triumf al acestei canalii... Ordon să fie spînzurat imediat!

— Să spînzurăm un mort? sări primarul.

O spaimă superstițioasă puse stăpînire pe Justo Fuentes.

— Dumneavoastră ce ziceți, părinte? se grăbi el să-i ceară sfat preotului.

— Eu mi-am făcut datoria încredințîndu-i sufletul lui Dumnezeu. Trupul rămîne în seama dumneavoastră, răspunse preotul.

— Nimeni nu trebuie să afle că e mort, insistă Avalos. Să fie spînzurat. N-avem altă ieșire, domnule primar... Nu-i așa, domnule locotenent? Dacă se va cunoaște adevărul, înghițim un eșec.

Pedro Fuentes aprobă:

— Cred că sergentul are dreptate.

Încurajat de părerea șefului Falangei, sergentul le strigă oamenilor săi:

— Gata! Grăbiți execuția!

În vreme ce mortul era zgîlțîit de jandarmi, preotul îi arătă iar crucea și pronunță printre dinți niște cuvinte latinești.

Liniștea din ce în ce mai apăsătoare și mai încordată fu întreruptă de vocea puternică a unui soldat care, la lumina felinarului, citea sentința.

— Condamnat la spînzurătoare pentru trădarea patriei! încheie în cele din urmă soldatul.

Leșul medicului fu așezat în laț și, cîteva clipe mai tîrziu, spînzura în aer, legănîndu-se în bătaia vîntului.

— S-a făcut dreptate, strigă călăul. *Arriba España!*

— *Arriba España!* repetară cei din balcon ridicînd brațele.

Sătenii stăteau muți. Ochii acelor umbre încremenite erau ațintiți la sperietoarea neagră ce spînzura în fața primăriei și ale cărei picioare păreau îndoite într-o ultimă sforțare de a căuta pămîntul pe care să se prăvălească.

Deodată, cei din piață văzură o mogîldeață mică înaintînd cu hotărîre prin mulțime. Chipul abia de i se deslușea sub basmaua neagră. Mîinile-i erau împreunate sub șorț. Primarul îi făcu un semn cu cotul fiului, șoptindu-i:

— E Salud!...

Doica lui Pedro Fuentes înainta mai departe printre oamenii care păreau că nici n-o observă. Cînd ajunse aproape de soldații din jurul spînzurătorii, se opri și se închină încetișor, privind tot timpul la leșul celui spînzurat. Rămase acolo, cu mîinile împreunate sub șorț, iar mîinile acelea păreau niște oase descărnate și țepene.

De la ea a pornit oare murmurul acela înfiorător care a umplut într-o clipă toată piața? Niciodată nu s-a putut afla cum a început. Liniștea aceea surdă, îmbibată cu ură, se prefăcu pe neașteptate într-un vuiet ușor ca de pîrîu, care, încetul cu încetul, se transformă în fluviu. Lespedea de piatră ce apăsa piepturile țăranilor păru că se ridică deodată, ușurîndu-le răsuflarea, și clocotul surd al urii răbufni în chip de rugăciune, care părea mai degrabă un blestem. Niciodată nu s-a putut afla al cui fusese primul glas ce vestise viața în acea atmosferă

de moarte. Un zgomot puternic se înălţa acum deasupra puştilor, deasupra balconului primăriei, în care autorităţile franchiste se clătinau şovăitoare, deasupra mortului spînzurat şi ţeapăn, cu picioarele arcuite.

— Tatăl nostru, carele eşti în ceruri...

Rugăciunea făcea să strălucească privirile pînă atunci tulburi, descleşta buzele amare şi strîngea pumnii în buzunare.

— Sfinţească-se numele Tău...

Prinzînd noi puteri, cuvintele transformau în blestem frazele duioase ale rugăciunii.

— Vie împărăţia Ta...

Rugăciunea se înălţa spre slăvi şi acum nu mai părea o laudă supărătoare, ci o jignitoare ofensă adusă acelui biet trup atîrnat, atît de batjocorit de moarte.

În balconul primăriei, reprezentanţii autorităţii se uitau unii la alţii, încremeniţi. Fără să-şi piardă cumpătul, preotul le şopti încet:

— Nu le este interzis să se roage...

Şi rugăciunea continua. Era parcă vuietul prevestitor al unei apropiate revărsări de ape, care ameninţa să-i înghită pe toţi, în timp ce luna îşi pierdea treptat strălucirea, iar orizontul se deschidea tot mai mult sub razele palide ale zorilor.

Deodată, marea înflăcărare se stinse. Piepturile rămaseră dîrze. Ochii, scînteietori, gata să sară din orbite. Asta s-a întîmplat atunci cînd Salud, cu mîinile împreunate sub şorţ, ridicîndu-şi glasul dogit, a strigat:

— Asasinilor! Aţi spînzurat un mort!

Îşi aţintise privirea mînioasă spre balconul primăriei şi striga mereu:

— Aţi spînzurat un mort!

Jandarmii care înconjurau spînzurătoarea făcură să sune închizătoarele puştilor. În acel moment ameninţătoarea revărsare umplu dintr-o dată piaţa:

— Cei de la munte! Cei de la munte!

Pe străzile care dădeau în piaţă năvăleau partizanii. Ca răsărite din pămînt, umbrele lor întunecate dădeau buzna din toate părţile, descărcîndu-şi armele spre balconul primăriei. Faţada se umplu de găuri.

— Ce fac ţapii ăia de nu trag? strigă primarul.

— Foc! ordonă Avalos, venindu-şi în fire după spaima care-l cuprinsese.

Salud fu printre cei dintîi care căzură. Murind, orbită de şuvoiul de sînge care se scurgea din nobila ei frunte, cu mîinile împreunate căutînd poala călduţă a şorţului dungat, părea că-i surîde lui Isus, care o aştepta în pragul lumii de dincolo.

VII

Păşunea cea veche, aşezată între două dealuri, fusese lăsată în părăsire şi înlocuită de alta, la sud de Puebla şi mai accesibilă copitelor cailor.

Aproape părăginită, păşunea veche îşi arăta trecătorului frumuseţea ei sălbatică între cele

două coaste abrupte, pline de *pitas*[1] și *chumberas*[2]. Stejarii, care aici rămîneau verzi tot timpul anului, erau stăpînii acestor locuri aspre, înălțîndu-și coroanele bogate, iar cimbrul sălbatic umplea largul pajiștilor. Pîraie limpezi curgeau pe versantele apropiate, iar în timpul nopții, cînd greierii amuțeau, șopotea și mai clar susurul apelor limpezi.

Juan Caballero și oamenii lui așteptară mult timp în această vale. Oameni și cai păreau una cu trunchiurile stejarilor și respirau la fel cu unda pîraielor. Stăteau cu toții tăcuți, îngrijorați de întîrzierea lui Natividad și a „Țiparului", cînd unul din băieți, observator suit în improvizatul turn de pază, făcut din ramuri împletite, anunță apropiera unor oameni.

Cei care veneau spre ei se arătau din cale afară de prevăzători; încercau să se înfășoare în umbra arborilor ca într-o mantie largă și se fereau să strivească sub tălpi frunzele uscate. Juan gîndi că erau jandarmi sau falangiști. De sus, din stejar, partizanul care făcea de pază le strigă celor care înaintau să stea, socotind că i se va răspunde cu o descărcătură de armă. Spre mirarea lui, o voce bărbătească se auzi rostind:

— Nu trageți! Sîntem oameni pașnici!

Cîteva clipe mai tîrziu, „Iepurii" se alăturau grupului de partizani. Aduceau vești proaste pentru Juan Caballero: medicul fusese condamnat la spînzurătoare; „Țiparul" omorît, iar Nati Blanco căzută în ghearele jandarmilor.

[1] Plantă din ale cărei frunze se face ață.
[2] Smochin de India.

Soții Blas veniseră împreună cu fiul și cu nora lor, care purta în brațe un copil de cîteva luni.

— Am venit pe partea asta, pentru că mai la nord mișună peste tot jandarmii. De multe ori a trebuit să ne ascundem printre *chumberas* și am adus cu noi ceva grîu, cu toate că e plin de neghină.

Nu aveau timp de pierdut. Cerul începea să se lumineze. Juan Caballero le ordonă tuturor să încalece.

— Unul din voi să meargă sus cu oamenii ăștia. Dați-le un cal, pentru femei.

Blas și fiu-său cerură să meargă și ei în sat cu partizanii.

— Înainte de a ne urca la munte, trebuie să terminăm cu cîțiva din indivizii ăia... Ce zici, Juan?... Ne-am adus puștile. Și Blasillo își are pușca lui. Le îngropasem, înfășurate în cîrpe, de cînd am fost înfrînți în treizeci și șase... De n-ar fi sosit maurii!... Blestemații! Tu crezi că acum s-or încumeta să tragă, Juan?

De bună seamă că au tras! Bătrînul Blas, înfășurat în șubă, nepierzîndu-l nici o clipă din ochi pe Juan, fu de față cînd căzu cel dintîi jandarm împușcat de el și strigă cu înflăcărare:

— Unul mai puțin! Înapoi, cîinilor!... Trăiască Republica!... Înainte, băieți!...

— La pămînt, moșule! se răsti la el Juan Caballero.

Blas mergea la luptă cu pieptul deschis, încercînd să pătrundă în grupul compact pe care-l

formau țăranii în piață. Partizanii săreau de pe cai și se ascundeau după colțurile străzilor, sub boltiturile de zid ale porților închise, îndreptîndu-și armele spre primărie.

În scurt timp, sătenii, surprinși între două focuri, începură să stropească pietrele cu sînge. Cei mai mulți dintre ei încercau să evite primejdia, alergînd spre străzile laterale, trăgîndu-se mereu spre partea opusă primăriei.

— Aduceți arme? îi întrebau ei pe partizani.

— Dați-ne arme!

Femeile, înebunite, fugeau în toate părțile, dădeau unele peste altele, cădeau grămadă peste răniți și peste morți, scoțînd țipete sfîșietoare.

Vîntul proaspăt al zorilor mirosea a praf de pușcă, a sînge, și era împovărat de blestemele celor ce luptau. Partizanii se aflau într-o situație grea. Stăteau descoperiți, în fața unui dușman bine înarmat și bine apărat.

Din intrîndul unui gang, Juan Caballero își conducea oamenii.

— Dumneata, Blas, ieși de-aici! Ai grijă să fie caii gata.

— Caii, Juan? Acuma, cînd merge așa de bine!

— N-am venit să ne batem. Ieși, moșule!... „Estampía", execută ordinele. Eu cu băieții ăștia păzesc retragerea. Veniți!... Să nu le dăm timp să se năpustească asupra noastră...

Într-adevăr, surpriza atacului îi zăpăcise pe falangiști, care se mărgineau să tragă dinspre primărie, fără a face nici un pas înainte, necunoscînd efectivele celor care veniseră asupra lor. Imediat ce patrioții își făcuseră apariția în

piață, Pedro Fuentes ieșise din balcon însoțit de tatăl său.

— Ne-a venit rîndul, tată, îi spusese Pedro. Dumneata să nu te miști de-aici. Eu mă duc la sediu.

Localul Falangei se afla în spatele primăriei. Pedro Fuentes ieși printr-o ușă lăturalnică, traversînd strada care îl despărțea de sediu și intră înăuntru. Pe scări și culoare alergau oameni palizi și nervoși, încheindu-și cartușierele în jurul mijlocului, scrîșnind din dinți și strigîndu-se unii pe alții.

Văzîndu-l pe Pedro, luau poziție de drepți:

— Dom' locotenent!

— Ce facem, dom' locotenent?

— La ordinele dumneavoastră, dom' locotenent.

— Voi, porunci Pedro Fuentes, mergeți în piață. Iar voi în clopotnița bisericii, ca să puneți în bătaie o mitralieră... Să nu scape nici unul! Jandarmii să ocupe casele, ca să le taie retragerea. Haideți!... Vreau să-l am viu pe șeful lor!

Fiul primarului era foarte palid și îi clănțăneau dinții.

Nu era prea ușor să fie împlinite ordinele locotenentului. Partizanii păzeau piața și străzile apropiate, blocate acum de răniții care își pierdeau sîngele și la care nu se uita nimeni și de cadavrele celor care abia căzuseră acolo, în cele mai stranii poziții. Jandarmii și falangiștii se învîrteau de colo pînă colo, încercînd să se ascundă pe după colțuri. Nu era ușor să traversezi acea piațetă atît de liniștită la ceasul înse-

rării, închisă cum era între şirurile de copaci care începuseră să înverzească. Împuşcăturile porneau din toate părţile, iar plumbii, vîjîind prin aer, coseau tunici roşii pe trupul celor ce luptau.

De la unul din balcoanele primăriei, ascuns după o baricadă făcută din mese şi scaune, ridicată acolo pentru a protegui autorităţile, sergentul Avalos înjura ca la uşa cortului, fără să se sinchisească de prezenţa preotului, care-i cerea să-şi vină în fire, strigîndu-i:

— Sergent, în numele Sfintei Fecioare!... Cum vrei ca providenţa să fie de partea noastră, cînd dai drmul la astfel de înjurături?...

— Dumneavoastră rugaţi-vă, părinte! zbiera sergentul, fără să-i pese de mustrări.

Se adresă apoi pe dată subalternilor, care trăgeau din dosul meterezelor improvizate din mobilele grămădite unele peste altele în faţa balconului.

— Haide!... Cînd terminaţi cu aceşti feciori de curvă? Ce, e nevoie de un regiment ca să-i prindem pe zdrenţăroşii ăştia? Iar ai dat greş? Ţinteşte bine, animalule!...

— Mă duc după muniţie, dom' sergent.

— Iarăşi? Dar ce, o mănînci cu lingura?... De s-ar prăvăli cerul, să ne înghită pe toţi! Să ne trăsnească! Ailalţi au plecat să se plimbe la munte tocmai cînd tîlharii ne dau buzna în casă... De partea noastră n-avem pe nimeni! Sîntem înconjuraţi din toate părţile!...

Primarul se retrăsese din balcon şi stătea la o fereastră ce dădea în curte, spre o grădină

mare, în paragină, unde creştea viţă de vie şi zăcea părăsită o căruţă fără roţi.

În acest colţ al primăriei îşi putea depăna gîndurile în voie, uitîndu-şi puţin de frica ce-l stăpînea. Mîna dreaptă a lui „Labe scurte", înfundată în buzunarul şubei, strîngea un pistol. Fruntea îi ardea, şi nu era în stare să pună stavilă gîndurilor ce-i clocoteau în ţeastă, sub pielea uscată şi zbîrcită. „Ne-au înconjurat", gîndea el. „Vor cădea asupra noastră ca fiarele şi ne vor măcelări pînă la unul... Oare n-o fi el? Oare n-o fi fiul şefului de gară?... Ba da, de data asta cred că el e. Mi-o spune inima. Şi ce-o să se întîmple dacă am să cad în mîinile lui? Nu ştiu!... Dar pistolului ăstuia n-am să-i dau drumul din mînă. Înainte de a mă lăsa prins, i-l descarc în creieri. Ce-or fi făcînd acum domnişorii ăia fercheşi din Falangă? Asta nu mai seamănă nici a prelumblare la procesiuni, nici a discursuri!"

Se lumină de ziuă. În jurul viţei de vie din grădină aburea o lumină slabă şi albicioasă.

Doi falangişti îşi făcură apariţia, şi unul din ei i se adresă lui Justo Fuentes:

— Domnule primar, dom' locotenent, fiul dumneavoastră, ordonă să vă însoţim pînă acasă. Se teme că cei de la munte vor zvîrli cu grenade în primărie.

— Ar fi oare în stare, bestiile alea? Dar fiul meu unde e?

— A rămas la sediul partidului.

— Prefer să merg cu el.

— Cum doriţi dumneavoastră, *don* Justo, spuse unul din falangişti.

— Noi vă însoţim unde ordonaţi dumneavoastră, adăugă celălalt, numai că dom' locotenent e cam nervos.

— De bună seamă, are şi de ce... Ar dori să fie liniştit cel puţin din partea dumneavoastră... Dar dacă o să-i spuneţi că n-aţi vrut să vă duceţi acasă...

Primarul privi ţintă la falangişti şi spuse:

— Atunci, să nu mai discutăm!... Ordinele sînt ordine.

Se îndreptară spre uşa din dos a primăriei, peste drum de sediul Falangei.

Înăuntru se auzea forfotă, dar obloanele de lemn ale ferestrelor erau închise, pesemne pentru a evita să fie luate drept ţintă.

Strada pustie şi întunecată te făcea să uiţi pentru o clipă că doar la cîţiva paşi mai încolo oamenii luptau şi mureau.

— Ce credeţi, întrebă primarul fără să-i privească pe cei care-l întovărăşeau, o să-i prindem pe toţi?

— Vă mai îndoiţi, domnule primar?

— În ce grozavă cursă de şoareci au nimerit guguştiucii ăia!

Intrară pe altă stradă toţi trei. Aici împuşcăturile se auzeau desluşit. Toate uşile şi ferestrele erau închise, şi din umbra grilajurilor de fier venea un miros puternic de muşcate.

Primarul se îndrepta grăbit spre casă. Nu era un prea bun observator *don* Justo. Nu cercetase cu atenţie chipurile neobişnuit de brune ale falangiştilor; nu se uitase la ochii lor cu priviri agere, din cale afară de pătrunzătoare. Nu-şi dăduse seama că aceşti băieţi, îmbrăcaţi cu uniforma Falangei, nu aveau aerul agitat şi provocator atît de obişnuit tinerilor din partid; nici că păreau a se feri să tropăie pe trotuar cu cizmele lor grosolane...

Cînd nu mai rămăseseră decît două străzi pînă să intre pe strada unde locuia „Labe scurte", unul din tineri se opri în faţa a doi cai legaţi cu frîiele de gratiile unei ferestre, iar celălalt îi puse primarului ţeava revolverului în şold şi-i şopti:

— Nici o vorbă, domnule primar, ori de nu, vă las ţeapăn!

Primarul rămase paralizat de spaimă. Aproape fără să-şi dea seama, simţi cum i se ia arma şi e suit pe cal. Încremenit de spaimă, Justo Fuentes îşi aminti de cuvintele bătrînei Salud, care zăcea acum într-un lac de sînge pe pietrele din Piaţa Mare: „Dacă e la munte, va coborî într-o noapte să vă taie gîtul". Nu cuteza să-i privească pe oamenii care-l conduceau. Care dintre ei era oare fiul lui Manuel Caballero? Dinţii mortului începură să-i clănţăne în gură.

Deodată caii se opriră. „Labe scurte" îl văzu pe unul din cei doi tineri în haine de falangişti descălecînd, apropiindu-se de el şi vîrîndu-şi mîna într-un buzunar al pantalonilor. În vremea asta revolverul pe care-l ţinea celălalt i se înfigea în trup. „Au să mă omoare chiar aici", gîndi primarul. Umezeala rece care-i pătrundea în oase îi spunea că ieşiseră din sat şi se aflau acum foarte aproape de rîu. Primarul de-abia mai avu puterea să se împotrivească morţii pe care o bănuia aproape şi, simţind parcă o destin-

dere în tot trupul, se rugă stăruitor, cu o voce abia auzită :

— Nu mă omorîți ! Am să vă dau bani, oricîți bani vreți.

Slăbiciunea îl împiedica să-și ridice pleoapele. Ținea gura deschisă, iar bărbia grasă i se înfipsese în piept. Dar partizanul nu scoase nici o armă. În mîinile lui se vedeau doar două batiste albe, dintre care una fu petrecută peste ochii primarului și apoi legată bine la ceafă, iar cu cealaltă îi legară mîinile. După ce-l legă bine, tînărul sări pe cal și continuară drumul la trap.

— Canaliile astea cred că pot cumpăra orice vor cu banii pe care-i fură de la popor, spuse unul din cei doi.

— N-o să-ți mai slujească la multe banii de aci înainte ! bombăni celălalt.

Drumul o lua acum pe ocolite, și suișul se făcea tot mai greu. Pasul cailor încetini. În lumea întunecoasă în care-l cufundase legătura de pe ochi, primarul gîndea : „Nu, nici unul din ăștia nu e el". Vechiul negustor își venea în fire încetul cu încetul. Teama de a fi omorît de oamenii care-l răpiseră lăsa locul unei încrederi din ce în ce mai puternice. „Dacă ei s-au gîndit să mă prindă, înseamnă că fiul meu are prizonieri, și atunci se poate ajunge foarte bine la un schimb..." Îi dădea curaj ideea aceasta de a specula captivitatea norei și a țăranilor arestați în sat. „Mai am încă în mînă cărți pe care le pot juca ; numai să mă lase canaliile astea"... Se gîndea acum în ce chip ar fi mai nimerit să se poarte cînd se va afla în fața lui Juan Caballero.

Cum ar fi oare mai bine să-l trateze pe banditul ăla ? Încerca să și-l imagineze pe fiul șefului de gară, dar nu era ușor să și-l închipuie pe Juanele cu înfățișarea de acum, semănînd cu „unul din sălbaticii ăia". Și-i venea în minte iar acel Juanele de demult, cu părul ondulat și zîmbetul luminos... Cît de prost a putut să fie că nu-l trimisese pe urmele tatălui său în acea noapte înspăimîntătoare a morții ! Își amintea cum beția triumfului său de atunci îl împiedicase să se mai gîndească și la fiul lui Manuel Caballero. Se gîndise poate, dar se gîndise ca la un lucru fără importanță, pe lîngă victoria ce-i fusese hărăzită de a înlătura un roșu atît de înrăit cum era funcționărașul de la gară. Juanele, la vîrsta cînd îmbrăcase pentru prima oară pantaloni lungi și cămașă albă, ar fi putut să dispară o dată cu tatăl său, așa cum se întîmplase cu fata acea bătrînă, sora impiegatului, pe nume *doña* Lolita, gălbejită și zbîrcită, care fusese găsită dîndu-și sufletul pe una din străzile Algamei, la o ciocnire cu țăranii rebeli. Bătrîna căzuse, deși moartea ei nu i-a adus nici un folos, dar băiatul scăpase ! E adevărat că niciodată nu te poți gîndi la tot ce se poate întîmpla, iar acum plătea pentru lipsa asta de prevedere. De îndată ce aflase că băiatul a debarcat de pe vasul „Marta" la Gibraltar, împreună cu alți trădători, ceva îi spunea că de acum înainte nu mai putea dormi liniștit. Se gîndise îndată la copilul acela care devenise bărbat, întors acolo pentru a-și răzbuna tatăl... Dar mai tîrziu se consolase zicînd : „Eh !... Lucrurile astea se întîmplă doar în romane. Asta am citit-o eu undeva... Unde

oare ?... A, da !... Am citit-o în niște foi pe care le cumpărasem ca să împachetez cartofii la prăvălie. Cînd n-aveam prea multă treabă, citeam foile alea. Da, asta e... Povești !... Născociri de-ale celor care taie frunză la cîini ! Morții stau liniștiți sub pămînt, iar cei vii... se vor feri de bătaia puștilor noastre. Noi sîntem cei care am cîștigat, iar roșii din Spania au pus-o de mămăligă pentru totdeauna."

Totuși, ce greșeală să judeci așa ! În locul unui roșu care cădea se ridicau alți trei. Avea dreptate dușmanul cînd spunea că lupta continua, pentru că de fapt lupta se purta zi de zi, clipă de clipă...

Își întrerupse reflecțiile, căci simți că era dezlegat, lăsîndu-i-se mîinile și ochii liberi. Un soare puternic îl orbi pentru cîteva clipe. Se afla pe locul unde partizanii își aveau cantonamentul. Era un loc stîncos, de o frumusețe sălbatică, tocmai pe spinarea muntelui, un loc nebătut de piciorul omului.

Cu un gest dușmănos, partizanul care-l purtase la spate, pe calul lui, îi ordonă să se dea jos. Îl ținură mult timp acolo, lîngă un copac, fără ca vreunul din ei să-i adreseze un cuvînt. Îl păzea acum un bărbat de vîrstă mijlocie, care purta în spate o mîndrețe de pușcă.

Nădăjduia să fie interogat de șef, dar nici vorbă de așa ceva ; îl lăsară doar în paza unui partizan oarecare, fără a-i da atenție. De acolo, de unde se afla, „Labe scurte" putea contempla în voie stîncile din jur, cu acea adîncitură afundă din care, în răstimpuri, partizanii ieșeau grupuri, grupuri, pierzîndu-se apoi în împrejurimi. Primarul își spuse că se află la cartierul general al partizanilor care atacaseră convoiul. Căzu din nou pradă fricii. Aparenta indiferență pe care oamenii aceștia i-o arătau nu se potrivea cu grija ce i-o purta santinela. „De ce nu-mi iau odată interogatoriul ? Ce urzesc împotriva mea ?" gîndea ucigașul lui Manuel Caballero.

Deodată, auzi trapul unor cai și în curînd îi văzu apropiindu-se. Erau opt sau zece călăreți. Cei mai mulți dintre ei aveau fețele pătate de sînge. Hainele le erau zdrențuite, iar mișcările și gesturile lor trădau o mare oboseală.

Acestea toate sporiră neliniștea prizonierului. Se îngrozi mai cu seamă cînd o văzu dîndu-se jos de pe unul din cai pe nora sa. Natividad Blanco, foarte palidă, era înfășurată într-o manta de jandarm, peste care atîrnau frumoasele ei cozi negre. Un bărbat o conduse în peștera de unde tocmai ieșeau cîțiva partizani alergînd să le dea ajutor celor răniți.

Prin despicătura neagră a muntelui intrară și caii o dată cu oamenii, astfel că pămîntul îi înghiți pe toți, afară rămînînd doar prizonierul păzit de santinelă. Prezența lui Nati printre partizani fu o rea prevestire pentru primar. „S-ar putea să pierdem", gîndea el. „Dacă i-au eliberat pe cei arestați, sînt pierdut. De ce să mă mai agăț eu ?... Lupta trebuie să fie grea, acolo jos, dar după cît se vede bandiții ăștia au toți sorții să cîștige partida. Ce-o să se întîmple cu mine ? Ce mă fac fără ostateci ?... Pînă vor trimite întăriri din capitală... Iar «excursioniștii» ăia, parcă i-ar fi înghițit pămîntul !"

Soarele se ridica încet-încet, luminînd crestele muntoase. Garda care-l păzea pe prizonier fu schimbată. Santinela cea nouă era un flăcăiandru, aproape un copil, cu fața rotundă și plină de pistrui, cu părul aspru și blond. „Parcă aș cunoaște de undeva mutra asta", își spuse primarul privindu-l. „Unde am mai văzut-o ?"

Tînărul stătea sprijinit de copac și își făcea de lucru cu o pușcă din cale afară de mare pentru mîinile lui de copil. Se prefăcea a fi nepăsător, pironindu-și asupra lui Justo Fuentes niște ochi nevinovați pe care ura îi maturiza. „Ia te uită", continua să gîndească „Labe scurte", „ăsta e ciobănașul de la «Higueruela» !... Ciudat lucru ! Care va să zică, și ei mîncaseră usturoi ? Ce dreptate avea fiul meu cînd spunea că tot satul e roșu. Dacă l-aș fi crezut !... Dacă nu mai departe decît azi noapte aș fi poruncit să cadă mai multe capete, alta ar fi fost soarta mea. Uite, domnule ! Alifonso, un copil de-abia înțărcat, cum s-ar zice, vîrît în treburi de astea !... Ce dreptate avea Pedro al meu cînd spunea că nu trebuie să-ți fie milă de ăștia, că e nevoie să stîrpim sămînța roșie... Te pomenești că și Frasquito, îngrijitorul, o fi în cîrdășie cu ei ?... Dracu să-i ia !... Nu mai poți avea încredere în nimeni ! Iar domnul de Blanes, ce naiv ! Să-i încredințeze averea ! Dar mă mir mai ales de Alifonso!... Ia te uită ce ochi îmi aruncă. Ca o viperă ! Și noi care aveam încredere în el !... Cîte n-om fi trăncănit de față cu el..."

Din peșteră se auzi un plînset de copil.

„Au și copii, acolo, înăuntru ?... Un sat întreg, nu alta", își spuse Justo Fuentes. Se ghe-

muise la pămînt și tremura ca varga în haina lui de lînă englezească. „Pe toți dracii, am fost din cale afară de buni !"

În inima muntelui, o dată cu cele dintîi raze de soare care pătrundeau printre stînci, partizanii începuseră să se miște. Doi bărbați treceau într-o parte și-n alta, printre paturile improvizate, ducînd în mîini găleți cu apă murdară. Fuseseră spălate rănile celor de curînd sosiți. Natividad Blanco strîngea între dinți o batistă, în timp ce Blasa îi punea bucăți de vată îmbibate-n oțet și sare pe urmele lăsate de-a lungul coapselor de loviturile de bici.

— Strînge din dinți, fata mea, o sfătuia nevasta „Iepurelui". Nu-i leac mai bun decît ăsta, pentru loviturile de bici. Ce bestii ! În ce hal ți-au făcut carnea asta atît de albă !

Remedios, nora „Iepurilor", îi dădea să sugă pruncului, care începuse să scîncească. În timp ce-și alăpta copilul, soția lui Blasillo ținea între buze marginea unei batiste care-i acoperea pieptul, ascunzîndu-l privirilor bărbaților.

„Estampía", a cărui mînă dreaptă, învelită într-o cîrpă însîngerată, se sprijinea într-un buzunar al pantalonilor, se așezase la capătul laviței unde zăcea Antonio, pe care febra nu-l slăbise. Pomeții ascuțiți și ochii lui strălucitori mărturiseau adînca neliniște care-i muncea inima.

— Nu trebuia să-l lași acolo, îl dojeni Antonio.

— Tu îl cunoști pe Juan... S-a încăpățînat... Cînd e vorba de retragere, totdeauna e cel din urmă.

— Dacă mai rămîn mult timp acolo jos, au să-i taie pe toți, pînă la unul.

— De asta mă tem și eu. Mă gîndeam chiar adineauri, dar n-am spus nimic, ca să nu-i alarmez pe ceilalți. O retragere în toată regula nu se putea face. Munițiile se terminaseră, și jandarmii, venindu-și în fire din spaima care-i cuprinsese, ne urmăreau furioși. Aflaseră de novestea cu bătrînul și erau turbați, nu alta. Dacă am fi venit toți pînă aici, ar fi fost greu să ne descotorosim de ei. Atunci Juan s-a gîndit la conacul „La Higueruela". Acolo se află un parc, și-i poți veni mai ușor de hac dușmanului.

— Și lor li-e mai ușor să ne vie nouă de hac, cu cîteva grenade.

— Ne-am gîndit și la asta, dar ei sînt puțini; ceva mai mulți decît noi, dar puțini. Așteaptă întăriri. La urma urmei, eu nu vedeam situația așa de proastă... Apoi Juan nu voia să-l lase pe îngrijitorul fermei la cheremul sălbaticilor ălora, știind ce făcuseră cu ceilalți... Nu ți-am spus că l-au spînzurat pe medic, după ce-și dăduse duhul? Mai tîrziu, cînd și-au dat seama că am pus mîna pe primar și pe femeie, l-au scos pe morar în mijlocul pieței și l-au ciuruit cu gloanțele acolo, în fața noastră. Cînd am părăsit piața, pentru că voiau să ne taie retragerea și-ncepuseră să ocupe casele din jur, l-am văzut căzînd pe bietul morar, găurit de gloanțe ca un ciur. Dacă rămîn mult la conac, la fel au să le facă și lor.

— Nu știu ce crede Juan, băiete. Știu doar că e mai înflăcărat ca niciodată. Lovitura dată

convoiului a ieșit bine; am pus mîna pe arme și muniții.

— Eu știu ce coace în capul lui Juan. Criminalul ăla pe care l-ați adus cu voi aici e cel care l-a omorît pe taică-su în Aljama.

— Ăla cu călușul?

— Chiar el.

— Ce brută!

— Treaba asta îl scotea pe Juan din minți! De aci dorința lui arzătoare de-a se-ntoarce prin locurile asta, cînd a aflat că ucigașul tatălui său era primar în Puebla. Nu avea alt gînd decît să pună mîna pe el.

— E și firesc... Nu ți se pare? Oricare din noi ar fi făcut la fel. De la tine a aflat, nu?

— De unde știi?

— Știu, pentru că de îndată ce-ai intrat tu în grup, i s-a și năzărit să vină în satul ăsta. Cum și tu ești din Aljama, m-am gîndit...

— Da, eu i-am spus. In sat, toți cunoșteau sfîrșitul lui Manuel Caballero, deși oamenii regimului îl tăinuiau. Ucigașul însuși se lăuda cu isprava ce-o făcuse, arătîndu-și dinții de aur ca pe-un trofeu de război. Erau dinții tatălui lui Juan.

— E o fiară, nu alta.

— Și pentru că nu-i ajungea ce făcuse, o cumpără pe fiica medicului din sat, care-l plăcea de mică pe Juan, pentru fiul său, șeful Falangei locale.

— Atunci, pe bună dreptate Juan...

— Asta încă n-ar fi nimic. Era o poveste de tinerețe. Juan a mai avut după aceea nu știu cîte iubite... Dar, ce-i asta? Ai auzit?

— Da, sînt grenade.
— Mă duc să văd...
Cînd „Estampía“ ieşi afară, oamenii se şi adunaseră, privind îngrijoraţi spre locul de unde se auziseră exploziile.
Feţele lor bărboase, slăbite de lupta şi de veghea din noaptea trecută, păreau acum verzui, în lumina puternică a soarelui.
— A bubuit ceva dinspre conac.
— Au fost cîteva grenade... Poate că le-au dat drumul la toate deodată...
— Mizerabilii ăia nu i-or fi tăiat oare?
— Trebuie să coborîm.
— Da, trebuie să mergem acolo, jos.
— Tu ce zici, „Estampía“?
— Nu ştiu ce să spun... Mă gîndesc să nu fie mai rău. Dacă am coborî, ne-ar putea descoperi drumul spre peşteră... Şi aici avem mulţi răniţi... Antonio e foarte grav. Apoi avem şi femei... Ia uite! Fum! Parc-ar fi un incendiu!... Priviţi!
— Arde conacul!
— Blestemat să fie!
— Cine i-o fi dat foc? Duşmanul sau ai noştri?
— În orice caz, gluma se îngroaşă.
— Numai de-ar fi putut scăpa.
Vorbeau fără să se ferească de Justo Fuentes. Primarul îi asculta cu sufletul la gură. Făcut ghem la pămînt, ai fi crezut că era cu totul departe de cele ce se întîmplau acolo, dar inima îi bătea agitată, iar mîinile-i tremurau: „Dumnezeule mare!“ gîndea el. „Să fie adevărat că i-au tăiat? De i-ar arde de vii pe toţi, ca pe sfîntul

Laurenţiu! Ce bine-ar fi să fi sosit întăriri şi trupele noastre să urce cît mai curînd aici şi să-i facă zob pe bandiţii ăştia, iar pe mine să mă scoată din capcană. Dumnezeule mare! Îţi făgăduiesc cea mai frumoasă liturghie care s-a slujit vreodată în Puebla. Şi îţi mai făgăduiesc că toată viaţa mea chinuită o voi închina cinstirii sfîntului tău nume, pe care toţi îl vor preamări... Şi în sat nu voi lăsa nici un ateu roşu, ca să mai cîrtească împotriva ta.“
În depărtare explodau iar grenade. Ecoul repeta zgomotul exploziilor, care părea un cor de voci aspre dînd ocol muntelui.
„Încă o dată“, îşi spunea în mintea lui înfierbîntată primarul. „Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, dacă n-ai să laşi pe nici unul viu! Nici un glonţ să nu dea greş!... Promit să vorbesc cu prefectul şi cu comandantul general al zonei, ca toată trupa să fie avansată. Să nu poată spune niciodată că primarul lor a fost un ingrat. Să sfîrşească odată cu toţi cei de-acolo şi să vină sus... Dacă aş putea să scap, le-aş arăta eu lor!... Dar, Dumnezeule mare, e atît de uşor!... Numai să urce, să urce pînă la acest iad atît de aproape de cer... Iar bubuituri!... E greu cu ei!... Greu, dragul meu băiat!... Pentru că mîna ta o văd în toate, locotenent Fuentes. Te şi văd de pe acum încingînd eşarfa de general... Generalul Petro Fuentes!... Înainte, copilul sufletului meu!... Aici sînt!... Tu să nu te pierzi cu firea pentru nici o muiere, că muieri o să ai cu duiumul... După asta facem un salt la Madrid şi-o să mîncăm în fiecare zi cu Caudillo la

Pardo, și fotografiile noastre or să apară în toate ziarele...“

Deodată, „Labe scurte“ se făcu galben ca ceara și își apăsă pieptul cu mîinile. Cîțiva cai dădură năvală prin defileul care sfîrșea în fața peșterii.

„Uf!... Acum sînt aici!... Dacă țărănoiul ăsta m-ar lăsa să-i văd!... Dacă aș putea să le strig... Sînt aici!... *Arriba España!*“

Caii ajunseră lîngă el. Călăreți și cai erau plini de răni. Leoarcă de sudoare, unii își descopereau de sub șube și de sub veste piepturile goale. Cămășile înfășurau cu pietate parcă rănile de la frunte, de pe brațe, de la coapse.

Dar Pedro Fuentes nu se afla printre ei! Cei sosiți nu fură primiți cu împușcături. Nu sunară nici închizătoarele armelor, nu se auziră nici înjurăturile pe care le aștepta primarul. Oamenii care își vorbiseră cu atîta îngrijorare în timpul acelei așteptări prelungite izbucniră în strigăte de bucurie la apariția fără de veste a călăreților în defileu.

Iar acum, oameni și cai, de-a valma, alcătuiau un amestec de noroi, de sînge și de bucurie.

Se auziră strigăte:

— Trăiască Republica!...

— Trăiască Juan Caballero!

Iar Alifonso, țărănoiul Alifonso, cu fruntea sus, cu mîinile înțepenite pe armă, aruncă un scuipat spre acea zdreanță prăpădită care se afla la picioarele lui:

— De ce nu strigi și dumneata să trăiască Franco, domnule primar?

VIII

Adolescentul care debarca, în dimineața zilei de 19 iulie, de pe vasul „Marta“ în portul Gibraltar purta în ochii lui, schimbători ca și marea la trecerea norilor, o lume întreagă de orori. Era un băiat subțire, oacheș, cumpătat la vorbă și tot atît de cumpătat în gesturi. Nedespărțit de ceilalți spanioli, fugari din Aljama ca și el, răspundea scurt, cu da și nu, întrebărilor puse de poliția engleză la vama din Peñón[1]. Nădușit, îmbrăcat într-o haină prea largă, pătată cu solzi uscați de pește, se văzu purtat dintr-o parte într-alta și pus să semneze hîrtii în care nu știa ce scrie. Pentru prima oară apărea într-o hîrtie oficială un nume care peste cîțiva ani avea să fie știut de toată Spania: Juan Caballero. Străbătu de mai multe ori în sus și-n jos strada Regală, fără să-și oprească privirea la magazinele de tutun sau la bazarele multicolore ale arabilor. Chimonourile strălucitoare, mătăsurile marocane, hindușii enigmatici, cu pleoapele unsuroase, nu prezentau nici un interes pentru el la acel ceas în care trebuia să i se hotărască soarta. În mintea lui stăruia ceea ce văzuse cîteva ore mai înainte, și în adîncul ființei sale zăcea o adîncă tristețe. Lovitura aceea neașteptată îl chinuia ca o arsură fără istov și-l cufunda, totodată, într-o spaimă de la care nu se putea sustrage. Simțind că nu mai poate suporta, la

[1] Peñón de Gibraltar — nume dat țărmului stîncos al Gibraltarului.

un moment dat se sprijini de un zid și începu să plîngă cu disperare.

Lumea se oprea în fața acelui băiat cu îmbrăcăminte atît de ciudată, care suspina cu fața la perete. Cineva se apropie de el și încercă să-l ia de acolo. Altcineva șopti : „Bietul băiat !... E unul din cei sosiți astăzi din Aljama"... Se simți deodată ținta curiozității celor din jur și fugi de acolo cît putu mai repede, ștergîndu-și lacrimile cu dosul palmei. Neliniștea care pusese stăpînire pe el cîteva clipe mai înainte se spulberă încetul cu încetul.

Se trezise în fața fortificațiilor strîmtorii Gibraltar, fără să-și dea seama cum ajunsese lîngă vînzătorii de pîine și de ciocolată, iar peisajul acela, familiar altădată, i se părea acum nou și nespus de trist. Alergă cîțiva pași și se află în fața mării. In golf ancoraseră cîteva vapoare. De pe terase, locuitorii Gibraltarului priveau prin lunete spre coasta Spaniei.

Prin ceața ce învăluia catargele, Juan zărea în depărtare Aljama cu străzile ei în pantă, cu casele văruite, cu acoperișurile și terasele roșii aromind a iasomie. Fiul lui Manuel Caballero se așeză pe o grămadă de frînghii ude și scorojite de soare. Amorțeala aceea ciudată, care-l ținuse în picioare ceasuri întregi, se risipea dintr-o dată, aruncîndu-l pradă amintirii. Trăia din nou cele întîmplate. Auzea lămurit loviturile paturilor de armă în poarta casei părintești. In spaima care-l cuprindea, chipurile îngălbenite de vreme ale șefului gării și surorii sale Lolita se confundau parcă în rugămintea drăgăstoasă pe care i-o făceau : „In fîntînă, băiete, în fîntînă.

Să nu te miști de acolo, orice s-ar întîmpla !"
Și peste aceste urme neguroase, ce împăienjeneau inima tînărului, sorbindu-i-o și secîndu-i-o totodată, urletele cumplite ale năvălitorilor îi sfîșiau pielea ca niște cuțite.

Apoi glasul atît de drag, timbrul cald al tatălui său : „Eu n-am făcut nimic !... Sînt un om cinstit !..." După larma de insulte și lovituri, urma liniștea cea mai îngrijorătoare, întretăiată numai de împușcături și de respirația obosită a Lolitei. „Ah, frate, frate... De-acum nu te-oi mai vedea niciodată".

In fundul fîntînei secate, nu prea adînci, febra îl făcea pe Juan să tremure. Băiatul se gîndea la maică-sa, pe care n-o cunoscuse, și ca niciodată simțea parcă nevoia căldurii și a dragostei materne : „Mamă !" De cîteva ori repetase chemarea zadarnică, în timp ce deasupra lui cerul se făcea tot mai palid, și undeva pe aproape se stingeau gemetele bătrînei sale mătuși. „O, tată ; tată drag... !"

Cînd Manuel Caballero dispăruse pentru totdeauna, chipul lui, bunătatea lui și toate celelalte calități îi apăreau fiului cu mai multă tărie ca niciodată. Băiatul se agăța cu îngrijorare de fiecare imagine, rămasă proaspătă în minte, dîndu-i viață cu focul inimii sale. „Tată drag !"

Cînd razele strălucitoare ale soarelui sfîșiară cețurile strîmtorii Gibraltar, coasta Spaniei își preciză contururile șterse. Aljama se distingea clar, cu fiecare adîncitură de relief, cu fiecare ondulație a terenului. Străzile păreau că se înșiruie una după alta, iar în partea de sus a satului se zărea turnul zvelt al bisericii.

Aljama!... Pajiști verzi, parcuri îmbietoare, plăji aurite!... Jocuri nevinovate ale vîrstei de cincisprezece ani! Zile de pace și nopți liniștite! În curte, greierul își întrerupea cîntul, ca să muște lacom din lăptuca zemoasă. Afară, pe străduța Hombre de Palo, unde iarba mătăsoasă izbucnea printre pietre, fetele cîntau cu glasurile lor argintii:

Yo soy la viudita
del Conde Laurel,
que quiero casarme
y no tengo con quien.[1]

Toate aproape, sub ochii săi, și totuși pierdute pentru el.

O sirenă șuieră prelung. Valurile se agitau și se sfărîmau de lemnăria și grinzile de fier ale docurilor. „Oh, mare! Deschide-ți adîncul și înghite-mă. Pentru ce mai trăiesc?" În ochi i se înfigeau ace, și apele mării păreau că se revărsaseră asupra lui și-l îmbibaseră cu amăreala lor. „Ei, flăcăiaș!... Ce-i cu tine? Bărbat ești tu? Nu s-ar spune!..." Bărbat! Din acel moment simți că devine bărbat. Ca prin farmec, lacrimile îi secară.

O mînă se sprijini pe umărul lui. Niște ochi pătrunzători îi scrutau fața.

— Nu ești tu fiul șefului gării? De bună seamă că ești tu. Te-am mai văzut eu pe vapor.

[1] Eu sînt văduvioara
contelui Dafin,
care ar vrea să se mărite
și n-are cu cine.

Acum știu totul. Așa e viața, tinere!... Fascismul! Tu nu știai ce-i aia, acum o știi. La fel ca-n Italia, ca-n Germania. Dar, ai să vezi tu, cu Spania nu le merge, băiete. Spania e un os tare de ros... Ei!... Gata cu lacrimile. Șterge-ți acum nasul, și să ne privim în față, ca niște rude bune. Tatăl tău era un om fără pată. O să-l răzbunăm noi. O să-i răzbunăm pe toți cei căzuți. De felinarul din piață o să-l spînzurăm pe „Labe scurte". Haide, ridică-te. Privește Aljama; privește-o bine, flăcăule. Curînd n-ai s-o mai zărești, dar ne vom întoarce noi mai tîrziu și acolo. Trebuie să ne întoarcem pe locurile noastre...

„Locurile noastre!... Pe tatăl său n-o să-l mai poată vedea. Atunci ce mai avea de căutat în Aljama? A, da! Acolo se afla asasinul lui."

Trebuia să se întoarcă în Aljama, dar drumul trecea prin Franța și Castilia. De la Gibraltar se duseră la Marsilia și de acolo la Barcelona.

Intr-o zi a fost văzut la Madrid, în tovărășia lui Paco Vélez. De cînd pusese mîna lui mare și nobilă pe umărul de copilandru al lui Juan, Paco Vélez nu se mai despărți de fiul șefului de gară. Împreună și-au lăsat iscălitura pe documentele ce le-au fost prezentate cînd au pășit pe pămîntul francez și mai tîrziu cînd s-au întors pe cel spaniol. Numele: Francisco Vélez și Juan Caballero. Originea: Aljama. Destinația: „Spania cinstită".

Cînd ajunseră la Barcelona, într-o dimineață însorită, Paco îi spuse lui Juan:

— Acum sîntem din nou în Spania. Trebuie să luptăm pentru a recuceri Aljama.

Iar Juan, cu glasul plin de ură, rostise:

— Nu voi dormi liniștit, atîta timp cît se află în viață cel care l-a omorît pe tata.

Gîndul n-a putut fi dus la îndeplinire atît de repede pe cît spera băiatul. La Madrid, căutînd drumul cel mai scurt spre Andalucía, s-au alăturat unei brigăzi de andaluzi care se duceau spre frontul din Extremadura. Dar, ocupați cum erau cu exercițiile militare, petrecură o lună în capitală.

— Cînd pornim într-acolo? îl întreba mereu Juan pe Vélez.

— Nu te grăbi. Ca să-ți tragă un glonț în creier e vreme destulă, flăcăule!

Paco Vélez era docher în Aljama, unde își lăsase nevasta și copiii. Organizator al sindicatului din care făcea parte, ocupa unul dintre primele locuri pe lista neagră a falangiștilor din Aljama. Aflase de plecarea „Martei" cu două ore înainte de ieșirea vaporului în larg. Soția lui îi adusese vestea:

— „Marta" pleacă spre Gibraltar.

Paco se ascunsese într-o colibă, în afara satului. Tovarășa lui de viață s-a strecurat pînă acolo, tremurînd ca varga:

— Salvează-te tu. Noi o să ne descurcăm.

N-avea timp de gîndit. Se duse repede în port și, înotînd pe sub apă, apucă capătul unui otgon și se urcă pe el cu ușurința unui elev de marină. „Salvează-te tu" fuseseră ultimele cuvinte auzite din gura soției. Nădăjduia că se va întoarce curînd. „Nu-i decît o rebeliune militară", își spusese el în primele momente ale rebeliunii fasciste. Dar cînd huruitul trimotoarelor străine făcu

să tresară inima Madridului, Paco înțelese că nu era vorba de o rebeliune militară oarecare. Își dădu seama că era mult mai îndepărtată decît crezuse calea întoarcerii lui în sat. Cîtva timp fu frămîntat de soarta alor săi. „Cum s-o fi descurcînd nevasta cu cei patru copilași, care încap toți sub o cratiță?"

Războiul lăsase la o parte problemele familiale. Ca pe toți bărbații, lupta îi absorbise pe de-a-ntregul. Într-o zi, în timp ce se odihneau în Parque del Oeste din Madrid, după ce o dimineață întreagă făcuseră exerciții, îi spuse lui Juan:

— Vezi tu, Juanele, eu sînt o fire foarte simțitoare. Simt nevoia să am lîngă mine pe cineva la care să țin. Ești prea mare ca să te socotesc copilul meu, dar ai putea să-mi fii frate mai mic...

Dormeau și mîncau în cazarma Montaña. După drumurile lungi și exercițiile fără întrerupere, fiul lui Manuel Caballero se împlinise, era un adevărat bărbat, dar firea lui tăcută nu se schimba atît de repede pe cît ar fi dorit Vélez.

— Tu privești mereu îndărăt, îi spunea el, dar trebuie să privești totdeauna înainte. Nu vreau să spun, vezi bine, că trebuie să uiți ce-ai lăsat acolo, în sat... Dar cu cît vei fi mai vioi și mai pregătit pentru luptă, cu atît vom fi mai aproape de Aljama, băiete. Să nu uiți asta!

Bucuria flutură pe fața arsă de soare a lui Paco Vélez, cînd îl văzu pe băiat stînd de vorbă cu una din fetele care veneau la regiment să le aducă țigări viitorilor combatanți.

— Unui soldat îi stă bine să aibă o iubită, fiule. Nu te roşi !... Dacă n-ar fi aşa, cine vrei să-ţi scrie mai tîrziu, pe front, mucosule ?

— Parcă pe front ai timp de scrisori, răspundea Juan.

Nu i-a fost prea greu să verifice acest lucru în Extremadura. Viaţa în timpul campaniei era aspră : ceasuri de gardă în umezeala iernii ; zile şi nopţi în aşteptarea ordinelor, fără să ştii ce se va întîmpla a doua zi ; ore de linişte în timpul cărora stelele păreau că ating parapetele, iar foşnitul insectelor căpăta o stranie rezonanţă... Apoi atacurile în zori de zi, cînd pămîntul părea că se sfarmă în bucăţi, iar aerul se coagulează în stele de sînge. De-abia se putea înainta. Drumul spre Aljama rămînea închis.

Juan înţelesese că trebuie să aibă răbdare şi avea. Dragostea lui pentru pămîntul natal, căruia depărtarea îi dădea un nou farmec, îi trezi un puternic sentiment de iubire pentru Spania.

— Învăţ să iubesc pămîntul nostru, îi spuse el într-o zi lui Paco Vélez. Cred că ori de cîte ori ocupăm un sat, chiar în regiunea Extramadurei, o facem pentru Aljama.

— Bineînţeles, pisălogule. Ţi-am mai spus-o de mii de ori : sat cu sat, toate sînt Spania, şi cu fiecare pas făcut înainte ne apropiem tot mai mult de satul nostru.

Paco Vélez avea nişte mîini grele, mari, cu pielea aspră, ce păreau făcute din pămînt ars. Era cu neputinţă ca acele degete să nu fărîme ţigările subţiri şi parfumate pe care le trimiteau uneori combatanţilor democraţii din alte ţări. „Mie să mi se dea tutun negru, nu iarba asta

parfumată, bună pentru fetiţe mofturoase“, spunea docherul în timp ce slobozea fumul pe nas.

Pierderea lui a fost grea pentru Juan.

A căzut în cea dintîi mare bătălie din Extramadura la care luaseră parte. Un glonte i-a găurit fruntea, ieşindu-i prin ceafă. Se prăvălise cu faţa în sus în noroiul uscat. Nu scosese nici o vorbă, iar faţa i se acoperise de sînge. În beţia atacului, Juan dăduse deodată cu ochii de prietenul însîngerat şi mut. Încercase să-l ridice, dar un ofiţer îi strigase :

— Mergi înainte ! Asta şi-a făcut datoria !

Cîteva ore mai tîrziu, ducînd la gură o bucată de pîine şi o sardea, Juan Caballero îşi dădu seama că era singur. Paco Vélez rămăsese în urmă, cu faţa în sus, cu craniul găurit sub lumina acelei zile însîngerate. Îşi amintea că mulţi soldaţi, atunci cînd mor, îşi spun ultima dorinţă, ultimul gînd celui mai apropiat tovarăş. Paco nu scosese o vorbă. Nu va avea ce să-i spună soţiei lui, cînd va ajunge în sat. Nici măcar : „Ultimele sale cuvinte au fost pentru copii“, cum se obişnuia în cele mai multe cazuri. Nimic. Va putea arăta văduvei doar basmaua bălţată şi amnarul cu iască rămase de la mort.

Mînca în silă sardeaua sărată şi pîinea ostoită, stînd cu spatele sprijinit de trunchiul unui copac, în apropierea rîului care despărţea liniile fasciste de cele republicane. Cîteva lacrimi îi alunecau pe faţa asprită de nisip. Deodată zvîrli cît colo resturile de mîncare şi-şi spuse cu mînie :

— Ce se întîmplă cu mine ?... Sînt pe cale de a deveni o fiară ?

Își dădu seama mai tîrziu că nu fusese decît firească transformare a bărbatului în soldat. Lupta cu vitejie, ascunzîndu-și frica de moarte și simțind uneori în fundul sufletului că aceasta îl urmărea totuși cu încăpățînare. Cădeai tu, ori treceai cu nepăsare peste cei căzuți. După ce morții erau îngropați, ciocneai pentru Republică cu vinul capturat de la inamic. Uneori înaintai, alteori te retrăgeai, dar tot timpul trebuia să mergi. Era un drum teribil, istovitor, prin apă și noroi, prin praf, printre cadavre. Era un drum căruia numai victoria celor cinstiți îi putea pune capăt.

Pielea lui brună se tăbăci. Părul i se făcu aspru de murdărie, iar praful așeză zbîrcituri ușoare pe fața lui de adolescent. Intr-o zi, intrînd într-un atelier și văzîndu-se în oglinda unui dulap, nu se recunoscu. Era oare el bărbatul acela cu barba crescută, cu privirea strălucitoare și severă, cu ochii injectați și cu hainele ferfenițâ? Trecuse un an de cînd lupta.

Neobișnuita lui intuiție în problemele strategiei militare îl scosese din grămada cenușie a celor ce ascultă numai de vocea comenzii, revărsîndu-se ca niște valuri de vieți omenești și înfigîndu-se ca niște rădăcini adînci pe pozițiile dușmane. La sfîrșitul celui de al doilea an de război ajunsese locotenent. Avansat căpitan, dăduse ultima bătălie în inima Spaniei, pe străzile Madridului.

A fost unul din cei rămași pe plăjile Mediteranei, în așteptarea vapoarelor engleze care nu aveau să sosească niciodată. Era și el unul din ofițerii republicani care-și smulseră plîngînd galoanele glorioase; unul din acei oameni îmbrăcați în uniformă zdrențăroasă care străbăteau pămînturile spaniole, fugind de lagărele de concentrare ale lui Franco, ocolind pragul închisorii sau al morții. Era unul din acei oameni care rătăceau zi și noapte, ca hăituiți de cîini nevăzuți, pînă ce, extenuați și înfometați, cădeau în cele din urmă pe marginea drumului. Ce mai așteptăm? Drumurile libertății erau acum închise. Unul cîte unul, căzură în mîinile Falangei și ale poliției.

Juan Caballero se lăsă condus de simțămîntul care nu-l părăsise niciodată, și într-o bună zi se aflã la frontiera Andaluciei. La adăpostul singurătății muntelui, îi întîlni acolo pe acei bărbați neîncrezători și tăcuți, fugiți și ei de la vetrele lor din pricina regimului. Unii își păstraseră armele, alții purtau coșuri cu pături și provizii. Fără să-și dea în vileag gîndurile, nici trecutul, se îndreptară spre partea cea mai abruptă a muntelui. Și fără să se mai sfătuiască, se așezară lîngă un pîrîu și-și împărțiră proviziile. Pe timp de noapte fură organizate gărzi, ca să se poată odihni cu toții. A doua zi se arătară două patrule ale poliției, și Juan stătu de vorbă cu oamenii aceia. Cîteva clipe mai tîrziu, fugarii săriră dintr-un copac în spinarea patrulelor venite să cerceteze locurile. Ii îngropară chiar acolo, după ce le luară hainele. „Nu merită blestemații ăștia pămînt spaniol, dar le vom da." Totul se făcu din ordinul lui Juan. Tot la porunca lui, grupul se retrase mai spre inima muntelui.

Așa se născuse grupul de partizani al lui Juan Caballero. La început au fost numai opt. Trăiau

din atacuri date prin surprindere. Făceau incursiuni prin sate, culegeau legume și fructe de prin grădini, prindeau păsări din poiată și urcau cu ele la munte. Țăranii le aduceau la cunoștință numele spionilor și ale denunțătorilor din fiecare localitate precum și pe cele ale șefilor Falangei și poliției, cărora le mersese vestea pentru sălbăticia lor față de popor. Cam din acea vreme începură să fie amintiți în presa franchistă cei opt „criminali", pentru atacurile posturilor de poliție și ale sediilor falangiste. Regiunea muntoasă a Andaluciei era „bîntuită de bandiți". „Răufăcătorii" năvăleau prin ferme. Furau, sechestrau și cereau sume mari pentru răscumpărări.

Ziarele nu explicau ce fel de bandiți generoși erau cei care puneau dinamită transporturilor militare, îi eliberau pe deținuți și organizau mitinguri politice prin sate. După șase luni, cei opt ajunseseră șaizeci, iar grupul de partizani se împărțise în formații mai mici, pentru a avea mai multă libertate de mișcare și pentru a se grupa mai ușor cînd acțiunile o cereau.

Primul episod important din viața de luptă a grupului a fost asaltul dat asupra unui sat. Timp de mai multe ore, satul se află în puterea partizanilor. Au fost executate autoritățile franchiste și eliberați cei închiși. A fost distribuit țăranilor grîul strîns dintr-un hambar, proprietatea șefului aprovizionărilor, și au fost lămuriți țăranii asupra scopului luptei.

Numele lui Juan Caballero începu să devină cunoscut. Țăranii îl iubeau. Oamenii regimului îl urau. Acțiunile tot mai dese ale partizanilor duseră la o mai mare pază a drumurilor. Incursiunile poliției prin munți deveniră din ce în ce mai dese... Partizanii se arătau mai prevăzători în timpul acestor incursiuni. Își ștergeau urmele și nu se opreau trei zile în același loc.

Într-o zi, aflară că și în alte părți ale muntelui acționau partizani. Grupul dusese la munte un aparat de radio ce funcționa cu ajutorul bateriei unei mașini, și astfel ascultară cîteva comunicate oficiale care dădeau în vileag existența partizanilor. Asta însemna că lupta se ducea și în alte locuri din Spania. De atunci, acțiunile lui Juan Caballero avură drept scop să facă legătura cu celelalte grupuri. Nu era de-ajuns ca dușmanul să știe că ei există. Atacarea podurilor, a centralelor electrice și a trenurilor cu trupe nu erau de-ajuns. Trebuia să se întreprindă acțiuni mai serioase și mai organizate, mai decisive pentru eliberarea Spaniei.

Cam pe atunci își făcuse apariția „Estampía". Intră în grup după o acțiune care se desfășurase la el în sat. Era slugă la o fermă și el însuși i-a condus pe partizani la locul unde stăpînul său stătuse ascuns în timpul cît a durat lupta. „Acolo îl găsiți, le spusese el, sub pat, pe cel care scoate foc pe gură atîta timp cît are lîngă el un jandarm !"

— Iudă ce ești ! strigase stăpînul cînd dăduse cu ochii de argat. Așa-mi plătești tu pentru că nu te-am lăsat să mori de foame ?

— Iudă eu !... Dar ăla care a denunțat stăpînirii mai mult de douăzeci de republicani de la noi din sat ?...

Il chema Felipe Gázquez. Cînd i se dădea o poruncă, răspundea totdeauna :

— *De estampia, mi amo!* [1]

De aici i-a venit porecla.

Nu-i plăcuse lui Juan Caballero acel „stăpîne" și, prima oară cînd l-a auzit, s-a răstit la noul partizan:

— Aici nu sînt stăpîni. Aici toți sîntem egali... Ne-am înțeles?

— Ne-am înțeles, căpitane! Sau nici căpitan nu ești?

— Căpitan sînt, pentru că m-a făcut Republica... dar prefer să mi se spună, simplu, Juan.

„Estampía" era dintre cei mai curajoși din grup. Cerea totdeauna să i se dea muncile cele mai grele și, executîndu-le, făcea cinste poreclei pe care o primise.

Antonio Méndez, care ajunsese ajutor de comandant al grupului, intrase în rîndurile partizanilor în 1941. Era din Aljama. Fusese muncitor în port și era un om foarte activ. Servise în armata lui Franco și, cînd trădătorul din Galicia [2] ajunsese la putere, el se apucase să reorganizeze Uniunea Generală a Muncitorilor [3]. Denunțat Falangei, fugi din sat și trecu în provincia Málaga, unde actele lui de soldat franchist îi dădură putința să se miște în libertate. Acolo izbuti să reorganizeze un mic grup de muncitori, dar fu din nou denunțat și trebui să se ascundă, fugind apoi la munte.

---

[1] Indată, stăpîne!

[2] Prin rebeliunea fascistă din 1936, generalul Franco, originar din Galicia, săvîrșea un act de trădare față de patrie.

[3] Organizație sindicală socialistă, sprijinită de Partidul Comunist Spaniol începînd din 1935, pentru orientarea ei spre stînga.

Oamenii lui Juan îl găsiseră înfometat și-l duseseră în fața căpeteniei lor. Sosirea lui Antonio Méndez a dat grupului o nouă înfățișare. Méndez era un organizator excelent și un om foarte îndemînatic la muncile manuale. Organiză activități necunoscute pînă atunci. Stabili norme pentru administrarea proviziilor, organiză într-un fel nou munca la bucătărie. Făuri arme tăioase pentru atac din resturile de caroserii și din motoarele mașinilor vechi capturate de la inamic. În orele de odihnă, la munte, cînd Juan Caballero punea la cale noi lovituri, Antonio îi învăța pe oameni să-și fabrice singuri uneltele de trebuință la aruncarea în aer a podurilor și a centralelor electrice. Era mare meșter în pregătirea grenadelor și în construirea zăgazurilor, atunci cînd torentele primăverii se năpusteau năvalnic la vale.

Pe atunci se iviseră și cîteva cazuri de boală în grup. Dar bolile veneau și treceau fără să lase urme pentru că înălțimile andaluze, cu ape limpezi și ierburi parfumate, cu aerul lor tare, care fortifica sîngele arzător al luptătorilor, erau ele singure medicul cel mai priceput.

Muntele nu se arăta la fel de primitor cu partizanii asturieni. Mai tîrziu s-a aflat că vitejii patrioți din Asturias se ascundeau în galeriile minelor bîntuite de șobolani și erau imobilizați acolo de reumatism și chinuiți luni de-a rîndul de malarie.

Regiunea muntoasă andaluză era însă o mamă bună pentru fiii ei, partizanii!

Dintre toți, cel mai iubit era Antonio. Oamenii grupului l-au primit de la început cu simpatie. Juan Caballero s-a arătat și el mai blînd cu noul tovarăș decît obișnuia să fie cu ceilalți. Cînd se afla singur cu Antonio, Juan își pierdea îndrăzneala obișnuită. Purtarea asta ciudată a căpeteniei nu trecu neobservată de Antonio. Nou în grup și încă necunoscînd caracterul fiecăruia, ajunse să-și pună întrebarea dacă nu cumva Juan se temea să nu i-o ia înainte în ceea ce privea dragostea și încrederea oamenilor. Necunoașterea vieții de partizan îl împiedica pe Antonio să pătrundă unele înțelesuri, pe care numai vechimea lui în grup avea să i le împărtășească mai tîrziu : că la munte nu se ține seama de simpatii personale, nici nu comandă cel mai viteaz, ci acela care se pricepe să-și conducă cel mai bine tovarășii. Odată, Juan Caballero i se adresase pe un ton neobișnuit :

— Zici că ești din Aljama ?...

— Spun și sînt... Ce ți se pare ciudat în asta ?

— Nimic. Numai că și eu sînt din Aljama... Nu m-ai văzut niciodată pe-acolo ? Nu-ți aduci aminte de mine ?

Antonio îl privi cu atenție pe Juan și răspunse :

— Nu.

— Și nici n-ai auzit vorbindu-se de Manuel Caballero ?

Vocea îi tremură cînd rosti numele tatălui său. Celălalt își înălță capul, îndreptîndu-și ochii cenușii spre căpitan :

— De bună seamă că am auzit vorbindu-se... La început nici nu se vorbea de altceva în sat. Pe alții „i-au trimis la plimbare“, pe el l-au omorît în bătaie, dar acum îmi amintesc că avea un fiu, care a fugit...

— Eu sînt. Am fugit și m-am întors. E firesc, nu ?

— Sigur că este. Dar dacă aș fi ghicit că tu... N-ar fi fost nevoie de atîtea lămuriri. Ce prost am putut să fiu !

— De ce spui asta ? E mai bine așa. E mai bine să știi limpede cum stau lucrurile. „Labe scurte“, negustorul, el a fost, nu-i așa ?

— Da, el a fost. Și cum se fălea individul cu dinții de aur ai tatălui tău... Nici nu știi cît îl urau cei din sat pentru asta. Dar el era mare și tare. Îl făcuseră primar și, fiindcă nu se simțea în siguranță la Aljama, a cerut mutarea în Puebla del Alcor.

— O să-l găsim noi acolo.

— Cum spui tu, Juan. Dar, fiindcă acum cunoști tot răul, e bine să știi și ce-a urmat.

— Ce-a urmat ? Poate fi altceva mai rău decît cele ce mi-ai spus ?

— Ai să vezi. După război eu am rămas în Aljama. M-au mobilizat. Cîtă vreme am stat în sat, mi-am dat seama de ceea ce se întîmpla. Era pe-atunci acolo și medicul ăla, *don* Rafael Blanco, care avea o fată foarte frumoasă... Trebuie s-o fi cunoscut... Se spunea că a fost ceva între voi. E adevărat ?

— Da, a fost. O simpatie de adolescenți, nimic mai mult. Ce legătură are asta cu tatăl meu ? se încruntă el.

— Stai să vezi. Medicul a fost urmărit pentru că-l credeau prieten cu șeful gării, ba l-au și băgat la închisoare. Mai tîrziu a plecat cu fiica

lui, împreună cu „Labe scurte", la Puebla del Alcor, şi se spune că acolo fata s-a căsătorit cu fiul primarului.

Juan izbucni într-un rîs nervos. Gura lui, care de obicei rămînea crispată, se destinse, iar dinţii îi sclipiră.

— Nati Blanco ?... şi cu ăla !... Aşa-i viaţa, de !...

Şi continuă să rîdă. Apoi deveni deodată foarte serios.

— Bine că mi-ai spus. Pe mine asta mă lasă rece. Eu urmăresc să-l prind pe ucigaşul tatei. Se află în Puebla ? Acolo vom merge !

Profitînd de atacul unui sat unde acţiona grupul lui „Torrente de Andalucia", se opriră pe colinele împădurite din vecinătatea Pueblei.

Pentru prima oară lucrau împreună două grupuri de partizani. Cînd căpeteniile lor se întîlniră, fură de părere că era nevoie să se stabilească o unitate de acţiune pe întreaga regiune. S-a început cu organizarea grupurilor de provincii, pentru a se constitui mai tîrziu Federaţia Naţională a Partizanilor din Spania.

Fură aleşi oamenii cei mai îndrăzneţi şi mai devotaţi din ambele grupuri, care urmau să stabilească legături cu patrioţii din Extramadura şi Castilia. „El Torrente" trecu apoi în provincia Sevilla. Se aştepta ca Franco să intre curînd în război, de partea axei fascisto-naziste. Se înarmau orăşelele Ceuta, Tarifa şi Sierra Carbonera de lîngă Gibraltar, teritoriu englez.

Au studiat împreună pregătirea unei serii de atacuri asupra convoaielor militare care transportau materiale pentru fortificaţii. Puebla del Alcor

se afla în calea convoaielor lui Franco, deşi era situată ceva mai la o parte de şoseaua principală.

Împrejurările acestea îl aduceau pe Juan Caballero mai aproape de asasinul tatălui său. Şi, lucru ciudat, focul răzbunării părea că se domoleşte în inima lui Juan. Un simţămînt nelămurit îl împingea să întîrzie acţiunile grupului în apropiere de Puebla, şi, în acelaşi timp, vocea care-l îmboldise ani de-a rîndul, ca un pinten de foc, îşi scăzuse şi ea intensitatea. De obicei era liniştit, iar cînd prindea Puebla în cîmpul binoclului său de campanie şi întrezărea acolo forma nedesluşită a caselor albe, se simţea parcă sigur de el, ca pisica ce-şi priveşte prada ce i-a fost sortită : pasărea din colivie. Muntele, cu potecile lui ascunse, era colivia verde din care ucigaşul lui Manuel Caballero nu putea scăpa. Se bucura la gîndul că era de-ajuns să închidă doar palma pentru a prinde în ea pe acela în căutarea căruia străbătuse jumătate din Spania, sfidînd regimul care-o stăpînea. Care să fi fost cauza de întîrzia atacul asupra Pueblei ? În unele momente, fiul şefului de gară gîndea că atunci cînd se va sfîrşi cu viaţa lui Justo Fuentes se va sfîrşi şi cu Juan Caballero. Strădaniile unui şir întreg de ani cheltuiţi în căutarea acelei fiinţe odioase va culmina în clipa cînd „Labe scurte" va atîrna de unul din copacii de la munte. Juan presimţea că aceeaşi funie care va stinge viaţa primarului falangist, asasinul şefului de gară din Aljama, va stinge şi acea flacără întunecată de ură care-i nutrise dorinţa de răzbunare şi-l înverşunase în luptă ani de-a rîndul. Nu se va sfîrşi oare cu

Juan Caballero atunci cînd va dispărea ținta dușmăniei lui ?

Într-o zi, îi vorbi despre asta lui Antonio.

— Acum știu ce ai, îi spuse consăteanul. Te-ai hrănit cu ură timp de șase ani și crezi că simțămîntul ăsta care te-a împins la luptă se va stinge o dată cu ceea ce i-a dat naștere. Nu așa stau lucrurile, prietene. Noi nu ne conducem după ura personală, și asta o știi și tu mai bine decît mine. Ceea ce te-a adus la munte și a făcut să se nască grupul lui Juan Caballero nu-i numai dorința de răzbunare. De bună seamă că toți cei care ne aflăm aici, sus, avem morți pe care-i plîngem ; dar asta, oricît ne-ar durea, nu e totuși de ajuns pentru a ne face să ne riscăm viața în fiecare clipă. Durerea Spaniei înrobite te-a adus aici, în munți, cum ne-a adus pe noi toți. Un tată mort ne e foarte scump, și asta nu se uită niciodată, dar nu-i destul numai atît ca să arzi, în înflăcărarea cu care ardem noi. Și, în sfîrșit, Juan, înțelege-mă... După ce ai alergat atîta, deodată te-ai oprit. Însăși fuga asta necontenită face să-ți fiarbă sîngele în vine și parcă-ți face un gol în cap... Nu-i așa ? Tu mi-ai vorbit mult de Paco Vélez... Îți amintești ?... De fiecare dată cînd ocupăm un sat, fie el și în Extramadura, ne apropiem tot mai mult de Aljama. Acum socotește și tu că, dacă ar mai trăi docherul, ți-ar spune : „Juanele, fiule, un fascist e un fascist. Cu cît stîrpim mai mulți, cu atît sîntem mai aproape de clipa eliberării“... Și cu asta, „înainte“, fără prea multă filozofie.

Da ; așa era. Antonio avea dreptate. Era goana de ani și ani, beția de a se ști o dată ajuns în fața Pueblei del Alcor. În timp ce stabileau legături cu țăranii, cei mai buni aliați ai lor în luptă, rămăseseră inactivi săptămîni în șir. În această trîndăvie forțată, oamenii mai făceau bombe și grenade de mînă. Liniștea aparentă a muntelui, cu cortegiul ei de ore fără sfîrșit, întărîta nervii partizanilor. Tot freamătul vieții de pe înălțimi se reducea la șuieratul vîntului prin stejari și prin crăpăturile stîncilor, la cîntecul păsărilor și la foșnetul frunzelor scorojite de frig, de pe înălțimi. În acea liniște netulburată, zborul rar al unei păsări sau susurul unui pîrîu devenea un spectacol care te impresiona...

Întinși la pămînt, cu fața spre azurul cerului, oamenii lui Juan păreau niște tăietori de lemne, care și-au lăsat timp de cîteva clipe deoparte topoarele, pentru a prinde puteri noi. Dar era lucru obișnuit ca vreunul din ei să se scoale pe neașteptate, cerînd să i se dea o pușcă. Erau greu de stăpînit acele crize de furie ale unor oameni care se știau închiși în țarcul libertății înșelătoare a muntelui ; oameni care știau că aerul pe care-l respiră avea un hotar, și acel hotar era Franco. Teama de a fi surprinși și încercuiți nu-i părăsea pe partizani. Ar fi preferat lupta cea mai aspră decît să stea, ca acum, cu mîinile-n sîn. Orele dinainte de atacuri erau așteptate cu multă nerăbdare. Armele erau unse pe îndelete, caii înșeuați și, o dată cu aceste activități, se restabilea și echilibrul sufletesc al oamenilor. Bătăile inimilor își recăpătau ritmul firesc, iar cuvintele — intonația potrivită. În fața morții se simțeau mai siguri. Muntele îi făcuse foarte susceptibili. Lipsa proviziilor îi făcea nervoși și iro-

nici. Mîncînd o bucată de pîine neagră și ostoită, își spuneau unul altuia :

— Ascultă, cum ți-ar cădea acum o bucată de șuncă, cum era aia pe care ți-o dădea nașu' ?

— Da, n-ar fi rea, mai ales dac-ar fi stropită cu o cană de vin roșu, din ăl bun...

— Iar în loc de prăjitură s-o ai pe Joan Crawford [1], adăuga celălalt.

— Oasele mele îndură destule, intra în vorbă „Țiparul". Mie să-mi dați un pat moale, și-s mulțumit.

Aluziile la femei erau frecvente. Viața aceea de pustnic nu le pria bărbaților, cei mai mulți dintre ei fiind tineri și plini de sănătate. Cîteodată aluziile prindeau viață cu atîta forță, încît părea că pe deasupra lor plutește în văzduh o prezență feminină, stîrnind o neașteptată iritare, care-i împingea să se ia la harță unii cu alții.

— Haide, destul, omule ! striga atunci careva. Grup de partizani e ăsta sau turmă de porci certăreți ?...

Atacul convoiului fascist puse capăt periculoasei trîndăvii. De atunci, toate acțiunile lor se desfășuraseră rapid. In cîteva ore, ca la un joc de șah, figurile care apăruseră în povestea de la Aljama se orînduiseră din nou pe tablă, cu toate că unele din ele își schimbaseră poziția. Acum, cel care conducea jocul era Juan Caballero. Totul se petrecuse cu simplitate și, rezumîndu-și o etapă a vieții, căpitanul partizanilor înțelese că în cîteva minute pot încăpea uneori ani îndelungați, lucru obișnuit, după cît se spune, la cei ce

[1] Cunoscută artistă de cinema.

se află pe pragul morții. După lupta de la „Higueruela", Juan Caballero rămase cîtva timp doborît.

— Bietul meu copil ! suspină bătrîna Blasa, ghemuită lîngă intrarea în peșteră.

Soția lui Blasillo plîngea și ea, îmbrățișîndu-și copilașul. „Iepurele", adus de spate, își sufla nasul cu zgomot într-o batistă cu pătrățele albastre.

— Ți-am mai spus că nu s-a putut face nimic, femeie. Sălbaticii ăia ne-au aruncat la bombe cum ai arunca pe-o țeavă boabe de măcieș. Și cum conacul era plin de praf de pușcă, a sărit în aer... Acolo au rămas și Frasquito, îngrijitorul, și nevastă-sa. Ce oameni de ispravă !

Juan Caballero dădu pe gît un pahar de coniac pe care i-l adusese un partizan.

— Mulțumesc !

Inapoie paharul și-și șterse buzele cu dosul palmei stîngi.

„Estampía" îi zise :

— Cel mai rău e că am fost urmăriți, Juan. Nu-i ușor să-i faci pe golanii ăia să-ți piardă urma. N-au să ne-o ierte că la conac au fost toți carbonizați.

— Pentru orice eventualitate, trebuie să dăm o raită, să controlăm muntele. Și va trebui să organizăm gărzi eșalonate pe teren. Haide, voi doi... Și voi... Și tu, Juan ; a sosit clipa să facem dreptate. Acolo îl ai pe ăla.

„Estampía" îi arătă lui Juan pe ucigașul tatălui său.

„Labe scurte" stătea ghemuit la pămînt, afundat parcă în apele spaimei ca într-o mlaștină care-l înghițea puțin cîte puțin. Vedea soarele

printr-un văl cenușiu, iar plămînii îi ardeau cînd aspira aerul tare și umed, cu gust de cenușă, pe care pămîntul părea că-l răspîndește anume pentru el.

IX

— Justo Fuentes, ridică-te în picioare! Te afli în fața tribunalului poporului. Ești acuzat de trădarea Spaniei, de colaborare cu inamicul și de uciderea prin lovire a lui Manuel Caballero, șeful gării din Aljama, în anul 1936. Ești acuzat că ai trimis la spînzurătoare pe medicul din Puebla del Alcor, *don* Rafael Blanco, și că ai asasinat pe morarul satului... Îți spun să te ridici în picioare!... Ești acuzat că-i prigonești și-i furi pe țărani...

Mogîldeața murdară care ședea pe pămînt se mișcă încet și se ridică în picioare, așa cum era: mic, îndesat, cu gîtul scurt și gros vîrît între umeri. Tremurînd de frică și de frig, omulețul se răsucea ca o fiară în cușcă, căutînd o ieșire din cercul de oameni care-l înconjura. Stăpînit încă de uimirea ce-l cuprinsese la sosirea partizanilor, primarul văzuse niște umbre coborînd dinspre intrarea în peșteră și oprindu-se apoi acolo, lipite de pămînt, formînd în jurul lor un cerc, care-i părea cu neputință de rupt.

Privi împrejur, cuprins de o profundă neliniște, și în acele clipe obrazul lui era verde, iar ochii — stinși de spaimă. Mîinile și le ținea înfundate în buzunarele hainei, și un capăt al fularului îi

atîrna pînă aproape de pămînt. Privea fără vlagă spre oamenii aceia, cu fețele lor înăsprite, sculptate parcă în lemn vechi, cu sprîncenele încruntate și buzele strînse. Unii aveau fruntea și brațele înfășurate în cîrpe însîngerate. Toți erau înarmați.

Juan Caballero, așezat pe pămînt între oamenii săi, privea cu dispreț la ucigașul tatălui său. Nu, nu putea fi un om; nu era o ființă omenească mogîldeața aceea încovoiată, înspăimîntată, cu ochii ieșiți din orbite, cu buza de jos căzută și tremurătoare, care amenința să se prăbușească la pămînt dintr-o clipă într-alta. Era un monstru păros, cu pielea negricioasă, plină de solzi mici, cu picioarele moi și scurte. Capul mare i se bălăngănea într-o parte și într-alta, iar carnea obrajilor părea gata să se desprindă și să cadă, descoperindu-i oasele, care nici ele nu păreau a fi la fel cu ale celorlalți oameni.

Juan Caballero simțea un nesfîrșit dezgust. Acela nu era un om, nu, era un vierme, care putea fi ușor strivit cu piciorul, și care nu valora nici cît funia cu care urma să fie spînzurat.

Prin contrast, imaginea șefului de gară părea și mai luminoasă alături de imaginea hîdă a asasinului său. Dar, lucru ciudat, Manuel Caballero se ivea nu din noaptea care deschisese pentru Spania o oră de martiraj, ci dintr-un trecut îndepărtat și surîzător. Fiul îl vedea acum stînd în ușa biroului de la gară, cu mînecuțele negre care pătau albeața cămășii cu guler scrobit. Mînecuțele puneau o urmă greoaie de penel pe silueta subțire a lui Manuel Caballero. Era imposibil să și-l închipuie fără acele mînecuțe, la care bătrîna Lolita cosea cu stăruință în fiecare după-amiază,

stînd lîngă fereastra ce dădea în strada Hombre de Palo, ca și cum ele ar fi fost destinate unor generații întregi de funcționari de gară.

În picioare, în fața biroului, Manuel răsfoia jurnalul sosit de la Madrid, preocupat numai de știrile politice, de întrunirile miniștrilor sau ale deputaților, de discursurile reprezentanților poporului în parlament. Vîntul care sufla dinspre mare îi umfla cămașa, înfiorîndu-i pielea tăbăcită de oboseală. Silueta lui Manuel Caballero rămînea nemișcată, cu ziarul în mîini, cu cămașa fluturînd în adierea brizei marine, iar inima căpeteniei de partizani, alinată de amintirea ei, bătea acum mai liniștită. Seninătatea care-l cuprinsese în acele clipe pe Juan Caballero și care ar fi putut fi socotită drept indiferență îl făcea să gîndească: „De ce nu simt oare pentru acest călău decît o scîrbă fără margini? De ce nu-l sugrum cu propriile mele mîini? N-ar fi oare lucrul cel mai firesc?"

Aceste gînduri erau asemănătoare celor care-l frămîntaseră în ziua cînd Paco Vélez zăcea întins pe pămîntul din Extramadura, cu fruntea zdrobită de glonțul fascist. Rămînînd despărțit pentru totdeauna de prietenul acela de neînlocuit, Juan se întrebase: „Sînt oare pe cale de a deveni o fiară?" Se gîndea la acel Juan care mînca atunci o sardea și o bucată de pîine ostoită, aflîndu-se încă sub impresia morții tovarășului său, acolo, pe cîmp, lîngă cadavrele sfîrtecate ale căror mirosuri grele îl nelinișteau. „Sînt oare pe cale de a deveni o fiară?" Ca și atunci, era și acum muncit de-o întrebare: „De ce nu-l omor? De ce atîta liniște rece?"

Maturizat de luptă, dar și de frămîntarea gîndurilor, Juan Caballero găsea înăuntrul ființei sale răspunsuri lămurite la aceste întrebări pe care și le punea singur. Și acel Juan Caballero care întreba și dădea răspunsuri părea departe de acest cerc de oameni simpli, în mijlocul cărora se zbătea o jivină pe cale de a fi nimicită. Răspunsurile pe care Juan Caballero și le dădea sieși păreau că plutesc pe deasupra oamenilor, scoțînd la iveală niște regiuni tăinuite din sufletul său de partizan și limpezesc vechi îndoieli. „Uciderea lui Manuel Caballero, moartea lui Paco Vélez nu sînt decît episoade ale luptei pentru Spania. Iar nouă ne rămîne sarcina de a face dreptate, ceea ce nu-i totuna cu răzbunarea." „A face dreptate... Dreptate!"... „Dar e vorba de asasinul tatălui tău, Juan..." „E asasinul tatălui meu și asasinul lui *don* Rafael Blanco și al lui Eladio, morarul, și al atîtor altora pe care nu-i cunoaștem... Dar el nu-i decît un neînsemnat nerv al mîinii care sugrumă Spania. Sînt mulți asemenea nervi care trebuie tăiați, pentru a distruge acea forță oarbă și crudă ce a făcut din noi pîndari prin munții Spaniei. Dacă acest suflet negru ar fi răsărit în altă parte a pămîntului spaniol, Manuel Caballero ar fi tot cenușă, în cine știe ce colț al Aljamei. Pentru că acest individ abject, care se zvîrcolește acum în fața ochilor mei, nu l-a ucis numai pe taică-meu; el a ucis ceea ce reprezenta el: mărinimia, noblețea, respectul față de înalta misiune a omului pe pămînt, adică ceea ce noi reprezentăm și apărăm." „Asta este?" „Da, asta este... Și ceea ce dă măreție și nemurire faptelor noastre și ne deose-

bește de acești asasini este că nu ne purtăm ca ei atunci cînd îi distrugem, ci facem dreptate morților, facem dreptate ideilor, dreptate Spaniei ; prin asta sîntem puternici și prin asta, în cele din urmă, ne vom elibera."

— E o fiară în toată puterea cuvîntului, Juan.

„Estampía", care se afla lîngă Juan Caballero, îl smulse pe acesta din gîndurile care-l frămîntau, arătînd cu privirea spre primar. „Labe scurte", cu bărbia-i groasă înfiptă în piept, privea cu ochi răi spre cel pe care-l socotea a fi șeful partizanilor. Juan ! Îl numiseră Juan !... Atunci era de bună seamă Juan Caballero ! Acest om temut de regim, cu barba pe jumătate crescută și cu pușca pe umăr, putea fi oare flăcăiandrul din Aljama ? El era oare fiul lui Manuel Caballero ?

„Dacă e la munte, va coborî într-o noapte și are să vă taie gîtul." Cuvintele spuse cîndva de Salud îl făceau acum să tresară din nou. Dar s-a întîmplat altfel : a fost silit el să urce la munte, el, Justo Fuentes, iar acum se afla aici, înconjurat de stîncile acestor locuri sălbatice și de oameni tot atît de tari ca și stîncile.

Vocea bărbatului care-i vorbise mai înainte îl smulse din păienjenișul acesta de gînduri.

— Îți dai seama că ești judecat de un tribunal de partizani ?

„Labe scurte" păru că nu înțelege.

— Să vină martora, porunci Juan Caballero.

În prima clipă, primarul nu-și dădu seama de cine era vorba. O văzu însă deodată în fața lui, ca ieșită din pămînt, pe Nati Blanco. Fiica medicului avea obrazul palid, ca de fildeș. Era înfășurată într-o manta neagră, o basma verde îi strîngea tîmplele fine.

— El este asasinul lui Manuel Caballero ? o întrebă partizanul care era acum procurorul grupului.

Privind drept spre socrul său, Nati răspunse :

— Da, el este.

— Cum, și tu ?... bîigui primarul.

Scoțîndu-și mîinile din buzunarele hainei și le frînse neliniștit.

— Și tu ești împotriva mea ?... Nu se poate !... Ești doar soția fiului meu ! Nu mă poți pierde !

Nati îl privea cu răceală. Devenea din ce în ce mai albă, mai îndepărtată de mila pe care primarul încerca să i-o dobîndească. De încordare, se părea că oasele frunții îi vor străpunge pielea. Ținea buzele strînse, și bărbia ei delicată se făcuse parcă mai ascuțită.

Indiferența norei îl făcu pe Justo Fuentes să se adreseze partizanilor, gesticulînd dezordonat :

— Ea știe bine că am salvat viața tatălui ei la Aljama. Era urmărit pentru că era roșu, și eu l-am salvat. I-am scos de acolo pe amîndoi și i-am adus la Puebla... Nu-i așa, fata mea ? Spune-o. Spune-le-o ăstora, o imploră el pe Nati.

— Acum vrea să treacă drept erou, observă batjocoritor unul dintre partizani.

— Liniște, tovarăși, porunci Juan.

— Haide, recunoaște învinuirile care ți se aduc ! insistă procurorul.

Primarul sări ca ars :

— Ce ?... să-mi pun singur funia de gît ? Sînteți nebuni !... Să mărturisesc eu ?... Nu !

Totul e minciună ! Nu eu l-am omorît ! Nu eu l-am omorît pe şeful gării !... Femeia asta nu ştie ce vorbeşte !

— Cum nu l-ai omorît ? Îndrăzneşti să spui că nu l-ai omorît tu ?

Şi Nati înaintă plină de mînie spre „Labe scurte". Pătrunsese prin cercul de bărbaţi strînşi în jurul acuzatului şi acum se afla lîngă el, ţintuindu-l cu ochii ei adînci, pe care primarul avu impresia că-i vede pentru prima dată şi că-l străpung. Părea că statura ei crescuse dintr-o dată, iar socrul o privea acum cuprins de spaimă, temîndu-se ca dintr-un moment într-altul să nu fie doborît de acele pupile încărcate de ură.

— Mai spune o dată că nu l-ai omorît !

Sugestionat parcă de vocea poruncitoare a lui Nati, Justo Fuentes repetă :

— Nu... Nu l-am omorît !

— Cine i-a adus în noaptea aceea pe mauri în casa şefului de gară ? Cine striga : „Roşul ăsta îmi aparţine"... ? Cine ?... Tu, tu ai fost acela !

— Să n-o credeţi !... Nu ştie ce spune !...

— Tu ai fost !... Numai tu ! Vărsase sînge în noaptea aceea, şi tu l-ai scos din pat şi l-ai hăituit. Numai tu !... Tu singur l-ai omorît cu lovituri de bîtă şi apoi l-ai îngropat !

Nati se afla acum foarte aproape de primar. Părea că nu simte în vecinătatea lui nici o repulsie. Îl vedea iar, aşa cum şi-l amintea din acea noapte înspăimîntătoare din Aljama, ţeapăn în uniforma lui de falangist, mîndru şi lăudăros, răstindu-se la mercenarii din Tercio. Dar acum

ea era aceea care putea să ridice capul şi să strige, aşa cum ar fi strigat toate gurile legate cu căluş de pe cuprinsul Spaniei. Din trupul ei îngheţat de furie ţîşneau acuzaţii arzătoare, pe care primarul din Puebla del Alcor n-avea cum le respinge.

— Tu l-ai omorît ! Numai tu !

Într-un efort suprem, el păru că se desprinde de privirea pătrunzătoare a norei sale, care pusese parcă stăpînire pe el, şi încercă să fugă de groaza pe care i-o inspira.

— N-o credeţi ! N-o credeţi !

Se adresa cu disperare partizanilor care-l înconjurau, căutînd în ochii ce-i măsurau josnica înfăţişare o privire de milă.

— N-o credeţi ! repeta el. Ştiu că toţi sînteţi împotriva mea... Dar trebuie să mă ascultaţi !...

„Labe scurte" continua să-şi frîngă mîinile, privind într-o parte şi într-alta cu spaimă :

— Ce vreţi să faceţi cu mine ? Daţi-mi timp să mă apăr... Asta e un ultragiu ! Acum ştiu că nu-i adevărat ceea ce se spune despre voi. Acum ştiu că totul e propagandă... Ha, ha !... Dacă n-oi şti eu !... Haida de !... Toţi sînteţi băieţi buni, iar unii din voi sînteţi taţi de familie, care doriţi să vă vedeţi iarăşi la casa voastră... Mă pun chezaş în faţa lui Dumnezeu...

— Bine, bine !... Să nu mai pierdem timpul, spuse nerăbdător unul dintre partizani.

— Da, întări altul, să terminăm odată, Juan.

— Nu mă puteţi omorî numai pentru atîta lucru ! răcni primarul. Ea nu ştie ce spune... N-are dovezi împotriva mea...

Părea că „Labe scurte" își revenise dintr-o dată. Ochii îi străluceau, iar mișcările lui căpătară iar vioiciune. Credea că găsise mijlocul de a se sustrage acuzațiilor aduse de Nati.

— Asta este!... Dovezile! striga el. Nu poate dovedi ce spune!... Nu mă puteți osîndi fără probe!

— Le am! afirmă Nati. Acele probe le poartă cu el!

Soția lui Pedro Fuentes nu mai era stînjenită în gesturi, iar vocea ei căpătase o gravitate care făcu o impresie puternică asupra partizanilor.

— Dovezile se află în gura lui murdară, urmă femeia. Sînt dinții de aur ai lui Manuel Caballero!

Auzind-o, primarul se dădu cîțiva pași înapoi. Trupul lui tremura ca o frunză bătută de vînt.

— Nu mă puteți omorî cu atîta sînge rece! Sînteți mulți, iar eu sînt singur și bătrîn...

— Te osîndesc dinții mortului, ucigașule!...

„Ucigașul lui Manuel Caballero! Ucigașul tatălui meu! Ucigașul Spaniei!" gîndea Juan.

Nati nu mai putu rezista încordării nervoase și izbucni în lacrimi. Stăpînindu-și hohotele de plîns care-i sugrumau vocea, îi întoarse spatele socrului său și se îndreptă spre peștera partizanilor. Bărbații rupseră cercul strîns în jurul acuzatului, pentru a-i face loc femeii să treacă. Retragerea norei sale păru a-i da curaj lui „Labe scurte".

— Acum știu că voi sînteți oameni de înțeles... De asta ați pornit la război... Sînteți luptători... Vă dau bani, vreți? Puteți pleca de aici... Puteți pleca toți în străinătate, știu eu cum... Haide!...

Sînt încredințat că mulți dintre voi sînteți oameni buni, ba chiar buni creștini. Cîțiva din cei de la munte s-au și spovedit în ceasul din urmă...

— Noi n-o să ne spovedim, spuse rece Juan Caballero, și, afară de asta, te vom spînzura.

Josnicia lui Justo Fuentes începuse să-l înverșuneze. Bătrînul își arătase fățărnicia. La urma urmelor, era de preferat să fie așa. Oamenii lui Juan schimbară cîteva cuvinte între ei.

— Ascultă sentința! grăi cel care ținea locul de procuror.

Apoi vorbi Juan Caballero:

— Justo Fuentes, zis „Labe scurte", pentru numeroasele tale crime și trădări față de Spania, tribunalul partizanilor te condamnă să mori în spînzurătoare.

— Nu!... Nu!...

Acuzatul încercă să îngenunche în fața lui Juan, dar acesta nu-l lăsă s-o facă. Acum își mișca îngrozit brațele, ca și cum ar fi încercat să înlăture funia care urma să se strîngă în jurul gîtului său gras și roșu.

— Îmi pare rău de tot!... Mă căiesc!... Nu mă auzi? îl implora el pe Juan Caballero. Nu mi-am dat seama ce făceam în noaptea aceea. Eram ca nebun. Credeam că fac un bine patriei, dar n-am mai cunoscut nici o zi de liniște după aceea. Aveam tot timpul impresia că el mă privește. Că mă acuză mereu. Mă privește și acum cu ochii fiului său. E adevărat că tu ești acela?... Da, sînt ochii lui Manuel... Nu mă privi atît de sălbatic!... Mă căiesc!... Iertare!...

Se lovea cu pumnii în piept și îngăima rugăminți.

Deodată se auziră mai multe împușcături și apoi o salvă înfundată. Ochii primarului începură să sticlească, și trăsăturile obrazului său desfigurat de spaimă își reveniră parcă.

— Ce-i asta?

Întreba cu jumătate de glas, temîndu-se să nu-și dea prea devreme pe față bucuria și să-și grăbească astfel sfîrșitul. Presimțea că ai lui se apropie, și această apropiere însemna pentru el viața și libertatea.

— Ce-i asta? repetă el cu frică.

Dar nimeni nu păru a-i da importanță. Juan Caballero schimbă cîteva cuvinte cu tovarășii lui. Unul dintre ei zise:

— Să terminăm cu ăsta... ia vedeți, unde e funia?

Doi dintre partizani îl prinseră de mîini pe „Labe scurte", care încercase să fugă.

— Ce vreți? strigă el îngrozit. Ce aveți de gînd să faceți?... Vreau să mă apăr! Trebuie să mă ascultați!

— Aduceți odată funia aia!

— Nu!... Vreți să mă omorîți înainte de a sosi ai mei. Văd ce aveți de gînd să faceți... Dar nu!... Ei sînt aproape! Salvați-mă, și la rîndul meu am să vă salvez și eu... Dacă nu, funia va fi pentru voi...

Doi oameni călări se iviră chiar în clipa aceea. Fără să descalece, îi strigară lui Juan:

— Dușmanul e aproape. Am schimbat cu el cîteva focuri și am pierdut doi oameni. Ce facem? Sînt tot ăia care au atacat conacul. Unii dintre ei sînt răniți. Îi comandă șeful Falangei.

„Labe scurte" scoase un strigăt:

— Fiul meu!... E fiul meu! Mulțumescu-ți ție, Doamne! Sînt salvat! Au sosit! Fiul meu nu mă părăsește! Te și văd, locotenente Fuentes!... Generale Fuentes!... În două minute vor fi aici, și-o să vedeți ce bine...

Primarul părea că a înnebunit. Un partizan îi puse mîna pe umăr, și el îi strigă:

— Ia mîna de-aici, surdule! Cel care îmi va atinge un singur fir de păr, va plăti cu viața!

Rîdea ca un smintit.

— Uite cum se mai înfoaie călăul ăsta... spuse un partizan. Ai și început să ameninți, broască rîioasă? Ca totdeauna, trădător!

— Adică, te va salva fiu-tu?

— Ia vedeți! Funia!

— E aici!

— Să vie fiu-tu să te dea jos!

— Nu! Nu!... Fiule drag!... Aici sînt, Pedrito!... Aici e taică-tu!...

Juan dădea ordine:

— Dacă nu aduc ajutoare, o să-i putem opri la primul platou. Să coboare acolo cei care n-au luptat la conac. Să ia și mitraliere... Și isprăviți odată cu ăsta!

În curînd, frînghia fu petrecută pe după o creangă groasă, în timp ce oamenii împlineau poruncile lui Juan Caballero. Primarul avea lațul în jurul gîtului. Cu mare greutate încerca să vorbească, dar limba nu-l asculta.

— Pe nenea ăsta l-a apucat sughițul înainte de a-și da duhul, spuse unul din partizani.

Din gîtul primarului ieșea un horcăit înecat. Se pleoștise iar, și fața lui era acum de culoarea cenușii. Respirația îi devenise greoaie, iar pleoa-

pele ca de plumb. Îl îngrozea liniştea care se lăsase în jurul său.

Partizanii înconjuraseră stejarul de care atîrna funia ce urma să ridice-n văzduh, peste cîteva minute, trupul condamnatului. Se făcuse ziuă, şi soarele dădea contururi precise împrejurimilor.

Gravitatea momentului înăsprea trăsăturile feţelor celor din jur.

— Să se execute sentinţa ! porunci scurt Juan.

Petele care acopereau faţa cenuşie a lui „Labe scurte" se întunecară şi mai mult, iar picioarele i se muiară de tot. Încercă să strige, dar limba lui groasă, ca de fibră aspră, lăsa să se strecoare printre buze doar o şuviţă de salivă amară, în timp ce din gît îi ieşea un răget animalic, iar pe faţă îi curgeau şiroaie de lacrimi. Era aproape fără cunoştinţă cînd mai mulţi partizani îl ridicară şi văzu atunci albastrul cerului fulgerat de o sfîşiere dureroasă. Alifonso, ciobănaşul de la „Higueruela", trase lada de sub picioarele primarului.

— I-am făgăduit lui nea Frasquito că voi trage de funie, îi spuse el lui Juan.

Razele soarelui făcură să strălucească în gura primarului dinţii lui Manuel Caballero.

Mortul trebuia acum îngropat, înainte ca vulturii să înceapă a-i da ocol, cernind luminoasa privelişte a muntelui.

Dar timpul trecea grăbit, şi Juan Caballero se gîndi la o soluţie mai grabnică : cadavrul lui Justo Fuentes fu aşezat pe un cal capturat de la inamic, iar pe reverul hainei îi prinse o

hîrtie pe care se putea citi : „Aşa fac partizanii dreptate".

Îmboldit de la spate, calul o luă la fugă în josul muntelui, purtînd cu el încărcătura funebră, în timp ce unul din oamenii lui Juan îi striga din urmă :

— Complimente familiei !

Juan Caballero, sprijinit de stejarul de care fusese spînzurat ucigaşul tatălui său, privea cum calul şi mortul dispăreau în vale. Făcuse acum pasul hotărîtor pe drumul început la Gibraltar, dar simţea că nici acesta nu era mai mult decît un pas oarecare, pe un drum al cărui sfîrşit se afla departe. Lupta devenea din zi în zi tot mai aspră, şi data eliberării nu putea fi întrezărită. Pasul acesta era doar sfîrşitul victorios al uneia din luptele date de ei pentru a scoate Spania din beznele nopţii. Manuel Caballero era răzbunat, dar Spania continua să fie ţinută în lanţuri.

În depărtare se auziră iar împuşcături.

— Mesajul a ajuns la destinaţie, spuse Juan. Hai să mergem într-acolo. Aveţi grijă de răniţi. Duceţi-le mîncare celor care luptă. Vă doresc noroc tuturor !

La picioarele defileului ce ducea la peşterile unde-şi avea adăpostul grupul lui Juan Caballero se deschidea un platou întins, ale cărui blocuri de piatră năpădite de mărăcini formau o slabă apărare pentru partizani.

Ajungeai acolo trecînd printre stejari înalţi, pe care omul nu pusese niciodată mîna lui binecuvîntată şi care crescuseră şi îşi întinseseră

ramurile groase în toate părțile, ridicîndu-și către cer siluetele fantomatice. Între trunchiurile și rădăcinile lor erau numai stînci, deschizînd pe alocuri coridoare și văgăuni întunecoase, în fundul cărora se ascundeau blînzii cerbi aurii.

Nu era ușor urcușul spre aceste înălțimi, la poalele cărora dormitau, într-o liniște aparentă, casele nevoiașilor. Numai oamenii lipsiți de pămînt, cugetele treze la fel cu cele ale partizanilor, erau în stare să-și taie drum, cu cuțitele lor de munteni, prin acele locuri stîncoase și îmbălsămate și să-și facă sălaș acolo unde doar vulturii își aveau cuibul. Numai acești oameni cu priviri pătrunzătoare și picioare iuți, fii ai uneia dintre cele mai întunecate epoci pe care le-a trăit Spania, au știut să se cațere pe stîncile potrivnice, ca și străbunii lor de acum un veac, acei așa-numiți „Los Empecinados“ [1].

Înălțîndu-se lîngă satele pitulate prin văi, lanțul de munți părea un animal fabulos, cu spinarea colțuroasă, cu măruntaiele ascunse, și nimeni nu se muncea să-i pătrundă tainele.

Din turnul de observație al partizanilor se vedea imensul povîrniș al muntelui, lipsit de drumuri, care-i apăra pe patrioți cum își apără o mamă copiii. Stînd pe stîncile așezate la hotarul dintre lumea franchistă și oamenii care fugiseră de ea, paza coastelor ce dădeau spre șes era o

---

[1] Oamenii lui Juan Martín Díaz (1775—1823), zis „El Empecinado“ („Încăpățînatul“), unul din conducătorii grupurilor de partizani în timpul războiului de Independență spaniol, purtat între 1808—1814 împotriva lui Napoleon. După înfrîngerea francezilor, a ajuns general în armata spaniolă.

treabă ușoară pentru luptători. Cu picioarele înfipte în pămînt ca niște rădăcini puternice, cu pușca în spate, partizanul putea observa cea mai mică mișcare din jur. Privirea lui, obișnuită cu schimbarea la culoare a peisajului, cu zborul păsărilor, nu se lăsase niciodată surprinsă de suflarea dușmanului. Lipit de un perete al acelor giganți de piatră, partizanul de gardă, bun țintaș, ar fi dat de furcă unei companii întregi de poliție sau falangiste, așezată în linie de bătaie.

Dar niciodată ucigașii plătiți de regim nu străbătuseră hotarele acestor înălțimi. Numai ura dezlănțuită în piepturile franchiștilor de atacul partizanilor asupra Pueblei del Alcor a putut să-i urnească din sat ca să-și deschidă drum printre stejarii cei falnici și să dea la o parte pietrele acestor locuri sălbatice.

N-a fost muncă ușoară, fără îndoială, trecerea cailor obosiți și a partizanilor răniți prin marea de pietre și de rădăcini străvechi. De nenumărate ori, patrioții s-au pierdut prin văgăuni, prin trecătorile înguste și întunecoase, rătăcindu-se în acea natură sălbatică. De nenumărate ori, oamenii lui Franco, împoldiți de strigătele polițiștilor și ale membrilor Falangei, văzură pe pămîntul aspru și pe stînci urma nobilului sînge de partizan.

Urletele cîinilor se amestecau cu urletele stăpînilor lor; franchiștii reușeau să se cațere încet-încet pe înălțimi, dar nu fără mari pierderi. Lăsînd în urmă ferma „La Higueruela“, prefăcută într-un schelet negru de scrum, oamenii lui Franco, conduși de Pedro Fuentes și de Avalos, pătrunseră în locuri accesibile numai vul-

turilor. Părea că nimic nu-i mai poate opri. Cruzimea lor, asemănătoare cu a cîinilor asmuţiţi în căutarea patrioţilor, se întărîta parcă adulmecînd sîngele inamic.

Un schimb de focuri puse capăt acelui urcuş disperat, îngrozitor. Părea că împuşcăturile se iscaseră din ramurile răsucite care se întindeau înfricoşătoare în semiobscuritatea muntelui. Printre gemetele oamenilor care căzuseră la pămînt, străbătu strigătul de bucurie al lui Pedro Fuentes. Contactul cu grupul de partizani fusese restabilit. Aşa şi era. La o depărtare de şase sute de metri de acel loc se aflau oamenii lui Juan Caballero.

Stejarii şi măcieşii care ţeseau dantele strălucitoare, agăţate la grumazul muntelui, formau un parapet firav pentru adăpostul partizanilor, camuflîndu-le două mitraliere aşezate în faţa locului pe unde pătrunsese inamicul, întărîtat de apropierea luptei. Avalos îşi îndemna de zor oamenii, făgăduindu-le avansarea :

— Haideţi !... Acolo, sus, văd o mulţime de galoane. Pe ei, vitejilor !

Pedro Fuentes, năduşit şi palid, numai în cămaşă, cu fruntea acoperită de o cîrpă murdară şi însîngerată, repeta de fiecare dată un gînd care-l obseda :

— Îl vreau viu pe şeful lor ! Îl vreau viu !

Nu se pregătise pentru o acţiune de mai multe ceasuri, cu toate că noaptea începuse a se lăsa. Ambiţia şefului Falangei era să dea un asalt asupra taberei partizanilor. Îl fascina ideea de a răzbuna dezastrul petrecut cu cîteva ore mai înainte în Puebla. Mînaţi de strigătele şi blestemele lui Avalos şi Fuentes, falangiştii şi poliţiştii încercau să înainteze, strecurîndu-se printre pietre. Nu era de loc uşor ; cea mai mică mişcare a celor care dădeau asalt muntelui era zădărnicită de împuşcături dibace. Mulţi dintre ei cădeau răniţi, şi nu se afla nimeni să le dea ajutor. Furia ce le îneca inimile cu fiere îi împiedica să se gîndească la necesitatea unei mai bune organizări, să prevadă o eventuală retragere sau să întreprindă evacuarea celor grav răniţi. Nu mai aveau decît o singură dorinţă : să meargă înainte. Sălbatica lor dorinţă de răzbunare atinse nebunia atunci cînd le apăru în faţă calul pe care se răcea cadavrul primarului, cu dinţii de aur rînjiţi.

Şeful Falangei simţi că-i îngheaţă sîngele în vine. Faţa lui galbenă şi uscată căpătă o paloare verzuie, iar ochii i se făcură mai negri şi mai pătrunzători. Stînd în picioare în faţa calului, fără a îndrăzni să-l atingă pe mort, spuse :

— Tată, tu o să-mi dai exemplu de felul cum se moare pentru cauză. Jur în faţa lui Dumnezeu că astăzi chiar am să-l spînzur pe ucigaşul tău.

Se întoarse apoi către oamenii lui şi le porunci :

— Să fie îngropat.

Apoi nu mai scoase o vorbă cîteva minute. Se sfătui cu Avalos şi, puţin după aceea, se aşeză în fruntea coloanei şi fu cel dintîi care înainta printre pietre şi mărăcinişuri, ascunzîndu-se, strecurîndu-se după fiecare colţ, după fiecare ridicătură a terenului şi strigînd :

— *Arriba España!* Trăiască Franco !

Se hîrșea printre măcieși, se tîra, fără să-i pese că pielea îi era sfîșiată de bulgării de pămînt, iar cămașa lui albă se acoperea de pete roșii.

Cei de sus, ferindu-se de ținta plumbului, nu-i puteau împiedica pe falangiști să înainteze. Drumul străbătut de gloanțe era din ce în ce mai scurt. Dar, distanța dintre cele două grupe devenind mai mică, mișcările atacanților erau din ce în ce mai vizibile. Cădeau acum unul după altul. Fără să-i pese de zgîrieturile care-i umpleau trupul și trăgînd înainte, fără oprire, spre stejarii din față, Pedro Fuentes îl întrebă pe Avalos:

— Cîți oameni ne-au rămas?

Aflîndu-se la cîțiva pași de fiul primarului, Avalos îi răspunse:

— Au căzut mai mult de douăzeci într-o jumătate de oră.

— Întreb cîți au rămas?

— Întregi, numai vreo treizeci.

Falangistul trînti o înjurătură:

— Precista lor!... Și ce facem cu ăștia?

— Voiam să vă propun să așteptăm ajutoarele.

— Să așteptăm?... În noaptea asta trebuie să spînzur pe cineva de vîrful cel mai înalt al muntelui.

— Dacă mergem înainte, rămînem fără oameni, domnule locotenent. Sîntem în inferioritate.

— Ți-e frică dumitale, asta e. Eu spun că înainte de a înnopta îi prindem. Haideți sus!... Trăiască Franco!

— Eu nu-mi expun oamenii fără rost, insistă Avalos. Prefer să merg la sigur.

— Am zis să mergem peste ei, sergent!

— Eu nu pot da acest ordin nesocotit. Sînt răspunzător pentru oamenii mei. N-am nici în clin, nici în mînecă cu răzbunările dumneavoastră personale.

— Sînt locotenent al armatei spaniole și știu să-i împușc pe lași... Înainte, spre victorie, soldați ai lui Franco!

Înfierbîntat, începu să alerge cu arma în mînă; cîțiva falangiști, molipsiți de nebunia lui, îl urmară.

— *Arriba España!*

— Mergem peste ei!

O rafală scurtă de mitralieră seceră oameni și copaci.

— Trebuie să așteptăm, domnule locotenent, strigă sergentul. În felul acesta nu mai rămînem în viață nici dumneavoastră, nici eu, ca să mai numărăm cîți oameni ne rămîn... Ajutoarele sînt pe drum.

— Da, trebuie să așteptăm!... Trebuie să așteptăm! răcni înciudat fiul primarului.

După ce imboldul care-l mînase înainte se frînse, el căzu pe un trunchi bătrîn și începu să-și muște mîinile cu furie, pînă ce simți pe buze gustul propriului său sînge.

— Ah! Juan Caballero!... Așa am să-ți mușc inima.

Și sus fuseseră pierderi. Juan Caballero se număra printre răniți. Dar șeful de partizani nu se pleca în fața nenorocului.

— Atîția ani i-am înfruntat în față, spunea el, și tocmai acum, cînd am fost bine „camuflat“, mi s-a rătăcit un glonte în piept.

Nu voi în ruptul capului să se retragă de la postul de comandă. Chiar acolo, în fața scobiturii dintre stînci, Nati Blanco, mai albă la față decît el, i-a legat pansamentul.

— Mulțumesc, i-a spus el. Ocupă-te acum de ceilalți. Eu mă simt bine. Dacă n-ar fi căldura asta atît de puternică pe care-o simt în trup... Dar o să treacă ea! Acum trebuie să le tăiem drumul celor de jos.

Focul încetase. Se potolise și forfota atacanților.

Se întunecă repede, iar dincolo de zare începu să se țeasă o perdea tulbure, ce în curînd avea să fie de nepătruns. Nu peste mult căzu noaptea, și suflarea naturii acoperi orice urmă a încleștării de mai înainte. Vîntul împrăștie fumul prafului de pușcă, și ceața puse stăpînire pe piscurile munților.

Numai Juan Caballero avu răgazul să se odihnească puțin, chiar acolo, pe niște pături, cu pușca proptită alături.

— Știi că mi-e frig, voinice? îi spuse el lui „Estampía“.

„Estampía“, care era acum ajutorul său, îi oferi un pahar cu lapte fierbinte.

— Ți-am turnat și puțin coniac. O să-ți facă bine. Ei?... Cum e?

— Foarte bun! spuse Juan, ștergîndu-și buzele cu marginea păturii.

— Asta o să te încălzească nițel.

— Sigur că da... Nu-i cine știe ce. Dacă n-ar fi arsura...

— Ce-am putea face pentru tine? întrebă „Estampía“.

— Lasă asta!... Ceea ce ne interesează acum e să vedem cum ieșim din încurcătura asta.

— Mila Domnului!... Îi învățăm noi minte pe cîinii ăia!

Juan surîse cu amărăciune:

— Și răniții?

— Toți au răni ușoare, șefule. Doftoroaia le-a pus plasturi și le-a dat prafuri. Cine ar fi zis că falangista e în stare de așa ceva? glumi „Estampía“.

— Așa-i, șopti Juan.

Răcoarea nopții îl pătrunsese pînă la oase. Tremura ca varga.

— Lapte, că mi-e frig!

„Estampía“ îl acoperi cu încă o pătură.

— Tu ai febră, Juan. Ar fi mai bine să te întinzi îndată pe pat.

— Mai dă-mi o pătură și nu te mai îngriji de mine. Așa-i cînd ai în carne nițel plumb.

Se încăpățîna să rămînă în prima linie, cu toate că frigul îl făcea să tremure ca o creangă bătută de vînt. Ochii lui făceau roată-mprejur. Cei mai mulți dintre partizani arătau jalnic, istoviți de oboseală, pătrunși de acei fiori care vestesc febra.

— Aștia sînt toți oamenii ce ne-au mai rămas? îl întrebă Juan pe ajutorul său.

— Toți sînt gata de luptă, căpitane, răspunse „Estampía“.

Îşi legase la gît o batistă roşie de bumbac şi-şi aprinsese o ţigară, oferindu-i mai întîi jumătate din ea căpeteniei.

— Mulţumesc. Nu-mi trebuie mai mult fum decît cel pe care-l am în cap.

„Estampía" se întinse lîngă Juan Caballero, înfăşurîndu-se în pătura pe care se aşezase mai înainte. Ochii lui Juan, împăienjeniţi de fierbinţeală, încercau să străbată întunericul. Noaptea şi ceaţa întinseseră un văl proteguitor asupra partizanilor şi a duşmanilor lor.

— Sînt încredinţat că la noapte ăia n-o să se mişte, dar cînd se va lumina de ziuă au să pornească iar încoace. Apoi, ajutoarele lor pot sosi dintr-un moment într-altul, dacă nu vor fi şi sosit. Îi aşteptau de pe cînd i-am atacat în sat, jos.

Juan încercă să se ridice, şi la cea dintîi mişcare faţa i se contractă de durere.

— Ce-i cu tine, Juan? îl întrebă îngrijorat „Estampía".

— Nimic. Păcătosul ăla de plumb îşi face mendrele.

— Trebuie să-l scoatem. Doftoroaia n-ar avea oare curajul?

— Lasă-l acum naibii de plumb!... Ascultă-mă: lucrurile stau prost pentru noi. Avem multe pierderi, duşmanul ne stă-n faţă, şi vizuina e descoperită. Îţi dai seama în ce situaţie ne aflăm?

— Cred că exagerezi, Juan.

— Nu e momentul să ne înşelăm. Cînd se va lumina de ziuă, gloata aia se va năpusti asupra noastră. Nu le putem ţine piept cu răniţi şi femei.

Şi nu mai avem nici timpul să stabilim legătura cu tovarăşii din alte grupuri.

— Atunci ce zici să facem? întrebă „Estampía".

— Nu ne mai rămîne decît să evacuăm oamenii.

— Să ridicăm tabăra?

— Nu-i putem lăsa pe răniţi să cadă în mîinile canaliilor ălora.

— Altă ieşire nu există, Juan?

— Nu mai văd alta... Am cîntărit ce înseamnă „pentru" şi ce înseamnă „contra" şi nu văd alta.

— Să-i evacuăm pe cei răniţi grav şi pe femei?...

— Văd că nu mă înţelegi, „Estampía", ori eu nu vorbesc lămurit. Să-i evacuăm pe toţi. Antonio e scos din luptă; ia tu comanda.

— Nu-mi place să te văd atît de pesimist...

„Estampía" îşi stinse ţigara şi o fărîmă între degete cu un aer gînditor.

— Noi niciodată nu trebuie să ne legăm la ochi, continuă Juan. Încă ne mai putem salva oamenii. Mîine n-ar mai fi cu putinţă. Organizează retragerea în ordine. Ţineţi-o mereu spre sud. Peste cîteva ore o să daţi de cei din grupul lui „Vidrio". Acolo o să vă puteţi odihni, o să-i îngrijiţi pe cei răniţi şi o să continuaţi lupta.

— O să continuaţi?... De ce vorbeşti ca şi cînd tu n-ai să fii cu noi?

— Pentru că eu rămîn aici.

Ochii lui „Estampía" priviră drept în ochii căpeteniei, încercînd să-i ghicească gîndurile, să

citească în privirea prietenă, umbrită de suferință și întuneric, intențiile superiorului său.

— Lasă, Juan !... Tu delirezi ! Să rămîi, cum vine asta ?...

Senin, cu aceeași hotărîre în glas, Juan Caballero spuse :

— „Estampía", tu știi tot atît de bine ca și mine că nu e de glumă. Niciodată nu mi s-a mai întîmplat una ca asta. Am trecut prin multe clipe grele, de care mulți nici nu și-au dat seama. Acum e rîndul meu.

— Nu mai vorbi așa, Juan !

— Pentru mine nu mai e scăpare. Glonțul mi s-a înfipt în plămîni și nu mă lasă să respir. Cu fiecare vorbă simt că mi se scurtează viața.

— Juan, în numele morților tăi scumpi...

— Plumbul m-a străpuns adînc. Îl simt cum îmi arde măruntaiele.

Încercă încă o dată să se ridice, dar durerea îl făcu să scrîșnească din dinți.

— Ia tu comanda, „Estampía". Ți-o cer în numele Spaniei. Pregătește evacuarea. Sfîrșitul meu nu-i decît un episod al luptei... Dar lupta trebuie să continue.

— Și tu ?...

— Eu am să acopăr retragerea.

— Nu ! N-am să te ascult ! Am să calc disciplina.

— E mai bine să rămîn aici decît să cad la mijlocul drumului, ca să îngreuiez mersul celorlalți, nu înțelegi ? Vreau să fiu folositor cauzei pînă la capăt. Mai pot încă mînui o mitralieră.

Se ridică într-o rînă, și o picătură de sînge îi miji pe buzele arse.

— Vezi, prietene ? Sînge... Îmi scuip plămînii. Și asta nu-i ceva trecător... Ai să faci ce-ți spun ?

— Da, Juan. Dar te vom lua cu noi. Nu plecăm de-aici fără tine.

— De cîte ori n-am spus că la munte n-are rost să fim sentimentali, și acum tu te codești.

— Nu, nu vreau să fac asta. Nici unul din grup n-ar face-o.

— Nici unul din ei nu trebuie să știe cum mă simt eu, și tu n-ai să le-o spui. Haide, timpul trece. Retrage oamenii și organizează repede plecarea spre sud !

— Mi-o ordoni în calitate de comandant ? întrebă „Estampía" cu dinții strînși, cu ochii aproape ieșiți din orbite.

— Da, e un ordin !

„Estampía" se ridică. Avea ochii umeziți de lacrimi. Pentru a-și înăbuși emoția de care se simțea cuprins, începu să strige, adresîndu-se oamenilor din preajmă :

— Blestemată fie mama care i-a făcut !... Fasciști neînțărcați !... Iar voi, ce mai stați, haideți în sus... Sînteți surzi, ce naiba ? Afurisită mai e și lumea asta ! Am zis : în sus ! E ordinul lui Juan Caballero !

Astfel le grăise : „Ordinul lui Juan Caballero". Se folosise de numele căpeteniei pe care-l invocau numai în momentele critice, pentru a-i împinge pe partizani la acțiuni hotărîtoare.

— Din ordinul lui Juan Caballero !...

Vocea i se pierdu în depărtări.

Știindu-se singur, Juan își îngropă fața în mîini și începu să plîngă. Nu mai știa ce este plînsul de la întîmplarea aceea trăită la Gibral-

14—2656

tar, cu şapte ani în urmă, acolo, lîngă zidul acela cenuşiu...

O mînă uşoară, mîngîietoare, i se aşeză pe umăr, şi vocea lui Nati Blanco îi şopti:

— Rămîn şi eu.

Ajunsese pînă la el strecurîndu-se printre umbre. N-o vedea, dar simţea căldura blîndă a trupului ei tînăr. Ca un copil, Juan continua să plîngă înăbuşit, şi pe obraz îi şiroiau lacrimile, amare ca picăturile de fiere.

X

— Aşa e!... Niciodată nu poţi înţelege femeile.

Juan Caballero îşi şterse lacrimile, fără a privi la Nati, care stătea în picioare în faţa unui parapet natural, lîngă peretele muntelui.

Se părea că toate miresmele înălţimilor se strînseseră în noaptea aceea în poieniţa unde se aflau ei. Întreaga natură fremăta în jurul lor, aşa cum se spune că freamătă viaţa, în ultimele clipe, în jurul celui sortit morţii.

Juan îşi şterse lacrimile cu un gest simplu. Nu părea tulburat pentru că tînăra femeie îl surprinsese într-un moment de nelinişte, care, în această împrejurare, ar fi putut părea slăbiciune. Ştia că aici lua sfîrşit viaţa lui de partizan, toată existenţa lui, şi era trist la gîndul că după el mai rămîneau încă atîtea de făcut. Niciodată nu scăpase din vedere că în lupta pentru

libertatea Spaniei viaţa oamenilor de la munte atîrna de un fir de păr, dar îndepărtase totdeauna gîndul unui astfel de sfîrşit.

Un glonţ rătăcit în plămîn!...

Rămînînd singur, îl copleşise un sentiment de durere şi de milă faţă de sine însuşi, văzîndu-şi tinereţea viguroasă prefăcută într-o grămadă de carne care în curînd avea să intre în agonie. Juan Caballero! Peste puţin timp numele acesta nu va mai fi decît o legendă în inima Andaluciei, o scurtă poveste în versuri rostită de buzele înnegrite ale cerşetorilor spanioli.

Dar primea cu seninătate gîndul morţii. Moartea lui!... Fiecare îşi are o moarte, aproape niciodată asemănătoare vieţii pe care a trăit-o, nici promisiunilor pe care această viaţă i le-a făcut zi de zi. Paco Vélez, cu faţa spre cer, cu creierii zburaţi de un glonţ, murise pe pămînturile Extremadurii; Blasillo şi Frasquito — sfîrtecaţi de o grenadă la ferma „La Higueruela". Toţi trei, oameni încă plini de nădejdi, avînd în faţa lor atîtea zile pentru a le dărui Spaniei. De ce trebuiseră să moară? Se predaseră oare de bunăvoie în braţele morţii? Aşa se întîmplă totdeauna în luptă, şi n-are nici un rost să te întrebi dacă putea fi altfel sau nu.

Atunci auzi lîngă el vocea fiicei lui *don* Rafael Blanco; îşi ştersese lacrimile cu aceeaşi seninătate cu care îi dăduse lui „Estampía" ultimele ordine, care erau, într-un fel, testamentul lui de partizan.

— Niciodată nu ştii la ce să te aştepţi de la voi, urmă el.

Fără să se clintească, învăluindu-și cuvintele într-o duioșie fără margini, ea îi răspunse:

— Te așteptai să mă duc cu ceilalți? Ordinul era dat și pentru mine?

— Era... Dar știam că n-o să fie ascultat.

— Oh!...

Mîinile gingașe se făcuseră și mai ușoare întinzîndu-se spre capul rănitului, care stătea acum cu bărbia înfiptă în piept.

— Știai?...Nu te-ai gîndit c-aș fi putut să mă duc cu ceilalți spre sud?

— Nu; nu m-am gîndit!

— Dumnezeule mare!

— Dar pe cît de fierbinte mi-era dorința să nu împlinești ordinul, pe-atît de mare mi-era și îndoiala că ai să vii alături de mine în ultimele clipe ale vieții mele de partizan. Acum știi că asta-i cea din urmă luptă pe care-o dau. S-a sfîrșit cu Juan Caballero! Și ceea ce mă îndurerează e că n-am să mai apuc să văd cucerită libertatea Spaniei. Dar știu că alții o vor vedea, și va fi ceva atît de înălțător, încît nici unul dintre noi n-ar vrea să piardă acel moment.

Natividad izbucni în plîns, dar încercă să-și ascundă lacrimile. De cîteva zile, gîndurile ei erau mereu la prietenul din copilărie. Vorba lui Juan era întotdeauna plină de adevăr, gîndul lui era întotdeauna înțelept, și omul care lupta fără să-i pese de propria sa viață o umplea de uimire și de respect și-i arăta unicul drum de urmat.

Întins pe pămînt, învelit în pături murdare, tremurînd de frig sub cerul înstelat, Juan Caballero i se părea mai înalt decît cele mai semețe

piscuri ale muntelui și mai luminos decît oricare dintre luceferii care pîlpîiau pe cer.

— Ai văzut că niciodată nu poți fi înțeles? De ce-ți stăpînești lacrimile? Sîntem singuri, în ziua judecății de apoi... Nu crezi că dacă există cu adevărat judecata de apoi, cum spun preoții, trebuie să fie foarte asemănătoare cu ceea ce ni se întîmplă acum nouă? Cum ai putea să mă minți, așa cum vrei s-o faci tu acum, refuzînd să-ți recunoști durerea, cînd din mine n-au mai rămas decît oasele, unul peste altul? Pentru că eu așa mă simt acum, ca și cum n-aș avea carne pe mine, ca și cum aș vorbi din altă lume... Și pe tine te văd transparentă, de parcă ai fi de cristal.

Ea se așezase lîngă Juan și, acoperindu-și fața cu baticul pe care-l purtase pînă atunci pe cap, plîngea cu lacrimi amare.

— La dracu! spuse el. Tare mi-ar place acum să aprind o țigară...

Ea își șterse lacrimile cu un gest grăbit.

— Mă duc să le cer celorlalți...

— Nu, lasă-i să plece. Să nu mai începem iarăși. Uite: colo, la dreapta ta, e un pin. Rupe o crenguță și dă-mi-o!

Acum ținea crenguța de pin între degete și mușca din lemnul verde.

— E ca și cum ai gusta toată pădurea asta de pini, știi?... Totdeauna mi-a plăcut să mușc din ea și mi se pare că sîngele mi se umple de mireasma muntelui. În livadă îmi plăcea tot așa să mușc din vița de vie... Fiecare își are pe ale lui!... Acum, cînd simt că-mi vărs plămînii, am nevoie de mireasma muntelui... În curînd va

cunoaşte şi el gustul trupului meu!... Hai, aşază-te! Or fi plecat oare?

— Vrei să mă uit?...

— Nu... ascultă-mă: tu crezi că mi-e totuna că m-au lăsat singur?

— Nu, nu cred că ţi-e totuna.

— Ai dreptate... Şi crezi că le-a fost uşor să mă lase?

— Nu.

— Dar n-a venit nici unul. Nici unul n-a trecut pe aici, să strîngă pentru cea din urmă oară mîna tovarăşului lor de luptă.

— Tu le-ai cerut să plece.

— Da, dar ei...

— N-ar trebui să vorbeşti aşa, Juan. Adineauri, cînd „Estampía" refuza să dea ascultare ordinului tău, te-ai înfuriat.

— Dar ceilalţi... Ceilalţi?... Am luptat lîngă ei ani de zile; am petrecut o viaţă ascunşi în munte şi acum, cînd cîteva grăunţe de plumb au făcut din căpetenia lor iubită o zdreanţă, ei pleacă fără să le pese de mine. Respiră adînc şi continuă: Tu crezi că de fapt n-au fost mulţumiţi de ordinul care li s-a dat? Ei se duc spre sud să continue lupta, iar eu rămîn legat de stîlpul torturii, la marginea mormîntului, în aşteptarea morţii... Nu e puţin egoism în toate acestea? Spune-mi... De ce nu spui ceva? Nu e oare adevărat că toţi oamenii sînt nişte egoişti şi că eu în locul lor aş face acelaşi lucru? De ce taci, de ce mă laşi să vorbesc singur, ca un nebun?

— Te las să-ţi descarci sufletul, ca să fii apoi iar omul înţelept care ai fost totdeauna. Dragostea de viaţă te face să fii crud cu tovarăşii tăi. Tu ştii bine că toţi ar fi vrut să moară cu tine, şi dacă ceva îi face să iubească viaţa — lucru pe care li-l arunci acum în faţă — este numai apărarea cauzei de care tu le-ai vorbit, ca să-i îndupleci să plece. De fapt, cred că aşa gîndeşti şi tu, şi ai dreptate. Totdeauna ai dreptate... Aşa cum aveai şi atunci, în Aljama, cînd fluierai la cinematograf defilările naziste...

Tăcu, auzind că se apropie paşi, din ce în ce mai puternici şi mai numeroşi.

Juan Caballero îşi luă puşca şi se aşeză la pîndă:

— Cine-i acolo?

— Sîntem noi, Juan, răspunseră mai multe glasuri.

Venit împreună cu ei, „Estampía" încerca să se scuze faţă de Juan:

— N-au vrut să execute ordinul, Juan.

— N-am vrut.

— Am refuzat.

— Am refuzat! strigară mai multe glasuri.

— Refuză să te părăsească, continuă „Estampía".

— Da, refuzăm să te părăsim!

— Nu sîntem trădători!

— Nu ne părăsim tovarăşii.

— Dacă tu vei muri, vom muri cu toţii alături de tine.

— Nu te vom părăsi în mîinile ucigaşilor ălora.

— Destul, tovarăşi! îi întrerupse Juan. Ordinele trebuiesc executate. Vă poruncesc tuturor să vă retrageţi spre sud, în numele Spaniei.

— Iartă-ne, Juan, fiule, vorbi Blas. Eu sînt un biet bătrîn, care nu înţelege nimic... Au dreptate. Nici o inimă nobilă n-ar lepăda ca pe un cîine un tovarăş ca tine, un şef ca Juan Caballero. Te vom purta cu rîndul. Eu însumi, cu braţele mele bătrîne, te voi duce în spate. Cînd se va lumina de ziuă, vom fi departe.

— Desigur.

— Vom fi departe...

— Am trecut prin clipe mai grele...

— Şi am ieşit la liman.

— Avem nevoie de tine.

— Nu vrem să luptăm fără tine.

— Nu! Nu vrem!

— Nu mai pierdeţi timpul, tovarăşi! vorbi Juan, cu glasul sugrumat de emoţie.

Vorbele abia i se mai auzeau, şi buzele i se înroşiră iar de sînge. Dar umbrele şterse care-l înfruntau frăţeşte nu băgară de seamă.

— Respectaţi ordinele, tovarăşi. Pe munte nu trebuie să ne închinăm nimănui. Veţi avea alt şef să vă conducă...

— Nu vrem altul.

— Îl vrem pe Juan Caballero!

Ridicîndu-se, Juan le strigă:

— Vă ordon să vă retrageţi! Dacă nu sînt ascultat, îmi voi trage un glonţ aici, în faţa voastră.

Duse mîna la pistol. Atunci interveni Nati:

— Băieţi, trebuie să-l ascultaţi. Nu-l obligaţi să strige, să i se desfacă pieptul în bucăţi. Haideţi!... Acuşi se ivesc zorile.

— Gata! strigă Juan nerăbdător.

Oamenii tăceau, dar nu se mişcau din loc; se consultau între ei lovindu-se cu coatele, pipăindu-şi mîinile, pentru că întunericul nu le îngăduia să-şi vadă feţele.

— Haide! repetă Juan. Şi adresîndu-se lui Nati: Ajută-mă să mă ridic în picioare.

Înlănţuind cu amîndouă mîinile gîtul femeii, încercă să se ridice, sprijinindu-şi spinarea de un stejar ce se afla în spatele lui.

— Acum scoate-mi portofelul din buzunarul vestei... Acolo, în ăla... Adu-l încoa. Dă-mi hîrtia asta! Scoate galoanele şi pune-le la locul lor... Şi acum, ascultaţi-mă cu toţii. Eu, căpetenie a grupului şi căpitan al Republicii vă ordon să vă retrageţi. Înainte!... Vă ordonă pentru cea din urmă oară Juan Caballero.

Vărsă iar sînge, mai mult decît înainte, şi se lăsă să alunece de-a lungul trunchiului, sprijinit de Nati.

— Plecaţi acum! le strigă ea. Nu faceţi decît să-i grăbiţi sfîrşitul.

— Lăsaţi-mă!... Lăsaţi-mă să ating şi eu trupul unui erou!

„Iepurele" se apropie şi sărută tîmpla rece a lui Juan Caballero. Îi şterse buzele cu batista lui şi sărută apoi cîrpa murdară, zicînd:

— Tovarăşi, Spania nu poate muri niciodată, cînd are astfel de fii!... Tovarăşi: mi-aş da viaţa mea nefolositoare pentru viaţa lui, dar

Dumnezeu vrea altfel. Să fim demni de un asemenea şef. Să executăm ordinele lui Juan Caballero, ale căpitanului Juan Caballero!...

Se auziră apoi paşi îndepărtîndu-se, care după puţin timp deveniră mai uşori, mai înfundaţi.

Juan închisese ochii şi trăgea cu greu în piept aerul rece al nopţii. Nati îl acoperi drăgăstos cu păturile şi se aşeză pe pămînt, lîngă el. Îi cuprinse între palme una din mîini, care era rece ca gheaţa. „Nu-i fac nici o injecţie, gîndi ea. Să nu-i prelungesc agonia." Încerca să citească sentimentele de pe faţa lui, dar întunericul o împiedica. Doar din respiraţia greoaie a rănitului putea să-şi dea seama de marea lui suferinţă.

Aici, la munte, totul se schimba din oră în oră. Mai întîi se simţi cuprinsă de dulci emoţii alături de Juan. Era ca şi cum, dintr-o dată, anii trăiţi împreună cu Pedro i-ar fi trecut prin faţă, acuzînd-o. Se socotea vinovată că nu-şi ţinuse o promisiune pe care nici n-o făcuse. Puse apoi stăpînire pe ea însufleţirea din rîndurile grupului de partizani şi se simţi la fel cu acei bărbaţi cu înfăţişare aspră, care atunci cînd vorbeau despre „cauză" erau plini de duioşie, ca şi cum ar fi vorbit de ceva foarte drag, căruia pasiunea îi dădea fiinţă, întovărăşindu-i şi îmbărbătîndu-i întotdeauna.

Cauza o făcuse şi pe ea să se amestece în atmosfera de praf de puşcă a luptelor, dezvăluindu-i după atîţia ani dorinţele sîngelui captiv. Respirînd aerul tare al înălţimilor şi bînd apă cu gust de cimbru sălbatic, cunoscuse vitejia unei Spanii în luptă, în care speranţa vieţii îi ţinea treji pe cei din munţi şi din închisori.

Spania se zbătea într-o noapte întunecată, şi fiilor acestui pămînt le era dat să se supună orbirii fără margini care se revărsa pretutindeni, sau să se revolte împotriva ei. Nu era cu putinţă să trăieşti cu limba tăiată, cu gîndirea ferecată în lanţuri. Din fire, omul tinde să respire aerul libertăţii, se împotriveşte să-i fie încătuşate braţele sau mintea. Această împotrivire faţă de captivitatea fizică şi morală făcea din fiecare bun spaniol un luptător, dînd strălucire de apoteoză spînzurătorilor. Exemplul viu al acelei Spanii care se zbătea să dărîme pereţii negri ai închisorii erau partizanii. Şi ea stătea alături de dînşii, mînca împreună cu ei din pîinea lor, bea din apa lor. Nu putea fi loc mai de cinste pentru spanioli. Nu exista loc de rugăciune mai bun pentru bărbaţi decît una din aceste stînci milenare pe care se odihneau nobilele capete ale partizanilor. Era o cinste să ocupi un asemenea loc, să mănînci această pîine neagră şi să bei această apă amară.

Fiindcă gîndise astfel, se despărţise cu inima uşoară de tatăl ei, iar ochii îi rămăseseră uscaţi din clipa cînd, de la casa soţilor Blas, apucase pe drumul eroilor. Pentru acea onoare pe care muntele le-o oferea spaniolilor, putuse avea o tărie de oţel în faţa ocărilor şi a loviturilor de bici, care-i trezeau acum fiori de febră în trup.

Aici, sus, îşi dăduse apoi seama că Juanele nu avusese nimic de-a face cu atracţia pe care muntele o exercita asupra ei. Juanele rămăsese o amintire luminoasă a copilăriei, împletită din

diminețile aurii și după-amiezele înmiresmate de caprifoiul din parcul Aljamei. Juan Caballero era altceva ; Juan Caballero era o întruchipare vie a acelei Spanii înflăcărate, care își jertfea zilnic sîngele pe pămîntul pe care încerca să și-l răscumpere. Și numai din cînd în cînd, în unele din gesturile sau privirile ei se putea întîlni ceva care amintea de Juanele, ceva ca un sîmbure încolțit și crescut, care acum dădea roade.

Acum, alături de omul acesta în agonie, nu putea să se mintă pe ea însăși spunîndu-și că Juanele și Juan Caballero nu erau unul și același în inima ei. Aflîndu-se amîndoi în pragul aceleiași morți eroice, durerea partizanului îi străbătea tot trupul, și neliniștea de a se justifica față de el îi ținea spiritul treaz.

Era adevărat că Juan o vedea asemeni „unui cristal străveziu" ? Era posibil să se lepede de prejudecăți străvechi ca de o îmbrăcăminte fără rost și să-și arate sufletul în toată goliciunea lui, ușurîndu-și astfel durerea trupească ?...

— Puțină apă.

Vocea partizanului o făcu pe Natividad să se miște, și rănile i se deschiseră.

— Of !... suspină ea, neputîndu-și stăpîni un geamăt.

— Ce-i cu tine ? o întrebă Juan.

— Nimic... Să-ți dau apă.

— Pe aici, pe aproape, trebuie să fie o găleată.

Intr-adevăr, dădu peste ea. Pe una din toarte se vedea o cană de alamă. Rănitul bău cu mare greutate și, după ce-și potoli setea, exclamă :

— Mă ardea pe dinăuntru !

Peste puțin timp, o întrebă pe Nati :

— Or fi plecat ?

— Să văd.

— Nu, lasă-i, acum sînt liniștit. Nu se aude nimic, și parcă simt în mine pașii celor ce se duc, a celor care se salvează pentru a salva Spania.

— Vezi că, de fapt, asta doreai ? spuse ea.

— Da, asta doream...

Părea că siguranța de-a se ști singur acolo îi umplea de curaj. După plecarea grupului, înfrunta bărbătește soarta pe care singur și-o alesese, cu aceeași hotărîre și seninătate de care dăduse totdeauna dovadă în momentele decisive.

— Ascultă... Ce spuneai înainte ? Că eu fluieram la cinema defilările naziste ? Iți mai aduci aminte de asta ?

— Imi aduc aminte de toate.

— Și de rochia pe care o văzusem la Gibraltar și îmi plăcuse... gîndindu-mă că ți-ar fi stat bine ?

— Și de rochie.

— In ziua acea ne-am certat. Imi amintesc că eram pe plajă, și tu ai rîs cînd ți-am vorbit de rochia albastră...

— Pe care voiai cu tot dinadinsul să mi-o cumperi.

— Și tu mi-ai spus : „Pînă ai s-ajungi tu șef de gară, au s-o vîndă". Iar eu ți-am răspuns : „Ți-o poate cumpăra Perico".

— Și cum te mai umflai în pene vorbind de postul tău !

— Singurul lucru adevărat din toate a fost că celălalt ţi-a cumpărat rochia.
Era o umbră de amărăciune în vocea lui Juan.
— A fost singurul lucru adevărat, repetă el.
— Ei pot cumpăra totul, pînă şi viaţa oamenilor. A cumpărat viaţa tatălui meu, la un preţ bun... pentru cîţiva ani. Mă crezi?
Nati Blanco vorbea repede, ca şi cînd propriile ei cuvinte i-ar fi ars limba.
— Mă crezi? întrebă ea din nou.
— Da, spuse el. Însă nu-ţi cer să-mi dai socoteală. Îmi aminteam numai de unele lucruri din tinereţe. N-ai de ce să te superi, femeie.
Căută mîna lui Nati.
— Unde eşti?
— Aici.
Ea strîngea acum una din mîinile partizanului, întinsă prin întuneric.
— Ce frumoasă erai în rochiile acelea albe pe care le purtai cînd ieşeai la plimbare, în parc!
— Isuse! glumi ea. Cu picioarele de cocostîrc şi cu şoldurile alea slabe, n-aveam nici un haz!
Încerca să rîdă fără să izbutească.
— Mie îmi plăceai aşa... Te-ai schimbat mult de-atunci.
— Sigur!
— Acum eşti o femeie... Adevărată femeie. Dar n-ai pierdut acea umbră gînditoare pe care o aveai în ochi, nici gesturile atît de gingaşe, atît de mlădioase... Prea multă miere pentru un porc fascist!

Sub pielea aspră a mîinii partizanului, Natividad simţea alergînd un sînge fierbinte. Îşi dădea seama că voinţa tînărului domina pornirile care îl năpădeau, iar acea pasiune, pe care zadarnic se muncise el să şi-o ascundă, se înfăţişa acum pentru Natividad ca o punte ce i se întindea, după atîta aşteptare, dinspre trecutul luminos, ademenindu-i paşii.
— Niciodată nu l-am iubit, ţi-o jur!
— Acuma vom scrie la poveşti ca Luis de Val [1]?
Ea strînse cu căldură mîna lui Juan.
— Ai spus adineauri că pentru noi doi a sosit judecata din urmă şi acum vrei să mă minţi. Nu întoarce spatele la tot ce-a fost. Trebuie să ne destăinuim sufletele. Amîndoi ne trăim ultimele clipe. Înainte de a răsări soarele şi de a-mi pierde curajul, trebuie să-ţi spun cît de mult te iubesc.
— Asta e o declaraţie de amor, fetiţo?
— De ce continui să-ţi baţi joc de tine însuţi? Dacă m-am purtat rău, am pătimit destul pentru asta. N-a fost suficient chinul acestor doi ani alături de o fiinţă mîrşavă, zbuciumul îngrozitor în care am trăit?
Nati se cufundă în hăţişul amintirilor, sfîşiată de chinurile lor.
— Îmi imputa că eram ca un sloi de gheaţă alături de el, şi asta era adevărat. Nu i-a ieşit niciodată din minte, şi, cu toate că nu spunea

[1] Scriitor spaniol (1867—1930), autor a peste două sute de romane-foileton, foarte citite în prima jumătate a secolului.

nimic, pentru că de felul lui e foarte tăcut, te vedea mereu între mine şi el, cum te văzuse cînd eram copii, în sat. Niciodată, pînă ieri, n-am vorbit de tine, dar eu ştiam bine că în gîndurile lui erai ca o otravă care-i făcea viaţa de nesuportat.

Trase spre dînsul cele două mîini care i-o strîngeau pe-a lui, şi Nati Blanco se lipi de Juan, amîndoi sprijinindu-şi capetele de movila pe care se odihnea partizanul.

— Atît de mult te iubea ?

— Da, mă iubea...

— Dar tu ?...

— Ţi-am spus că-mi făcea greaţă... Şi ieri noapte i-am spus-o deschis. Pentru prima oară ţi-am rostit numele în faţa lui, după ce-mi aruncase în obraz toată gelozia. I-am spus că avea dreptate, că îl uram şi că te iubeam pe tine. Era gata-gata să mă zdrobească-n bătăi şi s-a despărţit de mine ca scos din minţi. Mi-a rănit braţele. După aceea au sosit ai lui şi m-au învineţit cu lovituri de bici...

Juan îi căută faţa prin umbră şi-i sărută o şuviţă de păr.

— Atunci e altceva, spuse el.

Vorbea cu greutate. Părea că sentimentul care-l tulburase, mărturisit acum deschis, îl sugruma.

— Adică nu-l iubeai ? Adică, de-a lungul acestor ani, mă răzbunai pe mine, fără să-ţi dai seama ?

— Da, spuse ea cu tărie. Te răzbunam în fiecare oră, în fiecare minut...

Îşi sprijini fruntea înfierbîntată de umărul partizanului.

— Atunci e altceva !... Şi acum vii să mori aici, cu mine... Ascultă-mă : vorbeai de destăinuiri. Ascultă destăinuirea mea, Nati : totdeauna te-am iubit. Am cunoscut femei, dar tuturor le lipsea ceva din ce ai tu, cozile sau ochii tăi gînditori. Nu plînge !...

— Nu plîng !

Dar pe obrazul lui Nati lunecau lacrimi amare.

— De multe ori, după război, urmă el, mă gîndeam să vin în Aljama, să-mi răzbun tatăl şi să te caut. Nu ştiu de ce mi se părea că mă aştepţi... Nu ştiu ce fumuri îţi umblă prin cap cînd eşti tînăr... Mai tîrziu am aflat că te-ai căsătorit, am aflat şi cu cine, şi mi s-a părut atît de ciudat... Mai cu seamă cu el... N-ai avut rolul cel mai uşor în această tragedie a noastră, fetiţa mea.

— N-a fost uşor de loc să faci casă cu un om care-ţi inspiră groază, şi să ai toate suferinţele satului în faţa ochilor : văduve, copii înfometaţi strîngînd resturile de pe la cazărmi, spînzuraţii care atîrnau deasupra zidurilor...

— E îngrozitor destinul nostru, dar în mijlocul tuturor acestor nenorociri nu e lipsit de măreţie, spuse partizanul.

— Ai dreptate, Juan.

— Asistăm la această zvîrcolire grandioasă a lumii, la această luptă a omului care împinge omenirea înainte, împotriva celor care doresc o lume de orbi şi de muţi, pentru a-şi menţine privilegiile, ori încă şi mai mult, o lume de morţi,

fiindcă morţii nu luptă... cu toate că uneori luptă şi morţii, nu-i aşa, Nati?

— Ai dreptate. Dar nu mai vorbi atît.

— Numai că nu e cu putinţă să opreşti mersul înainte al omenirii... cu toate că, de data asta, e rîndul nostru să pierdem.

— In curînd se vor schimba lucrurile.

— De bună seamă că da!... Ce înălţător va fi totul! Păcat că nu vom mai trăi să vedem! Dar cît de mult am trăit în atît de puţini ani! Nu-i oare un lucru măreţ să ştii ce înseamnă Spania şi să preţuieşti libertatea? Nu-i destul oare că ei, ştiindu-se învingători vremelnici, nu pot fi totuşi stăpînii propriilor lor vieţi şi că trebuie să se înconjoare de cuţite şi de puşti?

— Da, e măreţ.

— Nu-i aşa că rolurile par schimbate şi că noi, cei de la munte, sîntem cei care comandăm la cîmpie? Uită-te la feţele lor speriate, la ochii lor, care se tem mereu de glonţul partizanilor... Sînt stigmatizaţi pentru toate crimele pe care le-au comis, iar frica, din zi în zi mai mare, îi face să umple ţara de închisori şi de cimitire... Dar noi vom cîştiga bătălia de la urmă... In curînd, aliaţii vor învinge, şi ăştia vor cădea, împreună cu germanii şi italienii, stăpînii lor. Va fi vai şi amar de trădători, cînd au să iasă oamenii din închisori şi au să coboare partizanii spre cîmpie!...

— Nu mai vorbi atît. Te oboseşti.

Vocea partizanului răguşise, şi oboseala îl dobora.

— Şi cînd te gîndeşti că totul ar fi putut fi altfel!

— Cum?

— Închipuieşte-ţi că rebeliunea franchistă din treizeci şi şase n-ar fi fost, şi că eu am ajuns şef de gară şi sînt însurat cu tine...

— Ar fi fost totul foarte bine şi frumos, Juan.

— Aşa-i... Poate că te-ai fi îngrăşat, ai fi o mamă cu mulţi copii şi ţi-ai fi pierdut talia subţire pe care o ai acum.

— Ai băgat de seamă?...

— Toate le-am băgat de seamă... Şi acum doresc să mor mai curînd văzîndu-te aici, atît de aproape, cînd eu mă văd atît de nefolositor. Dacă n-ar trebui să acopăr retragerea tovarăşilor, mi-aş fi tras de mult un glonţ în inimă.

— Nu vorbi aşa!

— Mi-e frică să tac, Nati. Mi se pare că fierb ca într-o oală, îmi ard plămînii şi mă tem că, dacă tac, sîngele o să-mi înfunde gîtul... Mai dă-mi puţină apă.

Căzu apoi într-o tăcere prelungită.

Stînd lipită de el, Nati Blanco îi simţea fierbinţeala trupului şi respiraţia greoaie. Se gîndi că grupul se depărtase îndeajuns şi simţea parcă cum fiecare pas făcut de partizani răsuna în tîmplele ei. Şi această senzaţie, pe care simţurile o înregistrau ca pe un zgomot surd, se stingea încet-încet, lăsînd loc unei tăceri pustiitoare, unui gol îngrozitor, căruia sufletul ei, de curînd trezit la luptă, se temea să-i ţină piept. „Sînt prea neînsemnată pentru asta, gîndea fiica lui *don* Rafael Blanco. Totdeauna mi s-a părut uşor să-ţi dai viaţa pentru Spania, dar acum văd că nu e chiar atît de uşor să mori la douăzeci şi trei de ani, şi cu simţurile treze. In curînd

totul se va sfîrşi, şi el şi eu vom fi ca doi snopi în care se vor înfige baionetele falangiste. Să murim atît de tineri, şi tocmai acum, cînd ştiu că mă iubeşte !"

Gîndind astfel, strînse mîna partizanului în mîinile ei, dar această pornire drăgăstoasă nu primi nici un răspuns.

„Acum ştiu că în zilele acelea ale lui treizeci şi şase s-a schimbat totul, continuă ea să-şi depene mai departe firul gîndurilor, şi, dacă nu s-ar fi schimbat, eu aş fi avut azi cîteva kilograme mai mult... Ce mă interesează că mi-aş fi pierdut talia de fetiţă, dacă viaţa ta îmi aparţinea, şi nu ţi-ai fi scuipat plămînii, ca acum. Dar astea sînt închipuiri, şi singurul lucru adevărat e că amîndoi sîntem stăpînii acestor singurătăţi, la doi paşi de moarte."

O tresărire a tînărului o linişti. Prezenţa lui îi dădea tărie, aşa cum altădată o însufleţea zi de zi amintirea lui. Se simţi iar cuprinsă de îndemnul lăuntric care o împinsese cu cîteva ore mai înainte să-şi unească destinul cu acela al lui Juan Caballero.

„Iartă-mă, gîndi ea. E greu să te obişnuieşti cu ideea morţii, cînd eşti tînăr. Dar sînt aici, lîngă tine, şi aici voi rămîne pînă la sfîrşit. Voi fi demnă de tine şi de grup."

— Cît e ceasul ? întrebă el ca pentru sine. Vocea îi suna acum răguşit. Încercă să surîdă.

— Cu siguranţă că ceasul din dormitorul nostru s-a oprit, urmă el. În curînd se va lumina de ziuă, nu-i aşa ?

— Cred că da, spuse ea, ghemuindu-se lîngă partizan.

El îi mîngîie părul şi spuse :

— Ascultă, fetiţa mea, cred că nu peste mult o să înceapă larma. Cînd ţi-oi spune, ai să mă ajuţi să mă sprijin de un copac, cu faţa spre ei. Eu am să mînui mitraliera, şi tu ai să ţii banda...

— Şi eu ştiu să mînui mitraliera ; m-a învăţat „Estampía".

— Bine, cînd am să cad eu, îmi iei locul. Trebuie să fie opriţi acolo, jos, cît s-o putea mai mult, pentru a le da timp tovarăşilor să se pună la adăpost. Iar dacă vei cădea rănită, jură-mi pe ce ai mai scump că n-ai să mă laşi în viaţă, singur în faţa lor ! Să nu cad viu în mîna canaliilor ălora !... Înţelegi ?... Ştii ce trebuie să faci.

Ea îl îmbrăţişă şi-l sărută cu patimă.

— Da, e tocmai ceea ce gîndeşti... Dar în cap. Şi să nu-ţi tremure mîna.

Nati îl sărută din nou.

— Te iubesc şi cred că e o izbîndă să mor împreună cu tine !

Îi căută buzele, dar el o îndepărtă uşor, cu dragoste şi tristeţe.

— Nu !... Nu vezi că sînt o ruină ? Dă-mi mîinile tale... Ştii ce trebuie să faci... Şi acum, să vorbim de altceva. Să vorbim de rochia albastră sau de liceu... Nu-i aşa că nu ţi-ar fi plăcut cine ştie ce să fii doctoriţă ?

Simţea că puterile i se sfîrşesc şi tăcu. Răsuflarea i se tăia de tot uneori. Dar dîrzenia lui nu se împăca cu gîndul că are să piară, şi încerca să-şi revie.

— Ce mîndră era Aljama ! Ce frumos mirosea parcul primăvara !

Îi veni din nou să vomite și tăcu. Ea îi șterse sîngele de pe buze cu basmaua cea verde.

— Cred că n-o să am puterea să trag gloanțele de pe urmă, fetița mea, spuse partizanul. Pune-mi ceva sub cap... Nu pot respira...

Nati îi așeză sub cap pătura pe care stătuse, fără să spună nici un cuvînt, dar gîndindu-se cu durere : „Asta e sfîrșitul". Respirația lui Juan se auzea acum ca un horcăit de groază. În jurul lor fremăta muntele, cu stejarii falnici și crestele lui sălbatice. Dar pe deasupra pulsului de viață al naturii, plutea, stăruitoare, răsuflarea rănitului, îngrijorătoare, cumplită, apăsîndu-i pieptul lui Nati Blanco și sugrumînd-o. În curînd, freamătul muntelui fu acoperit cu totul de acea răsuflare din pragul agoniei, care se răspîndea pretutindeni, mișcînd fiecare ramură, înfiorînd azurul cerului și prăpăstiile fără sfîrșit.

Nati strîngea in palmele sale mîna rănitului, din care viața se scurgea încet-încet. Fiecare răsuflare a partizanului era culeasă cu neliniște de buzele și urechile ei. Se temea că oprindu-se mersul acelei inimi curajoase, se va opri și inima ei, așa cum se stinge viața unui copil smuls de lîngă sînul mamei înainte de vreme. În mijlocul întunericului care-i învăluia, încerca să ghicească dorințele ascunse sub acea frunte șiroind de sudoare. Căuta pe buzele mute, în răsuflarea lui gîfîită, un cuvînt de care să se agațe, în acele clipe îngrozitoare cînd totul se năruia.

Dar gura lui se încăpățîna să tacă, și moartea începuse să modeleze, cu degetele ei reci, înfățișarea de pe urmă a lui Juan Caballero.

Oh, un cuvînt!... Un singur cuvînt! Dar nu-l pronunță.

Ea nu observă clipa trecerii pe celălalt tărîm. Nu-și putu da seama cînd încetase horcăitul care zguduia muntele, nici cînd buzele fuseseră atinse pentru ultima dată de valul de sînge cald care îmbujorase pentru o clipă obrazul de fildeș al partizanului. Nu știu în ce clipă anume natura încetase să mai respire prin copaci, și nici cînd își opriseră insectele mersul printre frunzele verzi ale cimbrului sălbatic. Deodată, se trezi cufundată într-o liniște fără margini, ca de sfîrșit de lume, iar capul și-l simți parcă golit. Ochii ei se afundau în necunoscutul ce se întindea înaintea lor, fără a izbuti să-i dezlege tainele. Pupilele ei erau dilatate, enorme, după cum enorm și fără margini era tot ce o înconjura. Cîtva timp încercă să se amăgească cu ideea că Juan Caballero se odihnea într-un somn dulce, din care se va trezi mai tîrziu.

Ziua se întrezărea în lumina slabă a cerului spre orizont, pe al cărui nimb gălbui se profilau munții.

Niciodată nu știu cîte ore rămăsese așa, lipită de trupul partizanului, strîngînd în palmele ei mîna aspră și rece a mortului. La un moment dat, înainte de a se lumina de ziuă, trupul iubit, care stătuse pînă atunci cufundat în întunericul nopții, își dobîndi iar înfățișarea dinainte, și era tot atît de frumos cum îl știa dintotdeauna. Asta îi redase lui Nati judecata, făcînd să-i izvorască lacrimile. Pentru că tot o minune a luminii erau și lacrimile ei, venite din noaptea

aceea cumplit de amară, care schimbase în ță-rînă trupul tînăr și frumos al lui Juan Caballero.

Și cît îl plînse! Ce izvor nesecat de lacrimi pentru eroul săvîrșit din viață. Fără zvîrcoliri, fără țipete, strîngîndu-și fruntea cu mîinile, pentru a ține încleștată cripta durerii, lăsă să-i curgă șiroaiele de lacrimi peste spaima ei de ceasuri și ceasuri.

Plîngîndu-l pe el, plînse toate nobilele inimi spaniole care se jertfiseră; pe toți partizanii morți; pe părintele său, pe care nu-l plînsese pînă atunci; își plînse propria ei moarte, pe care n-avea s-o mai plîngă nimeni.

XI

Deodată se simți fără lacrimi. Era parcă la fel cu acele spice care în luna lui cuptor ardeau în timpul nopții, aprinse de mîinile țăranilor ce refuzau să strîngă recolta pentru Franco.

Tot fără lacrimi simțea și ea că arde. Buzele ei erau crăpate, și limba uscată. Mușchii amorțiți o țineau înțepenită la pămînt, în așteptarea zorilor. Părea unul din acei stejari seculari crescuți pe coasta muntelui și nedoborîți de vînturi și zăpezi. Haina-i neagră flutura în vîntul dimineții, iar trupul ei părea că nu simte nici frigul, nici ușoara mîngîiere a soarelui care lumina înălțimile, fără a le încălzi. Mîinile ei, înfundate în buzunarele mantalei, se strîngeau pe șolduri, iar picioarele îi stăteau înfipte în

pămînt, ca rădăcinile. Fața-i era îngălbenită și încruntată, iar ochii priveau spre depărtări. Cozile-i cădeau pe spate, și în ele se aninaseră fire înrourate de rosmarin parfumat. În mijlocul acestui peisaj de-o sălbatică frumusețe, Nati Blanco părea pregătită să-și încheie scurta ei existență de partizan. Soarele rotunjea crestele și semăna peste stînci o ușoară poleială de aur, făcînd să se urnească din loc șopîrlele și să dea glas păsările în cuiburile lor călduțe. Încet-încet, vălul de ceață așternut peste vîrfurile munților era sfîșiat de lumina care se năștea și prefăcut într-o mantie transparentă de raze. Soarele învălui în cele din urmă trupul lui Juan Caballero, iluminîndu-i profilul. Leșul lui era aplecat peste un trunchi de stejar, și lîngă el stătea de veghe arma.

Un mort și o femeie, care făceau Spaniei de gardă pentru cea din urmă oară, era tot ce mai rămăsese din mîndrul locaș al partizanilor.

Dar grupul lui Juan Caballero trăia mai departe, străbătînd munții, însîngerat, dar cu sîngele aprins, înflăcărat de patriotism. Prin rîpe și defileuri, caravana eroică și avîntată, stăpîna munților, lovea fără cruțare în dușman, în acel mănunchi furios de călăi legați de propriile lor lanțuri.

„Sfîrșitul meu nu e decît un episod al luptei", îi spusese, în noaptea dinainte, Juan Caballero lui „Estampía". Și acum grupul își continua drumul trasat de cel care le fusese căpetenie, în timp ce el, înfășurat într-o pătură murdară, cu spatele sprijinit de trunchiul unui stejar, cîștiga bătălii în moarte. Pentru că în inima lui

Nati stăruiau cuvintele de pe urmă ale partizanului: „Trebuie să-i oprim acolo, jos, cît mai mult cu putință."

Fără lacrimi și cu palmele uscate, soția lui Pedro Fuentes era gata să execute ordinele lui Juan Caballero. Amintindu-și de vocea iubită, care-i mai mîngîia încă auzul, și fără să-și piardă sîngele rece, Natividad își spunea: „Ți-am făgăduit. Voi fi demnă de tine și de întreg grupul. Să vină! Eu sînt gata!" Cu ochii ațintiți asupra mortului, îi privea barba pătată de sînge. Își scoase batista și-i acoperi fața. După aceea îi luă galoanele de căpitan și le așeză peste pătura care-l acoperea.

„De ce nu vin odată?"

Crezuseră că vor fi atacați în zori, dar iată, soarele era sus, și nimeni afară de păsări nu tulbura tăcerea adîncă a muntelui.

„Să vină! Să vină odată!"

Îngenuncheată în fața mitralierei, privea, cu ochii înroșiți, spre locul de unde ar fi trebuit să pornească atacul inamic. Totul părea liniștit. Dimineața era rece și uscată. Vîntul, care suflase cu putere cîteva ceasuri mai înainte, se liniștise acum, iar frunzele de-abia se mișcau pe ramuri. În fața lui Nati, stejarii desenau un covor verde în trepte, întretăiat în cîteva locuri de stanele de piatră cu care era presărat muntele. În stînga ei, chiar la poalele poienii în care se afla, stîncile își înălțau vîrfurile ascuțite.

„De ce nu mai vin?"

Soția lui Fuentes suferea, fără să știe, primul atac de spaimă. Teama de a i se tăia retragerea,

obsesia tuturor partizanilor, o cuprindea deodată, scoțînd-o din minți.

„Or fi descoperit vreun drum pe care să poată pătrunde pînă aici, gîndea ea. În curînd au să mă înconjoare..."

Teama din ochii ei descompunea culorile și liniile peisajului, atribuind forme omenești copacilor și pietrelor.

— Haide!... Veniți odată, asasinilor!...

Mîinile ei se crispaseră pe mitralieră, și se auzi un răpăit scurt, de numai cîteva clipe, care fugări păsările.

Dușmanul răspunse cu o explozie puternică. Părea că adîncul muntelui hăuia din mii de guri, că pietrele, care mai înainte păreau așezări eterne, se prăbușesc rostogolindu-se, în timp ce în spatele lui Nati, unde se aflau peșterile partizanilor, se ridică un nor albicios.

„Au aruncat în aer defileul", gîndi ea.

Îi tăiaseră, deci, retragerea. Dar nimic nu mai avea acum importanță. Totul era să se sfîrșească cît mai curînd. Și acum ce vor face?

Deodată, începură să tragă, cu furie, de jos, fără întrerupere. Gloanțele șuierau în apropierea lui Nati, sfîșiind liniștea muntelui.

„N-ar fi mai bine să aștept pînă-mi vine rîndul?" își spuse ea. Dar îndată își regretă slăbiciunea: „Nu, el a spus că trebuiesc opriți acolo, jos".

Puse mîna pe mitralieră și răspunse împușcăturilor.

Dușmanul înainta. Tîrîndu-se pe pămînt, apărați de copaci, fasciștii cîștigau teren.

Dar ce făcea Nati Blanco? Mîinile ei, obişnuite cu broderiile fine, se încleştau acum pe fierul rece al mitralierei. Arma automată îşi întorcea botul ei negru într-o parte şi într-alta, şi vîrtejul ei nebun smulgea blesteme şi vieţi.

Să vă săturaţi!

Dar glasurile duşmane se auzeau din ce în ce mai aproape. Blestemele şi urletele celor ce înaintau, nedesluşite la început, răsunau acum limpede în auzul lui Nati.

— Inainte, vitejii mei!

Vocea i se păru cunoscută, cu toate că era mult schimbată de furie.

— Predaţi-vă, găinarilor!

— Să ne predăm? Na, predare! răspunse Nati.

Şi mitraliera strunită de mîinile ei neîndemînatice, continua să ţăcăne semănînd o ploaie de plumbi.

Vîntul sufla iar, purtînd cu el fum de praf de puşcă. Păsările şi şopîrlele îşi căutau înnebunite adăpostul.

Nati Blanco, cu genunchii înfipţi în pămînt, fără să-i pese de arsura rănilor, făcuse un singur trup cu mitraliera.

— Să vă săturaţi, ucigaşilor!... Aşa ne predăm!

Părea că tot sîngele ei tînăr năpădise cu putere în braţele încleştate acum pe mitralieră.

— Urcaţi, laşilor! le strigă ea.

Deodată, o lovitură seacă în gît îi paraliză mîinile. Părea că o piatră ascuţită o lovise şi-i străpunsese pielea gingaşă. Indată simţi o arsură fierbinte.

— M-au rănit!

Şi mîinile ei, pătate de propriu-i sînge, se încleştau cu mai multă putere pe maşina morţii. Dar banda mitralierei se golise, şi Nati se văzu fără apărare, lîngă o ladă vîrfuită de alte benzi goale şi inutile.

Işi aminti de puşca lui Juan. „Puşca lui!" Dar nu se putu ridica. Se simţea doborîtă de un leşin înspăimîntător, şi sîngele i se scurgea pe sînii reci ca gheaţa. „Mi-a sunat ceasul", gîndi ea, împăcată cu gîndul acelui amar destin. Dar nu leşină. Ca printr-un văl uşor, vedea alergînd spre poiană cîteva siluete omeneşti. Acum inamicul nu mai trăgea. Liniştea muntelui era sfîşiată doar de strigătele victorioase ale celor care cuceriseră înălţimile partizanilor. In curînd Nati îi avu în faţă. Depănîndu-şi firul de pe urmă al vieţii, care se scurgea prin rana neagră, deschisă în gît, ea avu în faţă nişte necunoscuţi... Necunoscuţi? Nu toţi. Printre ei se afla Pedro Fuentes. Avea capul bandajat şi cămaşa însîngerată. La cîţiva metri de soţia lui, Pedro Fuentes îndrepta ţeava puştii spre pieptul ei. Dar pornirea lui sălbatică avu un moment de ezitare, în faţa acelei făpturi atît de dorite. O văzu acolo, cu ochii aprinşi de ură, cu părul negru resfirat pe umeri, cu rochia îmbibată de sînge şi pieptul fremătînd de acea patimă pe care i-o cunoştea atît de bine şeful Falangei din Puebla.

— Te aşteptam... Te aşteptam, Pedro Fuentes!

Prin urmare îi spunea: „Pedro Fuentes". Aşa cum îi spuneau şi ceilalţi. Unde erau oare ochii visători, tulburători, ai lui Nati? Unde era acea

ființă plăpîndă care se ferea totdeauna de brațele lui bărbătești, mereu distantă cînd era vorba de focul dorințelor lui? Stătea nehotărît, cu picioarele înfipte în pămînt, strîngînd în așa fel pușca, încît era gata să-și frîngă brațele de oțel. Pedro încerca să identifice, în chipul pe care-l avea în față, umbra tandră și dulce care fusese soția sa.

— Te așteptam ca să-ți spun că ați pierdut, Pedro Fuentes... Că ați pierdut încă o dată!...

Nati își aduna puțina viață care-i mai rămăsese, pentru a i-o zvîrli soțului său în față.

— Ați pierdut încă o bătălie... Și o veți pierde și pe cea din urmă... Nu mă auzi?

Își pierdea puterile vorbind și tremura toată. Scuipa fiecare cuvînt aprins ca o flacără, în mijlocul unei liniști adînci, și nimeni nu încerca să-i închidă gura acelei femei pline de sînge, care părea că murise rămînînd în picioare.

— Acum știu pe cine cauți... Îl cauți pe el. L-ai fi vrut viu?... Îl ai acolo, sub pătură!... Își mai face și acum datoria de căpitan... Asta înseamnă să fii căpetenie!... Și bărbat!... Căpitane Juan Caballero, ai învins! Grupul s-a salvat!... Nu mă auziți, lașilor?... Ce mai așteptați!... Ție îți spun, Pedro Fuentes... Trăiască Republica!... Haide, omoară-mă!

Uimirii lui Pedro i se suprapuse o bruscă criză de nebunie. Ea putea fi la fel cu ceilalți, la fel. Pînă și vocea-i era acum răgușită și suna la fel cu acele voci blestemate.

Strigătele ei, cu tărie de bronz, erau asemănătoare acelora care se ridicau în fața zidurilor de execuție și în fața spînzurătorilor și pe care nimeni și nimic nu le putea opri, decît pămîntul cînd astupa gurile.

— Trageți! strigă Nati. Priviți cum moare o partizană.

Un glonț tras de Pedro puse capăt cuvintelor ei. Nati se prăbuși la pămînt.

Se lăsă apoi o liniște pe care nimeni nu îndrăzni s-o curme. Cu mîinile-i de fier pe fierul armei, Pedro Fuentes stătea întunecat, privind cadavrul acelei femei care niciodată nu fusese a lui. Mijlocul subțire îi era îndoit, și capul i se sprijinea pe trupul lui Juan Caballero. Ultimele ei strigăte răsunau încă în urechile asasinilor: „Veți pierde și cea din urmă bătălie!" Și ecoul glasului ei părea că tremură în văzduhul limpede asemeni unei chemări la o bătălie măreață, care ar aprinde tot pămîntul spaniol și ar face să tresară din adîncul lui oasele albe ale eroilor.

Redactor responsabil : OLGA ZAICIK
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Dat la cules 26.12.1963. Bun de tipar 27.02.1964. Apărut 1964. Tiraj 15.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt ediţii mat tip B de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 9,39. Coli tipar 7,5. A. nr. T. 14.353. C. Z. pentru bibliotecile mari 86. C. Z. pentru bibliotecile mici 86—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", B-dul Ilie Pintilie nr. 58—60, București — R.P.R.
Comanda nr. 2656